

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sanna Mannermaa

ARKKIVEISUJEN JA PENNILEHTIEN PERILLISET

Pienet sensaatiot Helsingin Sanomissa, Iltalehdessä ja OHO!-lehdessä

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

MANNERMAA, SANNA: Arkkiveisujen ja pennilehtien perilliset. Pienet sensaatiot Helsingin Sanomissa, Iltalehdessä ja OHO!-lehdessä.

Pro gradu -tutkielma, 89 s., 2 liites.
Tiedotusoppi

Toukokuu 2008

Tutkimukseni aiheena ovat pienet sensaatiot ja niiden asema suomalaisessa nykylehdistössä. Tutkin, miten tämä arkkiveisuihin ja pennilehdistöön pohjautuva juttutyyppejä elää tänä päivänä erilaisissa suomalaisissa lehdissä. Tutkimusaineistoni koostuu kaikkiaan 50 jutusta, jotka olen kerännyt maaliskuussa 2005 Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta, Iltalehdestä ja OHO!-lehdestä. Aineiston jutut käsittelevät joko tavallisia ihmisiä tai yleisiä asioita. Julkisuuden henkilöitä käsittelevät jutut olen rajannut aineistoni ulkopuolelle.

Koska tutkimukseni käsittelee pieniä sensaatioita, on tärkeää tehdä ero pienten ja isojen sensaatioiden välille. Pienten sensaatioiden aiheissa ei ole oikeasti sensaation aineksia, mutta aiheista on nostettu esiin sensaationomaisia puolia niin, että juttu äkkiä katsottuna vaikuttaa sensaatiolta. Tutkimukseeni keskeisesti liittyviä käsitteitä ovat sensaation lisäksi tabloidisaatio ja siihen liittyen viihteellistyminen.

Olen lähestynyt tutkimusaineistoni juttuja käymällä niitä läpi neljän pääteeman kautta. Analyysin pääteemat ovat juttujen aihepiirit, juttujen asema tutkimuksessa mukana olevissa lehdissä, jutuissa esiintyvät henkilöt sekä juttujen viesti lukijoille. Näitä teemoja tarkastelemalla olen löytänyt aineistostani muun muassa ikiaikaisiin tarinarakenteisiin pohjautuvia vastakkainasetteluja ja myyttisistä kertomuksista tuttuja päähenkilöiden rooleja. Jutuissa asetetaan usein vastakkain ”me” ja ”ne” niin, että lukija edustaa normaalia ”meidän” joukkoa ja jutussa kerrotaan jollain tavalla omituisesta ”niiden” joukosta. Myyttisinä hahmoina jutuissa esiintyy sankareita, uhreja ja roistoja. Vaikka useiden juttujen aiheet tuntuvat lukijasta uskomattomilta, pääosa jutuista kertoo arkipäiväisistä sattumuksista. Muita merkittäviä aihepiirejä ovat tutkimustulokset ja sairaudet. Jutut eivät ole lähemmin tarkasteltuna pelkkää kevyttä ja viihteellistä aineistoa, vaan lähes jokaisesta jutusta löytyy tarkalla lukemisella jokin opetus.

Vaikka eri lehdet käyttävät pieniä sensaatioita osin samalla tavalla, esimerkiksi juuri rakentamalla yhteisöllisyyttä ”meidän” ja ”niiden” välisen vastakkainasettelun avulla, lehtien tavassa käyttää pieniä sensaatioita on myös eroja. Esimerkiksi Helsingin Sanomat käyttää juttuja osoittaakseen, että se osaa olla myös hauska, kun taas Iltalehdessä samat aiheet ovat osoitus siitä, ettei lehti ole pelkästään viihteellinen.

Asiasanat: sensaatio, tabloidi, uutinen, kertomus, viihteellistyminen, yhteisöllisyys

SISÄLLYS

1. TABLOIDISAATIO – UUTISIA VAI VIIHDETTÄ?	1
1.1. Tabloidi muotona ja sisältönä	2
1.2. Yksinkertaistettua ja henkilöityä draamaa	5
1.3. Pienet sensaatiot tabloidisaatiossa.....	7
2. MIKÄ EROTTAA PIENEN SENAATION ISOSTA SENAATIOSTA?	9
2.1. Sensaatio journalismissa	9
2.2. Skandaali mediassa.....	11
2.3. Pienen sensaation asema ja merkitys.....	12
2.4. Mikä on uutinen?.....	13
3. HISTORIAA	16
3.1. Ensimmäisten sanomalehtien edeltäjät	16
3.2. Uusi journalismi ja pennilehdistö.....	18
3.2.1. Yhdysvallat	18
3.2.2. Eurooppa	21
3.2.3. Sensaatioiden lukijat	23
3.3. Sensaatiot Suomessa.....	24
4. UUTISKERTOMUKSET YHTEISÖLLISYYDEN RAKENTAJINA	29
4.1. Journalismi kansanperinteenä	29
4.1.1. Ikuiset aiheet	31
4.1.2 Kirjoittaja tarinankertojana	33
4.2. Kertomus viestinnän muotona	33
4.3. Uutiset kertomuksina.....	34
5. TUTKIMUSKYSYMYKSET	38
5.1. Juttujen aiheet	38
5.2. Juttujen paikka, ulkoasu ja tyyli.....	39
5.3. Tarinat ja henkilöt	40
5.3.1. Päähenkilöt ja muut osalliset.....	40
5.3.2. Lukijan asema.....	41
5.3.3. Kertoja ja ulkopuoliset äänet.....	42
5.3.4. Vastakkainasettelu tarinarakenteena.....	42
5.4. Mitä jutuilla halutaan viestiä lukijalle?	43
6. AINEISTON ANALYYSI	44
6.1. Mistä jutut kertovat?.....	44
6.1.1. Uutisia vai kertomuksia?.....	45
6.1.2. Huonoja uutisia hyvien kustannuksella	47
6.2. Juttujen paikka ja asema lehdissä.....	48
6.2.1. Juttujen ulkoasu	50
6.2.2. Uutiskriteerit ja tyylit.....	53
6.3. Juttujen henkilöt ja lukijan asema	54
6.3.1. Päähenkilöt – uhreja vai sankareita?.....	54
6.3.2. Lukija – samaistuja vai ulkopuolinen tarkkailija?.....	56
6.3.3. Kuka jutuissa puhuu?.....	59

6.3.4. Vastakkainasettelua	60
6.4. Juttujen opetus – mitä lukijalle halutaan sanoa?	61
6.5. Esimerkkitapaukset lähiluennassa.....	65
6.5.1. Arvaamaton auttaja (HS9).....	65
6.5.2. Sormet paljastavat miehen väkivaltaisuu­den (IL4)	67
6.5.3. Maija hyvästeli jo läheisensä, Maksansiirto pelasti henkeni (O1)	70
7. PÄÄTELMIÄ.....	74
7.1. Aiheet.....	74
7.2. Juttujen luonne	75
7.3. Asema, paikka ja ulkoasu	77
7.4. Päähenkilöt ja lukijan asema.....	79
7.5. Vastakkainasettelu.....	82
7.6. Opetukset	82
7.7. Normaalit ja epänormaalit	83
7.8. Lopuksi	84
LÄHTEET	86
LIITE	

1. TABLOIDISAATIO – UUTISIA VAI VIIHDETTÄ?

Sanomalehti on aina oman aikansa tuote, mutta sen sisällössä näkyvät historian kerrostumat ja eri aikakausien lehdille tyypilliset ilmiöt. Eri juttutyypit ovat löytäneet tiensä lehtien sivuille historian eri vaiheissa. 1800-luvulla virallisten sanomalehtien rinnalle perustettujen suurelle yleisölle suunnattujen lehtien sisältö koostui pääasiassa rikosuutisista ja human interest -jutuista. Lehtien tavoitteena oli sensaatiohakuisten aiheiden avulla tavoittaa suuri yleisö. (Stephens 1997, 189.) Näiden populaarijournalismin ensimmäisten tuotteiden perinne elää yhä nykypäivän lehdistön sensaatiohakuissa jutuissa. Aikaisemmin sensaatiojutut keskittyivät selvästi tietyn tyyppiin lehtiin, mutta viime vuosina raja niin kutsuttujen laatulehtien ja populaarilehtien välillä on hämärtynyt ja kevyttä sensaatiohakuista aineistoa löytyy jo lähes kaikista lehdistä. Tähän sanomalehtien ja myös muun median viihteellistymiseen viitataan usein tabloidisaation käsitteellä. Ilmiö on osaltaan kaupallistumisen vaikutusta. Lehtien ja muun median on sisällöllään pyrittävä vetoamaan mahdollisimman suureen yleisöön saadakseen mainostajat kiinnostumaan ja saadakseen sitä kautta mahdollisimman suurta voittoa.

Tabloidisaatio ja journalismin viihteellistyminen ilmiöinä tarkoittavat käytännössä sitä, että perinteisten tabloidilehtien tyypillisenä sisältönä pidetyt sensaatiojutut eivät ole enää pelkästään kyseisten lehtien yksioikeus, vaan samaan tapaan värityntä aineistoa on yhä enemmän myös niin sanotuissa laatulehdissä. Ilmiö sinänsä ei ole uusi, mutta viime aikoina se on levinnyt lehdistössä ja muussakin mediassa yhä laajemmalle. Vaikka sensaatiolehdet ja vakavammat sanomalehdet voidaan edelleen helposti erottaa toisistaan, niiden sisällöllinen ero on kaventunut.

Perti Hemánuksen (2002) mukaan lehtien säilyttäminen niin, että ne vetoavat mahdollisimman moneen lukijaan, on kaupallisen lehdistön kehitystrendeistä näkyvämpiä.

”Tämä pyrkimys on johtanut sellaisen maailmankuvan levittämiseen, jossa kepeä mutta kiinnostava human interest -aineisto painottuu suhteettomasti; äärimmillään tämä pyrkimys on johtanut räikeään sensationalismiin. Kaupallistumisen vaiheeseen kuuluu myös uutisvälityksen nopeuden maksimoiminen toisinaan luotettavuuden kustannuksella.” (Hemánus 2002, 59.)

Varsinaisten sensaatiojuttujen juuret ulottuvat syvälle journalismin historiaan. Erilaisten poikkeavien, huomiota herättävien ja skandaalimaisten tapahtumien on aina tiedetty kiinnostavan ihmisiä. Niinpä jo satoja vuosia sitten, esimerkiksi 1600-luvulla Britanniassa, levitetty arkkiveisut

oli usein kirjoitettu tällaisista nykyään sensaatiolehdistä tutuista aihepiireistä. Sanomalehtien sivuille sensaatiojutut löysivät tiensä 1800-luvulla. Vuosisadan alkupuolella virallisten sanomalehtien rinnalle perustetutuja, suurelle yleisölle suunnattuja ja rikosuutisista sekä human interest -jutuista koostuvia lehtiä myytiin kaduilla yhden sentin tai pennin hintaan, mistä ne saivat nimen pennilehti.

Hannu Nieminen ja Mervi Pantti kirjoittavat kirjassaan *Media markkinoilla*, kuinka journalismin kaupallistumisesta on viime vuosina käyty keskustelua tabloidisaation käsitteen alla. Alun perin lehden kokoa tarkoittaneella termillä viitataan nykyisin ulkomuodon sijasta nimenomaan sisältöön ja pelkän sanomalehden sijasta laajemmin mediaan. Vaikka tabloidisaatio käsitteenä onkin uusi, itse ilmiö on vanha, sillä lehdistön kaupallistumiskehityksen on katsottu alkaneen nimenomaan 1800-luvun pennilehdistä. (Nieminen&Pantti 2004, 75.) Tarkastelen pennilehdistön historiaa tarkemmin kolmannessa luvussa.

1.1. Tabloidi muotona ja sisältönä

Tabloidisaation käsitteellä tarkoitetaan tavallisimmin päivälehtien muuttumista populaarilehtien kaltaisiksi. Termin kantasana tabloidi on alun perin tarkoittanut kahdesta tavallisimmasta sanomalehtikoosta pienempää. Nykyisin yleisempi merkitys on kuitenkin laatulehden vastakohta, sensaatiolehti. Jälkimmäinen merkitys on muualla maailmassa vielä yleisempi kuin Suomessa. (Puhakka 2001, 3.)

Varsinkin tabloideja halveksuttaessa viitataan nimenomaan niiden sisältöön. Tabloidi on nykyään ainakin Suomessa sanomalehden kevyempi ja viihteellisempi versio, joka on kiinnostunut erilaisista aihepiireistä kuin perinteinen sanomalehti. Tabloidien huomio kohdistuu pääasiassa ihmisten yksityiselämään, ei esimerkiksi politiikkaan tai ”kuiviin” yhteiskunnallisiin aiheisiin. Poliitikoistakin toki kirjoitetaan, mutta kiinnostuksen kohteena on heidän elämänsä politiikan ulkopuolella. (Saari 2007, 16.)

Colin Sparks on luokitellut teoksessa *Tabloid Tales* laatulehdet ja tabloidilehdet viiteen eri luokkaan sen mukaan, miten niiden käsittelemät aiheet sijoittuvat julkinen/yksityinen -akselilla ja toisaalta kova/pehmeä -akselilla. Koviksi aiheiksi Sparks listaa politiikan ja talouden sekä yhteiskunnalliset asiat. Pehmeällä puolella taas ovat skandaalit, urheilu ja viihde. Näiden kahden

akselin muodostamaan nelikenttään Sparks on sijoittanut viisi erilaista lehtityyppiä, jotka ovat 1) vakava, 2) puolivakava, 3) vakava-populaari, 4) sanomalehtitabloidi ja 5) supermarkettabloidi. (Sparks 2000, 13.)

Ensimmäisen tyyppin lehdet keskittyvät lähes yksinomaan politiikan ja talouden aiheisiin sekä rakenteellisiin muutoksiin maailmassa. Esimerkeiksi tällaisista lehdistä Sparks listaa *Wall Street Journalin* ja *Financial Timesin*. Tähän luokkaan kuuluvia mutta aavistuksen verran vähemmän ”vakavia” lehtiä ovat Sparksin mukaan esimerkiksi *New York Times* ja ranskalainen *Le Monde*. Toisen tyyppin lehtiin kuuluvat esimerkiksi brittilehdet *Times* ja *Guardian*. Näiden lehtien sisältö muistuttaa aihepiirien puolesta ensimmäisen tyyppin lehtiä, mutta joukossa on myös pehmeitä uutisia ja feature-juttuja. Lehtien visuaalisella ilmeellä on myös tärkeä merkitys. Kolmanteen luokkaan kuuluu lehtiä, joille visuaalinen ilme on olennaisen tärkeä ja joiden sisällöstä merkittävä osa on skandaaleja, urheilua ja viihdettä, mutta mukana on kuitenkin myös ensimmäisen ja toisen luokan lehdille tyypillisiä vakavia uutisia. Brittilehdistä *Daily Mail* ja *Daily Express* sekä yhdysvaltalaisista lehdistä *USA Today* ovat tämän luokan lehtiä. Neljännen luokan lehdet ovat ”asiallisia tabloideja”. Sisällössä pääpaino on skandaaleilla, urheilulla ja viihteellä, mutta vakaville lehdille ominaiset uutiskriteerit eivät kuitenkaan ole tämän luokan lehdille täysin vieraita. Ne saattavat esimerkiksi kirjoittaa aktiivisesti politiikasta vaalien yhteydessä. Lehdille on myös tyypillistä vakavan aineiston esittäminen populaarissa muodossa. Tähän luokkaan kuuluvat esimerkiksi norjalainen *VG*, brittiläisen *Daily Mirror* ja *Sun* sekä saksalainen *Bild*. Viidennen luokan lehtiä hallitsevat skandaalit, urheilu ja viihde. ”Oikeita” uutisia on näissä lehdissä marginaalisen vähän tai ei lainkaan. Populaareja ne ovat siinä mielessä, että sekä sisällöltään että ulkoasultaan ne ovat mahdollisimman kaukana ensimmäisen ja toisen luokan vakavista sanomalehdistä. Useissa maissa tähän luokkaan kuuluvat lehdet ovat sanomalehtien sijaan aikakauslehtiä. (Sparks 2000, 14–15)

Sparksin jako viiteen luokkaan ei ole tarkkarajainen, vaan hän esittää jaon taulukkoon piirrettyinä siten, että jokainen luokka sijoittuu jonkin verran päällekkäin sitä ympäröivien luokkien kanssa. Viihteellistymis- ja tabloidisoitumiskehityksessä lienee täysin mahdollista, että lehti voi ajan kuluessa liukua luokasta toiseen muuttaessaan tietynlaisten juttujen käsittelytapaa ja tilankäyttöä. Ensimmäisen ja viidennen luokan lehdet näyttävät kuitenkin Sparksin esityksen mukaan olevan sen verran kaukana toisistaan, että tabloidisaatiosta huolimatta raja vakavan ja kevyen journalismin välillä tulee edelleen säilymään.

Koska tabloidisoitumisen prosessi on ollut eri maissa ja erilaisissa kulttuuris-yhteiskunnallisissa konteksteissa erilainen, tabloidisaation käsitteelle on vaikea löytää yksiselitteistä määritelmää. Suomessa lehtien kotiin kannon vahva perinne ja siitä aiheutuva lehtien alueellinen monopolia lähellä oleva asema on vähentänyt kilpailua ja suomalaisten lehtien alttiutta tabloidisoitumiseen. Sen sijaan esimerkiksi Isossa-Britanniassa markkinat ovat tabloid-lehdille suotuisat, koska suurin osa lehdistä ostetaan irtonumeroina ja valtakunnalliset lehdet kilpailevat samoista ostajista. (Nieminen&Pantti 2004, 94-95.)

Suomalaisessa sanomalehtikentässä kotiin kannettavat sanomalehdet ja irtonumeroina ostettavat iltapäivälehdet eivät kilpaile keskenään. Tiedonjanssa suomalainen sammuttaa aamupalapöydässä luettavalla usein maakunnallisella sanomalehdellä, kun taas kioskilta mukaan tarttuva iltapäivälehti tarjoaa kevennystä joko työpäivän tauoilla tai matkalla töistä kotiin. Jako asiallisten päivälehtien ja kevyempien iltapäivälehtien välillä on selvä, joskin päivälehdissä on koko ajan enemmän havaittavissa iltapäivälehtimäisiä piirteitä, esimerkiksi aiheiden ja asioiden käsittelytavan suhteen. Paineita iltapäivälehtimäiseen asioiden käsittelyyn luo varmasti osaltaan myös tiedonvälityksen jatkuva nopeutuminen. Päivälehtien on pysyttävä vauhdissa mukana, mikä saattaa aiheuttaa sen, että joidenkin uutisten julkaisemista tai sitä, miten ne julkaistaan, ei ehditä miettiä tarpeeksi.

Nieminen ja Pantti viittaavat Sparksin ja Tullochin tapaan tarkastella tabloidisaatiota laaja-alaisella, kolmella tasolla tapahtuvana muutosprosessina.

”Siihen liittyvät ensinnäkin tietyn mediaorganisaation prioriteetissa tapahtuvat muutokset pois päin julkista aluetta koskevasta informaatiosta kohti viihdettä, joka ammentaa yksityisen sfääristä. Toiseksi tabloidisaatio kytkeytyy journalismin sisäisiin siirtymiin pois päin ”vakavasta” eli julkiseen keskittyvästä journalismista kohti viihdyttävämpää journalismia. Kolmanneksi tabloidisaatio näkyy laajemmin koko mediakulttuurissa siten, että esimerkiksi lajityyppien väliset rajat hämärtyvät ja esitystavat muuttuvat (esimerkiksi uutispuheen ihmisläheistyminen). Mediakulttuurin tasolla kysymys on myös arvojen muutoksista sen suhteen, mistä voidaan puhua ja kuka voi puhua (mitä esimerkiksi poliitikon yksityiselämästä on sopivaa kertoa).” (Nieminen&Pantti 2004, 95.)

Tabloidimedian aiheet sijoittuvat tyypillisimmillään julkisen ja yksityisen leikkauspisteeseen ja lajityypiltään ne sijoittuvat journalismin ja viihteen välille. Tabloidisaatio mediassa on sekä eriytyvässä että yhtenäistymässä siten, että samalla kun ero tabloidi- ja laatulehtien välillä kasvaa, aikaisemmin tiettyihin lehtiin keskittynyt sensaatiojournalismi levittäytyy vähitellen muihinkin lehtiin. Kysymys on eräänlaisesta saastumisprosessista, jossa sensaatiolehtien arvot ja tapa tehdä uutisia levittäytyvät laatulehtiin. (Nieminen&Pantti 2004, 96-97.) Tabloidisaatiossa on kysymys

eräänlaisesta olemassaolon taistelusta kaupallisilla, kilpailulle avoimilla markkinoilla, joilla myös perinteisten sanomalehtien on pakko toimia. Tabloidisaatio on levinnyt iltapäivälehtikulttuurin läpilyönnin myötä vähitellen koko mediakentän läpi. Ulkoisesti ilmiö näkyy viihteellistymisenä ja juttumuotojen muuttumisena aiempaa pirstaleisemmiksi. Sisäisesti se puolestaan tarkoittaa sitä, että lehti on saanut samalla tapaa standardisoidun muodon kuin mikä tahansa muu tuote, jolle markkinoilla uskotaan olevan kysyntää. (Saari 2007, 259.)

1.2. Yksinkertaistettua ja henkilöityä draamaa

Uutinen ei kuitenkaan ole persoonaton tuote eikä sitä siis voida valmistaa aina saman muotin mukaan kuin liukuhihnalta, vaikka muodot ovatkin standardisoituneet. Uutinen on aina hieman erinäköinen riippuen siitä, kuka sen on kirjoittanut. Standardoitua muotoa vaativa nykyinen aiheuttaa myös aikaisempaa kovempaa nopeuden vaatimusta, minkä takia toimittajilla ei ole aina tarpeeksi aikaa perehtyä uutisoitavan asian taustoihin. Viihteellistymisen paineessa journalismista tulee yksinkertaistettua ja henkilöityä draamaa.

Toimittajan tekemät valinnat värittävät uutista aina, ja siihen tulee valintojen kautta myös mielipiteitä ja näkemyksiä, joita siinä ei perinteisten määritelmien mukaan pitäisi olla. Uutisen värittyminen voi olla joko tiedostamatonta tai tietoista. Toimittajan ennakkokäsitys tai -luulo voi värittää uutista ilman, että toimittaja ajattelee tai huomaa koko asiaa. Ennakkoluulo ohjaa tällöin toimittajan näkökulman valintaa. Tietoinen värittäminen puolestaan merkitsee yksinkertaisimmillaan sitä, että toimittaja valitsee uutiseen näkökulman. Tätä näkökulmaa hän korostaa uutiskärjellä, jonka avulla sinänsä mielenkiinnottomasta tapahtumasta tai asiasta voi tehdä kiinnostavan. (Sipola 1998, 85.)

Tiedonvälitykseen saadaan lisää koskettavuutta dramatisoinnin avulla. Jutusta tehdään tarina, jossa on selkeästi erotettavat hyvä ja paha. Vastakkainasettelun avulla vedotaan lukijan, katsojan ja kuuntelijan tunteisiin (Sipola 1998, 90). Uutisjuttuja dramatisoidaan monin tavoin, etenkin iltapäivälehdissä. Nykyuutinen ei pelkästään informoi tai kerro tapahtunutta, vaan se yrittää myös koskettaa ja herättää tunteita puolesta tai vastaan. Uutisen, jonka ensisijaisena tavoitteena on herättää tunteita puolesta tai vastaan, päällimmäisenä tarkoituksena on viihdyttäminen. Juttuun voidaan hakea koskettavuutta vastakkainasettelun lisäksi voimakkaalla yksinkertaistamisella. Yksinkertaistamisen etuna on, että se helpottaa ymmärtämistä; viesti eli uutinen menee paremmin

perille. Huono puoli on se, että maailma ei ole niin yksinkertainen ja mustavalkoinen kuin se median uutisoimana näyttää. Lisäksi vahva yksinkertaistaminen voi pahimmillaan olla äärettömän mahtipontista ja osoittelevaa. (Sipola 1998, 91.)

Vanha keino uutisen koskettavuuden lisäämiseen on dramaattisen ja selkeän kuvituksen käyttö. Lehdissä tämä tarkoittaa suuria kuvia, joissa on joko liikettä, ilmettä tai muuta huomiota herättävää. Suomessa päivälehtien kuvallista dramatiikka käyttää etenkin Ilta-Sanomat, jonka uutissivut ovat kuvankäytöltään lähestyneet viime aikoina lehden viikonvaihdeliitettä ja aikakauslehtiä. Ilta-Sanomissa juttuihin haetaan iskevyyttä irrottamalla tekstistä sitaatteja, jotka upotetaan tekstiin harmaalle tai värilliselle pohjalle. Samaa keinoa on käytetty aiemmin aikakauslehdissä sekä ulkomailla että kotimaassa, ja se näyttää levinnen myös sanomalehtiin. (emt. 91–92.)

Uutisten tarinanomaistumisen lisäksi myös henkilöiminen on lisääntynyt uutisjournalismissa viime vuosina.

”Henkilöiminen tarkoittaa sitä, että jutun asiasisältö pelkistetään yhden tai usean henkilön ympärille ja usein vielä henkilöiden väliseksi ristiriidaksi. Tarinoiden kertominen ja henkilöiminen liittyvät siis kiinteästi toisiinsa. Hyvässä tarinassa on vähintään kaksi henkilöä, joiden välillä on jännite – ja jos sitä ei muuten muodostu, sellainen luodaan. Jännitteen avulla luodaan kuva taistelusta, jossa hyvä ja paha kohtaavat. Keino on ikivanha, jo antiikin draamoista tuttu.” (Sipola 1998, 92.)

Henkilöiminen auttaa journalismia monin tavoin, ja sen avulla vaikeitakin asioita käsittelevä uutinen voidaan tuoda lähelle lukijaa, katselijaa tai kuuntelijaa. Henkilöimisen avulla abstrakti asia saa kasvot, ja monimutkaisen asian esittäminen muuttuu yksinkertaisemmaksi. Sipolan mukaan yksinkertaistamisen logiikka on yksinkertainen ja tehokas, sillä ”ihmistä on helpompi vihata tai rakastaa kuin asiaa” (Sipola 1998, 93). Henkilöiminen antaa kuluttajalle mahdollisuuden samaistua jutun henkilöön ja kuluttaja voi näin tavallaan elää jutussa mukana.

Paitsi että henkilöimisellä on etuja, sillä on myös haittapuolia. Se voi pahimmassa tapauksessa köyhdyttää uutisen sisällön ja siirtää huomion varsinaisesta asiasta jutussa esiintyvään henkilöön, vaikka hän ei olisikaan ihmisenä varsinaisesti kiinnostava. Henkilöiminen myös leimaa ihmiset helposti – ja usein myös lopullisesti. Huolestuttavinta on kuitenkin se, että henkilöiminen monissa tapauksissa viihteellistää uutisoinnin, nimenomaan leimaamalla ja yksinkertaistamalla. (emt. 95.)

1.3. Pienet sensaatiot tabloidisaatiossa

Oma tutkimukseni ei varsinaisesti käsittele tabloidisaatiota tai sensaatiolehdistön tyypillistä aineistoa, mutta liittyy silti olennaisesti molempiin. Tutkimuskohteenani ovat ”pienet sensaatiot”, sekä niiden rakenteet ja asema nykyjournalismissa. Tutkin, miten tämä arkkiveisuihin ja pennilehdistöön pohjautuva juttutyyppi elää nykyaikana erilaisissa lehdissä.

Pienet sensaatiot ovat juttutyyppi, joka voidaan nähdä aikanaan suullisena perimätietona eläneiden myyttisten kertomusten nykyiseksi ilmenemismuodoksi. Tämän juttutyypin tutkimisessa on keskeistä selvittää sen historiallinen kehitys. Vanhojen kertomusten muoto on lehdistön historian kuluessa elänyt jatkuvassa muutoksen tilassa, mutta myyttisille kertomuksille ominainen vastakohtaparien kamppailu vaikuttaa yhä tekstien taustalla. Samoin ikaikaikaiset aiheet toistuvat kertomuksissa yhä, vain niiden ilmenemismuodot ovat muuttuneet ajan mukana.

Pienten sensaatioiden journalistinen arvo ei aina ole itsestään selvä, vaan monissa tapauksissa pikemminkin kyseenalainen. Juttujen todellisuuspohjasta ei välttämättä ole juuri takeita, mutta se ei estä niiden julkaisemista eikä ketään varmaankaan saateta siitä edesvastuuseen. Usein tällaiset jutut tuottavat tietoa, jota ilman ihmiset voisivat tulla mainiosti toimeen. Tämä tieto on kuitenkin kaikessa hämmästyttävyydessään niin kiinnostavaa, että näitä juttuja luetaan. Tähän liittyen yksi kiinnostava kysymys on, kuinka kattavasti nämä jutut täyttävät uutisarvon mittarina yleisesti käytettävät uutiskriteerit, eli pääsevätkö pienet sensaatiot lehtien uutisseulasta läpi muita juttuja kevyemmin perustein.

Tutkimusaineistossani on pieniä sensaatiojuttuja kolmesta erityyppisestä lehdestä, Helsingin Sanomista, Iltalehdestä ja OHO!-lehdestä. Helsingin Sanomat on valtakunnallisena sanomalehtenä ainakin toistaiseksi onnistunut säilyttämään laatulehden leiman, kuten suurin osa suomalaisista päivälehdistä. Vaikka lehti ei ole voinut täysin välttyä vastaamasta kaupallistumisen ja viihteellistymisen tarjoamiin haasteisiin, se ei ole lähtenyt kovinkaan näkyvästi mukaan tabloidisaatiokehitykseen. Toki yllättävien, normaalirutiineista poikkeavien päivien kohdalla laatulehtikin voi sortua tabloidimaisiin ylilyönteihin (kuten tekijän isokokoisien kuvan julkaiseminen Jokela-uutisoinnissa), mutta yleisesti ottaen lehti on pysytellyt asiallisella linjallaan. Uutisten, jotka varsinkin ulkomaan sivuilla ovat suurelta osin negatiivisia, joukkoon on kuitenkin haluttu mahduttaa myös kevyempää aineistoa, joka toisinaan täyttää pienen sensaation tunnusmerkit. Helsingin Sanomien ulkomaan sivuilla nämä jutut on erotettu omaksi

kokonaisuudekseen Maailman ihmisiä -palstalle, jonka juttuja tutkimusaineistossani on mukana 34 kappaletta.

Iltalehdelle pienet sensaatiot ovat huomattavasti tyypillisempää aineistoa kuin Helsingin Sanomille, ja siellä kyseistä juttutyyppeä ei ole erotettu lehden muusta aineistosta. Sparksin jaottelussa Iltalehti sijoittuisi selvästi Helsingin Sanomia alemmalle tasolle, viisiluokkaisen jaon keskivaiheille, kolmannen ja neljännen luokan tietämille. Skandaalit, urheilu ja viihde ovat lehdelle tärkeää aineistoa siinä mielessä, että sillä lehti myy. Joukkoon mahtuu kuitenkin myös uutisia vakavammista teemoista, kuten talouteen ja politiikkaan liittyvistä aiheista, mutta käsittelytapa on toisenlainen kuin ylempien luokkien lehdissä. Iltalehti on ”asiallinen tabloidi”. Koska lehdelle tyypillistä aineistoa ovat myös ”oikeat, isot” sensaatiot, yleisöä eli ostajia vähemmän kiinnostavat pienet sensaatiot eivät välttämättä ole lehden jokapäiväistä aineistoa. Vaikka pienten sensaatioiden aiheet kiinnostavatkin ihmisiä, ne eivät kiinnosta niin paljoa, että lehti saavuttaisi riittävän suuria myyntilukuja pelkästään niiden avulla.

OHO! on aineiston lehdistä ainoa selvästi sensaatiolehti. Se poikkeaa muista aineiston lehdistä myös siksi, että se on aikakauslehti, kun muut ovat sanomalehtiä. OHO!-lehden pääasiallista aineistoa ovat julkisuudenhenkilöistä kertovat jutut, jotka usein pyrkivät kertomaan asioita julkkisten yksityiselämästä ja muista sellaisista asioista, mistä ”asiallisemmat” lehdet eivät juuri kirjoita. Ne ovat aiheita, joilla lehteä myydään. Tavallisista ihmisistä kertovat pienet sensaatiot ovat lehdelle ominaista aineistoa sikäli, että niitä on mukana jokaisessa numerossa, mutta kuitenkin selvästi vähemmän kuin julkkisjuttuja. Niitä ei ole erotettu lehden muista jutuista mitenkään näkyvästi, vaan ainoa erottava tekijä löytyy sisällöstä. Sparksin jaottelussa OHO! sijoittuu supermarkettabloidien ryhmään.

2. MIKÄ EROTTAA PIENEN SENAATION ISOSTA SENAATIOSTA?

Sensaatiojournalismista puhuttaessa ensimmäisenä tulevat mieleen niin kutsutut sensaatiolehdet, joiden vakioaiheita ovat julkisuudenhenkilöiden elämästä kertovat jutut ja muut julkista kohua herättävät aiheet. Varsinaisten sensaatio- ja skandaalijuttujen lisäksi samankaltaisia piirteitä, kuten tunteisiin vetoamista, asioiden liioittelua ja pienten yksityiskohtien nostamista esiin korostetusti esiintyy myös sellaisissa jutuissa, jotka ovat julkisuusarvonsa takia vähemmän merkittäviä kuin ”oikeat” sensaatiojutut. Ne voivat kertoa tavallisista ihmisistä ja arkipäiväisistä tapahtumista, joissa kuitenkin on jotain sellaisia aineksia, että niistä on mahdollista kirjoittaa sensaatiohakuisesti. Tällaiset jutut ovat pieniä sensaatioita.

2.1. Sensaatio journalismissa

Sensaatio on monitahoinen käsite, jonka kantasanalla *sense* on kaksi pääasiallista merkitystä. Yhtäältä se viittaa järkeen, toisaalta aisteihin. Sanakirjamerkitys sanalle *sensation* on aistimus, ja adjektiivi *sensational* tarkoittaa kohua herättävää. *Sensationalism* puolestaan on kohun tavoittelua, mutta sillä tarkoitetaan usein myös nk. keltaista journalismia. Nykysuomen sanakirja määrittelee sensaation merkittäväksi, kenties jollain tapaa jännittäväksi ja huomiota herättäväksi tapahtumaksi.

Sensaatiojournalismissa suositaan uutisia, joista saadaan tehtyä hyviä tarinoita. Juttujen todenperäisyys on usein toisarvoista. Asiat voidaan myös esittää sensaation tavoittelun takia yksipuolisesti. Tunteisiin vetoavat aiheet ja näkökulmat ovat yleisiä tämänytyypisessä journalismissa. Yksi syy tällaisen journalismin olemassaoloon on mahdollisimman suuren yleisön tavoittelu, mikä puolestaan houkuttelee entistä enemmän mainostajia ja tietää sitä kautta medialle lisää rahaa.

Denis McQuailin mukaan sensaatiojournalismille ominaisia muotoja ovat esimerkiksi äärimmäisyssanojen käyttö, tunteellisuus ja esittämisen värittäminen, jotka ovat kaikki poikkeamia neutraaliudesta ja objektiivisuudesta (McQuail 1992, 233). McQuail kirjoittaa kirjassaan *Media Performance*, että sensationalismia voidaan pitää yleiskäsitteenä kaikille (uutis)jutuille, joissa huomiota herättäville tapahtumille, kohuille ja henkilöimiselle annetaan huomiota.

Sensaatiohakuissa jutuissa tulevat usein korostetusti esille tunteisiin vetoaminen ja ylenpalttinen liioittelu, sekä lukijan huomion ohjaaminen pois varsinaisesta asiasta. (McQuail 1992, 216.)

Sensationalismin ja vähäpätöisyyden käsitteellä katetaan usein myös kolme journalismin ei-toivottua piirrettä. Niistä ensimmäinen on epätavallisten arvojen käyttäminen uutisoitavien tapahtumien valinnassa. Tämä voi näkyä esimerkiksi siten, että vähemmän tärkeät uutiset saavat saman verran tai jopa enemmän tilaa kuin ns. vakavat uutiset. Toinen piirre on liiallisen huomion antaminen arveluttaville aiheille kuten rikoksille ja skandaaleille. Kolmas piirre liittyy esitystapaan ja taittoon. Suurilla otsikoilla ja näyttävillä kuvilla pyritään saavuttamaan yleisön huomio. (McQuail 1992, 42.)

Marina Ghersettin (2000, 11) mukaan sensaation käsitteen määrittäminen ja erottaminen muista keskeisistä uutisiin liittyvistä käsitteistä on vaikeaa. Yleensä sillä tarkoitetaan hänen mukaansa populistista, triviaalia, spekuloiavaa ja skandaalinkäryistä journalismia. Se kertoo ihmisistä odottamattomissa tilanteissa ja sensaation tunnusmerkit täyttävät uutisaiheet saavat yleensä iltapäivä-, juoru- ja viihteellisissä lehdissä paljon tilaa. Sensaatiouutiset syntyvät usein aiheista, jotka eivät välttämättä ole erityisen asiallisia tai relevantteja, mutta joiden voidaan kuitenkin olettaa herättävän kiinnostusta yleisössä. Vaikka asiallisuus ja relevanssi vaikuttavatkin usein sensaation vastakohtilta, asia ei aina ole niin yksiselitteinen, sillä uutisoitava tapaus voi olla samanaikaisesti sekä relevantti että sensaatiomainen, ja siitä voidaan raportoida asiallisesti (Ghersetti 2000, 12).

Hemánus (2002) viittaa Curtis D. McDougalin teoksessa *Newsroom Problems and Policies* esittämään sensaation määritelmään. Sen mukaan sensaatiolla tarkoitetaan uutista tai reportaasia, jota paisutellaan yli sen, mitä aiheen objektiivinen merkitys edellyttää. McDougal pitää *New York Heraldia* edelläkävijänä sensaatiolehdistön kehityksessä ja sensaatiota puolestaan edelläkävijänä joukkotiedotuksen kehityksessä yleensä. Esimerkkinä Heraldin 1830-luvun sensaatioaiheista McDougal kertoo New Yorkin kalleimmassa ilotalossa tapahtuneesta prostituoidun murhasta, joka antoi Heraldille mahdollisuuden toteuttaa ennennäkemätöntä journalismia, kuvata eleganttia paheellisuutta ja kaivaa esiin kaikki mahdollinen juttuun sekaantuneiden yksityiselämästä. Haastatellessaan ruumiin löytänyttä naista lehti teki myös merkittävän journalistisen innovaation, sillä kyseessä oli tiettävästi ensimmäinen Yhdysvalloissa julkaistu haastattelu. (McDougal 1956, 437 Hemánuksen 2002, 57 mukaan.)

”Sensationalismi syntyi, kun lehtiä alettiin myydä tunteisiin vetoavalla tavalla”, kirjoittaa Heikki Saari kirjassaan *Isku tajuntaan*. Kun lehdet kaupallistuivat ja muuttuivat tavaraksi, niiden sisältöön alkoi ilmaantua sensationalistisia piirteitä. Tämä johtui siitä, että lehden tärkeimmäksi tehtäväksi

tuli tuottaa voittoa, ja mahdollisimman suureen voittoon päästiin kirjoittamalla ihmisiä varmasti kiinnostavista asioista. 1800-luvulla suosittujen suurelle yleisölle suunnattujen pennilehtien aiheet olivat ajattomia ja koskivat etupäässä rikoksia ja seksiä. (Saari 2007, 21–22.)

Yksi sensaatiolehtien malliesimerkki on itävaltalainen *Neue Kronen Zeitung*. Se tuottaa sensaatiojuttuja kuin liukuhihnalta, eikä toimittajan omalle ajattelulle juuri anneta tilaa. Asioiden liioittelemisen ja äärimmäisyyksiin vieminen on arkipäivää. Jutut ovat yksinkertaisia ja helppolukuisia. *Neue Kronen Zeitungin* toimittajan työ on liukuhihnatyötä, jossa pitää tiukasti pysyä vaaditussa muodossa ja aikataulussa, jos haluaa menestyä työssään. (Niederfrien 1991, 24, 23–33.) Myös *Neue Kronen Zeitungissa* käytettävä kieli poikkeaa normaalista median käyttämästä kielestä. Kielikuvien käyttö on runsasta ja niin tapahtumista kuin ihmisten persoonistakin kirjoitetaan värikkäitä kuvauksia. *Neue Kronen Zeitung* ei pyri samalla tavalla asiallisiin ja objektiivisiin juttuihin kuin lehdet yleensä, vaan siinä käytetään usein puhekielenomaista kirjoitustapaa ja juttuja saatetaan usein kirjoittaa minä-muodossa. Myös lukijaa saatetaan suoraan puhutella jutuissa. (Bruck 1991, 81–82.)

2.2. Skandaali mediassa

Sensaatioon journalismissa läheisesti liittyvä käsite on skandaali. John Thompsonin (2000) mukaan skandaalista voidaan puhua silloin, kun 1) tapaukseen liittyy arvojen, normien tai moraalisen järjestyksen rikkomista, 2) tapaus on jollain tavalla salainen tai salassa pidettävä, mutta sen olemassaolon tietävät tai olemassaoloon vahvasti uskovat sellaiset henkilöt (ei-osalliset), joita tapaus ei suoranaisesti koske, 3) ei-osalliset paheksuvat tapahtumaa, 4) ei-osalliset voivat ilmaista paheksuntansa julkisella parhaamisella, 5) tapauksen paljastuminen ja sen tuomitseminen voivat vahingoittaa osallisten mainetta. (Thompson 2000, 13–14.)

Thompsonin määritelmän mukainen skandaali oikeastaan edellyttää, että osalliset tai ainakin joku heistä on julkisuuden henkilö. Näin siksi, että jos tavalliset ihmiset rikkovat arvoja, normeja tms. sitä voidaan jossain sisäpiirissä yrittää salailla ja lisäksi paheksua, mutta parhaamiselle ei saa isoa (”oikeaa”) julkisuutta, ja osallisten mainekin vahingoittuu korkeintaan pienen porukan sisällä. Pienessä mittakaavassa kyseessä voi siis olla korkeintaan paikallinen skandaali tai yhteisön sisäinen skandaali. Asiaa yhteisöllisestä näkökulmasta tarkasteltaessa voidaan todeta, että julkisuus toimii tässä tapauksessa samaan tapaan kuin jokin perinteinen yhteisö.

Miten paikalliset arkipäivän skandaalit ja mediaskandaalit sitten eroavat toisistaan? Thompsonin mukaan paikalliset käsitellään tavallisimmin ihmisten kesken kasvokkaisessa kanssakäymisessä, kun taas mediaskandaalit ovat aina median välittämiä. Paikallisissa skandaaleissa ihmiset, jotka tapahtumista keskenään puhuvat, tuntevat skandaalin osalliset usein henkilökohtaisesti.

Mediaskandaaleissa yleisö tuntee skandaalin osalliset yleensä vain sillä perusteella, mitä media heistä kertoo ja on aikaisemmin kertonut. Mediaskandaaleissa ajan ja tilan merkitys ei ole yhtä suuri kuin paikallisissa skandaaleissa. Mediaskandaaleista pääsee yleisönä osalliseksi usein kaukanakin varsinaisesta tapahtumapaikasta ja niistä voi lukea lehdistä jälkikäteen. Paikallisissa skandaaleissa oikeaan aikaan oikeassa paikassa oleminen takaa paremmat tiedot kyseisestä tapahtumasta. Toisaalta median välityksellä voi saada sellaista taustatietoa, mihin itse tilanteessa olevien ei-osallisten ei ole mahdollista päästä käsiksi. (Thompson 2000, 62–63.)

Juoruilua muistuttavassa paikallisen skandaalin ”tiedonvälityksessä” tiedot siis kulkevat puheina ihmisten kohdatessa. Silloin on tavallista ja ehkä jopa todennäköistä, että kertoja suhtautuu tapahtumaan puolueellisesti ja antaa sen takia yksipuolista informaatiota tapahtuneesta. Näin senkin takia, että paikallisen skandaalin osalliset ovat usein sekä kertojalle että kuulijalle tuttuja, ja molemmilla voi olla osallisista taustatietoa hyvinkin pitkältä ajalta, mikä vaikuttaa heidän suhtautumiseensa ja näkökulmaansa. Mediaskandaalissa yleisö saa usein monipuolisempaa tietoa, sillä media tavallisesti päästää ääneen tapahtumaan liittyvät mielipiteet ja näkemykset sekä puolesta että vastaan.

2.3. Pienen sensaation asema ja merkitys

Pieni sensaatio, suuri pieni uutinen, on uutisen näköinen juttu, jonka aihe ei kuitenkaan ole juuri millään tavalla merkittävä. Uutisaiheesta ei oikeasti ole sensaation aineksia, mutta aiheesta on etsitty sensaationomaisia puolia tai asia on pyritty esittämään siten, että se äkkiä katsottuna vaikuttaa sensaatiolta tai skandaalilta. Tällainen journalismi on usein liioittelevaa sekä jollain tavalla puolueellista tai yksipuolista. Lisäksi tällaisten juttujen tarjoama informaatio on usein enemmän tai vähemmän epäolennaista, joissain tapauksissa jopa vääristynyttä.

Pienille sensaatioille on ominaista, että niiden aiheesta kirjoitetaan yleensä vain kerran, eli juttuja ja niiden mahdollista etenemistä ja kehittymistä ei seurata. Normaalisissa uutisjournalismissa

uutisoitavien tilanteiden kehitystä seurataan tapahtuman luonteesta riippuen joko pitkällä tai lyhyellä aikavälillä. Pienet sensaatiot sen sijaan ovat ikään kuin välähdyksiä ihmisiä kiinnostavista tapahtumista ja sattumuksista. Niiden merkitys ja rooli saattaisi muuttua hyvin toisenlaiseksi, jos tapahtumia alettaisiin seurata. Pienille sensaatioille on myös ominaista, ettei lukija lähde kyseenalaistamaan niiden todenperäisyyttä, vaan korkeintaan ihmettelee, että kaikkea sitä voikin tapahtua. Jos tapahtumia ja tilanteiden kehittymisiä seurattaisiin, myös juttujen todenperäisyyttä saatettaisiin joutua kyseenalaistamaan nykyistä enemmän.

Pieni sensaatio muistuttaa esikuvaansa isoa tai oikeaa sensaatiota siten, että juttua usein paisutellaan yli sen, mikä on aiheen varsinainen merkitys. Lisäksi pienet sensaatiot on tapana kirjoittaa tunteisiin vetoavalla tavalla samaan tapaan kuin isot sensaatiotkin. Vaikka pienillä sensaatioilla vedotaan lukijan tunteisiin, ne eivät ole aiheina samalla tavalla suuren yleisön kiinnostusta herättäviä kuin isot sensaatiot tai skandaalit. Pikemminkin niissä on paikallisia skandaaleja muistuttavia piirteitä, kuten se, että vaikka ne kiinnostavat jotain ihmisjoukkoa, ne eivät ole kuitenkaan niin kiinnostavia, että niiden avulla lehtiä myytäisiin. Enemmänkin pienet sensaatiot ovat lehden täyteaineistoa, jota iltapäivä- ja sensaatiolehdissä ei voisi olla olemassa ilman isoja sensaatioita ja skandaaleja, jotka houkuttelevat lehdille ostajia. Asiapitoisemmissa sanomalehdissä pienillä sensaatioilla taas on omanlainen roolinsa ja ne toimivat usein negatiivisen uutistarjonnan keventäjinä.

Pieni sensaatio poikkeaa isosta sensaatiosta ja skandaalista myös siinä mielessä, että usein pienet sensaatiot kertovat tavallisille kansalaisille sattuneista tapauksista, kun taas isot sensaatiojutut ja skandaalit keskittyvät julkisuuden henkilöiden elämän kuvaamiseen. Toki tavalliset kansalaisetkin voivat päätyä myös isojen sensaatioiden ja skandaalien aiheiksi, mutta se on harvinaisempaa ja toisinaan saattaa käydä myös niin, että mediahuomion ansiosta isoon sensaatio- tai skandaalijuttuun päätenyt tavallinen kansalainen ei enää jutun ilmestymisen jälkeen ole kuka tahansa rivikansalainen.

2.4. Mikä on uutinen?

Uutisen määrittelemiseen on olemassa useita erilaisia tapoja. Risto Kuneliuksen (1998) mukaan journalismi on ajankohtaista, faktapohjaista, itsenäistä ja edustavaa. Faktapohjaisuus ei kuitenkaan ole aina ollut journalismin keskeinen määritelmä, ja se onkin ymmärrettävä väljästi. Journalismi on ikään kuin tapahtuneiden tosiasioiden pakkaamista ja välittämistä yleisölle, mutta koska myös

pakinat on tapana lukea journalismin piiriin kuuluviksi, toimittajan oma suhtautuminen uutisoitavaan asiaan saattaa jollan tavalla näkyä tekstissä. Journalistit pyrkivät kuitenkin tekemään uutisista suhteellisen neutraaleja. (Kunelius 1998, 18–19.)

Siihen, mitkä tapahtumat kunkin päivän tapahtumavirrasta valitaan uutisoinnin arvoisiksi, vaikuttava uutiskriteerit. Tunnetuin luettelo uutisten valintaa ohjaavista arvoista lienee Galtungin ja Rugen uutiskriteerilista, jonka mukaan tapahtumien uutisarvoon vaikuttavat toistuvuus, voimakkuus, yksiselitteisyys, kulttuurinen merkittävyys, odotettavuus, yllätyksellisyys, jatkuvuus, päivän valikoima, kohteen kuuluminen eliittiin, henkilöitävyys ja negatiivisuus. (Kunelius 1998, 171–172.)

Ilkka Rentola kirjoittaa kirjassaan Normaalijournalismin säännöt, että journalistisessa kulttuurissa näyttää vallitsevan yksimielisyys sen suhteen, mitä pidetään uutisena. Odottamattomien tapahtumien osalta sellaisia ovat esimerkiksi onnettomuudet, tulipalot ja rikokset. (Rentola 1983, 22.)

Journalismin sisällä on erotettavissa erilaisia juttutyyppisiä, joiden suhde ajankohtaisuuteen, faktapohjaisuuteen, itsenäisyyteen ja edustavuuteen vaihtelee. Perinteisten kovien uutisten rinnalla esiintyy ns. pehmeitä uutisia, joiden aiheet ovat vähemmän tärkeitä ja vähemmän vakavia kuin kovien uutisten aiheet. Kovien ja pehmeiden uutisten välisessä erossa on usein kysymys vakavaksi mielletyn ja ei-vakavaksi tai huvittavaksi mielletyn välisestä erosta. Kova uutinen on vakava ja tärkeä, kun taas pehmeä uutinen on ei-vakava. Rentolan mukaan pehmeä uutinen voidaan kirjoittaa lähes mistä aiheesta tahansa. Sen käyttöarvo ei perustu tosiasialauseisiin vaan esitystapaan. Pehmeiden uutisten aiheet ovat lukijoille usein omista arkisista kokemuksista tuttuja. Ne esittävät ihmisen tilanteessa, joka on outo ja epätavallinen, mutta johon jokainen voi joskus joutua. Pehmeä uutinen siis antaa lukijalle mahdollisuuden samaistua uutisessa esiintyvään henkilöön. (Rentola 1983, 30–31.)

Pehmeissä uutisissa voidaan käyttää lähteitä, joiden käyttäminen vakavien kovien uutisten kohdalla ei voisi tulla kysymykseen. Pehmeille uutisille tyypillinen lähde on ”kadunmies”, mikä laajentaa niiden ihmisten joukkoa, jotka voivat toimia uutisten lähteinä. Pehmeissä uutisissa ja feature-haastatteluissa henkilö valitaan lähteeksi usein pelkästään kiinnostavuuden vuoksi, vaikka hänen välittämällään tiedolla ei olisi sinänsä mitään uutisarvoa. Koska pehmeässä uutisessa pyritään tavoittamaan tapahtuman sisäinen merkitys tai tunnelma, lähteenä voidaan käyttää osallistujia tai

silminnäkijöitä. Kovan uutisen lähde on lähes poikkeuksetta ulkopuolinen tarkkailija. Rentolan mukaan journalistisessa kulttuurissa vallitsee käsitys, jonka mukaan virallinen lähde on luotettava ja tavallinen ihminen tai silminnäkijä on epäluotettava. (Rentola 1983, 33, 35–36.)

”Pehmeän uutisen tavassa lähestyä todellisuutta on siis hyvin paljon samaa kuin yhdysvaltalaisessa uudessa journalismissa. Persoonallista, toimittajan subjektiviteetin kautta todellisuutta lähestyvää journalismia on ollut olemassa jo ennen 1960-luvun journalismia. Itse asiassa sitä harrastettiin jo penny-lehdissä 1800-luvulla.” (Rentola 1983, 36.)

Helen Hughes (1968) nimittää pieniksi uutisiksi juttuja, joilla ei ole varsinaista uutisarvoa, mutta jotka kiinnostavat lukijoita. Hänen käsitteistössään siis pienet uutiset ja human interest -jutut ovat toistensa synonyymejä. Pienet uutiset eroavat Hughesin mukaan isoista uutisista esimerkiksi siten, että niistä ei kilpailla samalla tavalla kuin kovista uutisista eikä niiden saamiseksi käytetä rahaa ja resursseja kuten kovien uutisten hankinnassa. Kovat uutiset ”kuolevat” päivässä, mutta pienet uutiset ovat ajattomampia. Niiden tekemiseen voi käyttää enemmän aikaa ja ne voi tehdä useamman päivän etukäteen, mikä ei kovien uutisten kanssa ole mahdollista. (Hughes 1968, 63–67.)

3. HISTORIAA

Sanomalehdistön historia ulottuu satojen vuosien taakse. Ensimmäiset sanomalehtien edeltäjät olivat nykylehtiin verrattuna monin tavoin varsin vaatimattomia, mutta niissä oli kuitenkin paljon myös sellaisia piirteitä, jotka ovat yhä näkyvissä tämän päivän sanomalehdissä. Lehdistön kehitys on eri puolilla maailmaa edennyt eri vauhtia, mutta pääasiassa joka puolella on käyty läpi samat kehitysvaiheet. Jokainen vaihe on jättänyt jälkensä lehtiin niin, että nykypäivän lehdissä historian kerrostumat näkyvät erilaisina juttutyypeinä ja tietynlaisina tapoina kirjoittaa tietyistä aiheista. Myös sensaatiojuttujen historia on pitkä, sillä jo varhaiset sanomalehtien edeltäjät halusivat saada lukijat kiinnostumaan huomiota herättävillä juttuaiheilla.

3.1. Ensimmäisten sanomalehtien edeltäjät

Journalismin historiassa sensaation juuret ulottuvat 1600-luvulle uutiskirjasten ja arkkiveisujen aikakauteen. Erilaisista merkittävistä tapahtumista kuten sodista, luonnonmullistuksista, ihmeteoista ja rikoksista kertovia selostuksia puettiin muistamista ja edelleen kertomista helpottavaan balladin muotoon. Tällaisia arkkiveisuja oli sekä tiedottavia että kasvattavia. Riimiteltyjen kertomusten ohella kaupattiin uutiskirjasia, joissa selostettiin laajemmin yksittäistä tärkeää tapahtumaa. Näitä sanomalehden edeltäjiä pidetään usein nykyisen sensaatiojournalismin ja human interest -journalismin esikuvana. (Kunelius 1998, 53.)

Matthias Shaaber löysi tutkimuksissaan englantilaisten sanomalehtien edeltäjiä, uutiskirjasia ja arkkiveisuja, joissa kerrottiin oikeuden toiminnasta, murhista ja muista rikoksista sekä erilaisista ihmeellisistä ja yliluonnollisista tapahtumista. Tämän tyyppisistä asioista kirjoitettiin enemmän kuin politiikasta tai sodasta. Populaari uutislinja ei ollut suosiossa ainoastaan Englannissa, vaan vastaavia uutisia levitettiin myös esimerkiksi Ranskassa ja Saksassa. (Stephens 1997, 93.)

1400-luvun Saksassa tapa julkaista lauluja kirjallisessa muodossa yleistyi. Laulut ilmestyivät koko-, puoli- tai neljännesarkin kokoisina lehtisinä, ja yhdellä arkilla saattoi olla yksi tai useampia lauluja. Saksassa niitä kutsuttiin myös nimellä Zeitungslied. Arkkikirjallisuuden ydinaluetta oli Keski-Eurooppa. Saksan lisäksi arkkiveisulla oli hyvät markkinat Britanniassa, Ranskassa ja Alankomaissa. Ruotsissa varhaisin tunnettu arkkipainatus on vuodelta 1583. Suomessa arkkiveisuja alettiin julkaista vasta 1600-luvulla.

”Ensimmäinen suomalainen arkkivirsi painettiin Tukholmassa 1636. Seuraava suomalainen säilynyt arkkiteksti onkin painettu jo Suomessa 1643 ja on samalla ensimmäinen tuote, jonka vastaperustettu Turun Akatemian kirjapaino julkaisi.” (Asplund 1994, 25.)

Aluksi suuri osa arkkiveisuista oli sisällöltään hengellisiä tai valistavia, mutta viihteellisyys valtasi alaa myöhemmin. Lisäksi tiedottaminen oli arkkiveisujen tärkeä tehtävä. ”Murhat, ryöstöt, luonnonkatastrofit, sodat, sensaatiomaiset tapahtumat – kaikki tavallisuudesta poikkeava antoi aiheita laulunsepittäjille.” (Asplund 1994, 26.)

Uutiskirjasissa ja arkkiveisuissa kerrottiin usein hyvinkin kamalista tapauksista, eikä ollut ollenkaan harvinaista, että kerrottiin jonkun kuolleen. Monissa ranskalaisissa uutiskirjasissa otsikot oli tehty shokeeraaviksi, samaan tapaan kuin tämän päivän tabloideissa. (Stephens 1997, 106.)

1600-luvun toimittajilla oli välillä ongelmia uskottavuutensa kanssa, koska heidän epäiltiin toisinaan keksivän tarinoita itse, tai vähintäänkin kierrättävän vanhoja muutamien vuosien takaisia juttuja. Hyvämuistiset lukijat antoivat syytä epäillä, että lehdistö ei sittenkään kertonut totuutta, vaikka niin yrittikin väittää. Nykyihmisen silmissä tuonaikaiset uutiset vaikuttavat kuitenkin vielä huomattavasti epäuskottavammilta kuin 1600-luvun lukijoiden silmissä, sillä silloin noidat, pedot ja muut ylikuonnollisiksi luokiteltavat aiheet olivat ihmisten mielestä paljon normaalimpia kuin nykyään. (Stephens 1997, 111.)

1500- ja 1600-lukujen uutiskirjaset ja arkkiveisut olivat kulttuurisesti paljon merkittävämpiä kuin yleisesti ajatellaan. Esimerkiksi monet kirjailijat lainasivat juonenkäännteitä teoksiinsa aikansa journalismista. Jo noihin aikoihin tiedonvälitykseltä oli lähes mahdotonta välttyä. Uutiskirjasten ”lööppejä” levitettiin kaupunkkeihin, arkkiveisuja kuultiin kaupunkien kaduilla ja julkisten tilojen ja jopa yksityisten kotien seiniä peittivät aikansa sanomalehdet. (Stephens 1997, 118.)

Arkkiveisujen julkaiseminen oli vilkkaimmillaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Silloin veisujen pääasiallista sisältöä olivat dramatisoivat, sentimentaaliset rakkauslaulut ja murhalaulujen kaltaiset uutislaulut. Yleensä arkkiveisuista puhuttaessa tarkoitetaan juuri tällaisia sensaatiolauluja, vaikka arkkiveisuperinteeseen kuuluu musiikkiperinteen näkökulmasta myös monia muunlaisia lauluja, kuten virsiä ja muita hengellisiä lauluja, rakkauslauluja sekä kansanlauluja. (Niinimäki 2007, 25.)

3.2. Uusi journalismi ja pennilehdistö

Uudet virtaukset lehdistössä 1800-luvulla vaikuttivat merkittävästi niin lehtien sisältöön kuin ulkomuotoonkin. Lehtiyritysten tavoitteeksi tuli tuottaa mahdollisimman suurta voittoa, mikä edellytti mahdollisimman suurta lukijakuntaa. Sen tavoittaminen puolestaan edellytti aiempaa helppolukuisempaa ja tavallisen ihmisen kannalta houkuttelevampaa sisältöä. Muutosten tuloksena syntyi uusi journalismi, joka näki päivänvalon ensimmäisenä Yhdysvalloissa. Sille oli tyypillistä muun muassa suuntautuminen sensaatioihin sekä levikkien voimakas kasvu. Kehityksen seurauksena uutiset ajoivat mielipideaineiston edelle myös lehdissä, jotka olivat aiemmin olleet vahvasti poliittisia. 1800-luvun kuluessa uusi journalismi levisi Amerikasta ensin Eurooppaan ja edelleen muualle maailmaan. (Boberg 1970, 110–111.)

3.2.1. Yhdysvallat

Benjamin H. Day alkoi 3. syyskuuta 1833 julkaista pientä lehteä, jota myytiin New Yorkin kaduilla yhden pennin hintaan. Oli syntynyt ensimmäinen pennilehti. Neljän kuukauden sisällä Day myi päivittäin viisi tuhatta kopiota *Sun*-lehteään. Kahdessa vuodessa lehden levikki kasvoi viiteentoista tuhanteen. Lehden suosio perustui sen sisältöön. Day tarjosi lukijoilleen aiemman mielipideaineiston sijaan sekoituksen rikosuutisia ja human interest -juttuja. Puoluepolitiikan asemesta lehdestä saattoi lukea juttuja jokapäiväisen elämän tapahtumista ja ilmiöistä. Tämän populaarijournalismin esikuvana toimivat 1600-luvun uutiskirjaset ja arkiveisut. (Stephens 1997, 189. Torvinen 1982, 34.)

Myös tekniikan kehittyminen vaikutti osaltaan siihen, että Day pystyi tuottamaan lehtiä aiempaa halvemmalla. Höyrypainokone otettiin *Sunin* tekemisessä käyttöön 1835, ja vuonna 1840 *Sunia* painettiin neljän tuhannen kappaleen tuntivauhdilla, ja vuonna 1851 päästiin jo kahdeksaentoista tuhanteen kopioon tunnissa. *Sunin* levikki vuonna 1836 oli 30 000, mikä oli tavattoman suuri tuon ajan lehdistössä. (Stephens 1997, 189. Torvinen 1982, 34.)

Samantyyppisiä halpoja populaarilehtiä syntyi nopeassa tahdissa Yhdysvaltoihin. Dayn uudenlainen journalismi herätti kiinnostusta. Vuonna 1836 Philadelphiassa alettiin julkaista samalla mallilla *Public Ledger* -nimistä lehteä, ja vuotta myöhemmin ilmestyi ensimmäinen *Baltimore Sun*.

James Gordon Bennett perusti *New York Heraldin* vuonna 1835, ja sitä myytiin jo seuraavana vuonna 20 000 kappaletta päivittäin. (Stephens 1997, 189–190.)

Bennett oli Dayn jäljittelijöistä taitavin. *New York Heraldista* tuli pennilehti ja uudenaikainen sanomalehti, joka julistautui heti riippumattomaksi kaikista puolueista, puoluepolitiikasta ja klikeistä. Se arvosteli suuresti poliitikkoja ja kirkkoa. Bennettin mukaan lehti oli tarkoitettu suurelle massalle, pienelle kauppiaille ja koko työtätekeväälle kansalle. (Torvinen 1982, 35.)

Bennettin lehti toi journalismiin koko joukon uusia ideoita, kuten urheilujutut ja haastattelut. Paino oli toisaalta pörssireportaaseissa ja talousuutisissa, toisaalta rikosjutuissa, sensaatioissa, seurapiiriuutisissa ja seksissä. Lehden kielenkäyttö oli yksinkertaisen karkeaa. *New York Herald* kukisti *Sunin* ja kasvoi Amerikan suurimmaksi samalla kun Bennettistä tuli monimiljonääri. (Torvinen 1982, 35. Boberg 1970, 111.)

Sekä *Sun* että *New York Herald* kokivat tappion, kun unkarilaissyntyinen Joseph Pulitzer hankki omistukseensa *New York Worldin*. Hänen suunnitelmaansa kuului entistä parempi uutisvälitys, myös urheilussa. Uutisia metsästävät ja keksivät reportterit olivat kehityksen avainasemassa. Monien muiden lehtien tavoin Pulitzer perusti myös sunnuntailehden, josta tuli suuri menestys. Hän loi uudenlaisen journalistisen tyylin, johon kuuluivat sensaatiot, progressiivinen politiikka, huomiota herättävät kampanjat sekä aggressiivinen ja älykäs uutisointi. Tällaista sisältöä sai kahdella sentillä kahdeksan sivua päivässä. (Boberg 1970, 112. Stephens 1997, 198.)

Pulitzerin *World* osoittautui Bennettin *New York Heraldia* paremmaksi uuden journalismin käytössä. Myös sen motiivit osoittautuivat paremmiksi. Pulitzer halusi lehtensä avulla parantaa työväen ja muiden pieneläjien elinehtoja, taistella epäkohtia ja vääryyksiä, monopoleja ja trusteja vastaan sekä tehdä demokraattisen lehden. *Worldin* oli saatava mahdollisimman laaja lukijakunta, jotta Pulitzer voisi vaikuttaa pääkirjoituksillaan ja kampanjoillaan epäkohtien korjaamiseen. (Torvinen 1982, 35.)

Laajan lukijakunnan saavuttamiseksi alettiin käyttää uudenlaista iskevää otsikkotyyppiä unohtamatta sensaatiojuttuja ja human interest -aineistoa. Puupiirroksiin perustuva kuvitus houkutteli myös huomattavasti lukijoita. Ensimmäisenä lehtenä *World* alkoi julkaista värillistä sunnuntailiitettä. Siinä ilmestyi myös piirrossarja *The Yellow Kid*, jossa esiintyi keltaiseen paitaan puettu tenava. Tuosta sarjasta on peräisin nimitys keltainen lehdistö, joka tarkoittaa sensaatio- ja

häväistyslehdistöä. Vuoteen 1887 mennessä *Worldin* levikki kasvoi alle kahdestakymmenestä tuhannesta 190 000:een. Sunnuntailevikki oli neljännesmiljoona. (Torvinen 1982, 35. Stephens 1997, 200.)

Pulitzerin tyyli sai pian jäljittelijöitä. Jäljittelijöistä menestyksekkäin oli William Randolph Hearst, joka hankki omistukseensa *New York Journalin* vuonna 1895 ja tuli näin puolestaan uhkaamaan Pulitzerin asemaa. Hearst laski lehden hinnan yhteen senttiin, ja Pulitzer oli pakotettu seuraamaan esimerkkiä. Hearst keräsi palvelukseensa osaavaa toimittajakuntaa ja vaikeutti Pulitzerin toimintaa palkkaamalla *Worldin* sunnuntailiitteen toimituskunnan *New York Journalin* tekijöiksi. Uudesta lehdestä tuli paljolti *Worldin* kaltainen, ja ne molemmat olivatkin nk. keltaisen journalismin prototyyppejä. Keskinäisessä levikkikamppailussaan Pulitzer ja Hearst eivät kaihtaneet keinoja, vaan muun muassa lietsoivat sotatunnelmaa maassa, mikä myötävaikutti Espanjan ja Amerikan väliseen sotaan vuonna 1898. (Stephens 1997, 200. Boberg 1970, 112.)

Uuden journalismin tavoitteena oli herättää huomiota ja näin houkutella lehdelle sekä lukijoita että mainostajia. On kuitenkin tärkeää huomioida, kuinka kauan kesti, ennen kuin lehden ulkoasua alettiin käyttää tähän tarkoitukseen. Sisällöstään huolimatta esimerkiksi ensimmäinen pennilehti *Sun* oli ulkoisesti konservatiivisten kollegojensa näköinen. Lukijoita ei houkuteltu otsikoilla tai kuvituksella. Meksikon sodan aikaan 1846–47 lehdissä alettiin käyttää erityyppisiä yksipalstaisia otsikoita ja sisällissodan aikaan 1861–65 otsikoiden käyttö lisääntyi. Samaan aikaan lehdissä alkoi satunnaisesti näkyä myös kuvitusta. (Boberg 1970, 112.)

Uusi journalismi kehitti vähitellen myös lehtien ulkoasua. Pulitzerin aikakaudella otsikot kasvoivat, ja *World* oli edelläkävijä myös kuvituksen saralla. Poliittiset pilakuvat yleistyivät 1890-luvulla. Viisiväripainos otettiin *Worldissa* käyttöön vuonna 1893. 1890-luvulla sekä *Worldin* että *New York Journalin* sunnuntaipainoksissa oli värillistä kuvitusta ja niiden sensaatio-otsikot voitiin painaa punaisella. Ensimmäisten valokuvien painaminen lehtien sivuille oli mahdollista vuonna 1897. 1890-luvun lopulla myös sensaatiojournalismille tyypilliset typografiset keinot kehittyivät nopeasti. (Boberg 1970, 113–114.)

1900-luvulla perustettiin edelleen uusia tabloidi-lehtiä. Esimerkiksi *New York Daily News* aloitti toimintansa 26. kesäkuuta 1919. Vuonna 1924 toimintansa aloitti puolestaan Hearstin *American Daily Mirror*. Tuohon aikaan tabloidilehdet julistivat olevansa kansan ääni, joiden sanasto oli eläväistä ja puhekieltä jäljittelevää. Tabloidilehtien sisällöstä suuri osa oli viihteellistä tai ainakin

viihdyttävää aineistoa. Viihteellisen aineiston suosiminen vain lisääntyi alkuperäiseen verrattuna *American Daily Mirrorin* ensimmäisen toimintavuoden aikana. Vuosien 1919 ja 1929 väliin sijoittuvalla ”jazz-journalismin” aikakaudella newyorkilaiset tabloidien, *Newsin*, *Mirrorin* ja *Graphicin*, sisältö oli sensaatiomainen sekoitus seksiä, rikoksia ja konflikteja. Tuona sensaatiojournalismin kukoistuskautena tabloidilehdet löysivät oman muotonsa ja sisältönsä, jotka ovat niistä nähtävissä yhä nykyään. (Bird 1992, 19, 20.)

Graphic lopetti toimintansa jazz-aikakauden lopulla, mutta *News* selviytyi tuon kauden yli. 1930 *Newsissä* alkoi uudistus, jonka seurauksena lehteen tuli enemmän oikeita uutisia sekä ulkomaan uutisia, ja myös lehden otsikoita pienennettiin. *Mirror* joutui myös vaikeuksiin 1930-luvulla, mutta sinnitteli silti hengissä vuoteen 1963 saakka. Yleisesti ottaen eri kaupunkien omat tabloidilehdet ovat Yhdysvalloissa menestyneet kansallisia tabloideja paremmin. (Bird 1992, 22–23.)

3.2.2. Eurooppa

Myös Euroopassa uudentyyppinen journalismi alkoi vallata alaa 1800-luvulla.

Amerikkalaistyyppisen journalistiikan kulkeutuminen Eurooppaan merkitsi kaikkialla toimittamisen teknisen tason nousua, monipuolistunutta journalismia ja henkisen tason laskua. (Torvinen 1982, 36.)

Yleisesti sanomalehdet olivat 1800-luvulla vielä melko kalliita. Ranskalaisen Emile de Girardin mielestä lehtien piti hintansa puolesta olla kaikkien saatavilla, jotta niistä tulisi jokaisen omaisuutta. Sisältöä piti laajentaa politiikasta kauppa- ja maatalouskysymyksiin sekä juttuihin, jotka miellyttivät kaikkia. Girardin laski, että halvalla hinnalla ja monipuolisella sisällöllä lehden levikki kasvaa, jolloin ilmoittajat suurelta osin kustantavat lehden. Kokeiltuaan ideoitaan menestyksekkäästi aikakauslehdissä Girardin perusti 1836 *La Presse* -sanomalehden, jota hän myi puolta muita lehtiä halvemmalla. (Torvinen 1982, 34.)

Sensaatiojournalismiin keskittynyt *Petit Journal* aloitti Ranskassa vuonna 1863 ja kuusi vuotta myöhemmin sen levikki oli jo 465 000. Amerikkalaiset vaikutteet näkyivät Ranskassa parhaiten poliittisesti sitoutumattomassa *Matinissa*, joka aloitti toimintansa 1884. Se julisti olevansa ensimmäinen ranskalainen sanomalehti, joka omien lennätinyhteyksiensä avulla välittää uusimmat uutiset kaikkialta maailmasta. *Matin* hylkäsi myös suurille pariisilaislehdille tyypillisen

vaatimattoman otsikointityylin ja korosti tärkeimpiä uutisia monipalstaisilla otsikoilla. (Boberg 1970, 117.)

Myös Englannissa alettiin 1830-luvulla julkaista pennin tai kahden hintaisia lehtiä, jotka rikosuutisillaan ja human interest -jutuillaan tavoittelivat suurta yleisöä. *Twopenny Dispatch* -lehden julkaisija Henry Hetherington kirjoitti vuonna 1834, että hänen lehtensä täytetään kaikilla kauheuksilla, jotka tekevät siitä myyvän. Vuonna 1836 lehden levikki oli 27 000. (Stephens 1997, 190.)

Englannissa *Daily Telegraph* aloitti taipaleensa pennilehtenä vuonna 1855. Sen esikuvana voidaan pitää Bennettin *New York Heraldia*, mutta jäljittely ei ulottunut juuri hinnoittelua pidemmälle. Vain hieman suurempi annos human interest -aineistoa ja hieman suurempi tila tekstimassojen välissä erotti *Daily Telegraphin* sen brittiläisistä kollegoista. Siitä tuli keskiluokan sanomalehti, ja sunnuntaipainoksessa juuriltaan kotimainen sensaatiojournalismi kukoisti. Amerikkalaisten lehtien esimerkki näkyi enemmän lehtien ulkomuodossa, ei niinkään sisällössä. Populaarilehdistön poliittinen suuntaus olikin Englannissa konservatiivinen. Sen esittämät arvot tukivat voimassa olevaa yhteiskuntaa ja poliittista järjestelmää. (Boberg 1970, 115. Torvinen 1982, 36.)

Englantilaisista päivälehdistä *Daily Mail* oli ensimmäinen merkittävä uuden journalismin edustaja. Alfred Hamsworth halusi tehdä lehdestään suuria aamulehtiä edullisemmän ja helppolukuisemman, kiireisen miehen sanomalehden, jonka uutisvälitys olisi kuitenkin tasokasta. Arkipäivän asiat saivat tilaa politiikan kustannuksella, ja lehti kohdistettiin myös naisille. *Daily Mailin* nopea menestys takasi sille johtoaseman Lontoon ja Englannin lehdistössä lähes kolmeksi vuosikymmeneksi. (Boberg 1970, 115–117.)

Saksassa vuonna 1898 perustettu *Berliner Morgenpost* oli ensimmäisiä saksalaisia lehtiä, joissa oli kuvitusta. Reportaasit ja yleisönosastokirjoitukset saivat paljon tilaa ja sensaatiot huomioitiin asianmukaisesti. Sekä sisällöllisesti että muodollisesti saksalaislehdet pysyivät anglosaksisia ja ranskalaisia kollegojaan konservatiivisempina. (Boberg 1970, 118.)

Ruotsissa populaarilehtiä alkoi ilmestyä 1920- ja 1930-luvulla. Ne omaksuivat pian yhteisen tyylin, ja julkaisivat mm. pilapiirroksia, sarjakuvia, novelleja, jatkokertomuksia, ristisanatehtäviä, lukijainpalstaa, ruokaohjeita, käsityömalleja ja muotikatsauksia. Eri lehdissä nämä osastot painottuivat eri tavoin. Lehtien sisältö ja sisällön esitystapa tietysti muuttuu ajoittain muiden

viestinten vaikutuksesta, samoin kuin viestinten kehitys heijastelee yhteiskunnan kehitystä ja vaikuttaa siihen. Populaarilehtien julkaiseminen on Ruotsissa keskittynyt alusta lähtien harvoille kustantajille. Näistä Åhlén & Åkerlunds Förlag on ollut suurin. Merkittäviä ovat olleet myös Tifa (ent. Allhem) ja Saxon & Lindströms sekä tanskalaisten kustantajien kanssa yhteistoiminnassa olevat Allersin ja Hemmets Journalin julkaisijat. (Präntare 1982, 41.)

Tanskassa varsinaista jättilevikkistä skandaalilehdistöä ei ole päässyt syntymään, koska sikäläisessä journalismissa on pyritty siihen, että kaikki pystyvät lukemaan samoja lehtiä. Tästä kaikille jotain -journalistiikasta on kuitenkin ollut sikäli haittaa, että Tanskan lehdistö ei ole käsitellyt kaikkia asioita yhtä perusteellisesti kuin ulkomaiset lehdet. (Lund 1982, 82–83.)

3.2.3. Sensaatioiden lukijat

Amerikkalaisella pennilehdistöllä oli tärkeä rooli köyhempien luokkien tiedotusvälineenä, ja lehtien lukijamäärä oli usein paljonkin levikkiä suurempi, sillä samaa lehteä luki useampi ihminen. Yhdysvalloissa ja Britanniassa populaarilehtiä ovat lukeneet enimmäkseen köyhimpien kansanosien edustajat. Tätä voidaan selittää paitsi populaarilehtien uutisten ”helppoudella”, myös poliittisilla syillä. Köyhempiin luokkiin kuuluvat ihmiset eivät ole niin vaikutusvaltaisissa asemissa, joten on hyväksyttävää, että he valitsevat mieluummin viihteellistä journalismia kuin yksityiskohtaisia selontekoja kansakunnan poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta. (Stephens 1997, 191, 115.)

Myös vakavammissa tiedotusvälineissä, kuten *New York Times*issa ymmärrettiin sensaation merkittävyys. Vaikka *New York Times*in sensaatiouutiset eivät olleet yhtä seikkaperäisesti kerrottuja tai dramaattisia kuin arkkiveisujen tarinat, molemmilla oli samanlainen tehtävä, yleisön tunteisiin vetoaminen. Rajanveto populaarin ja vakavan journalismin välillä ei ole helppoa. Muutkin kuin sensaatiouutiset valikoituvat julkaistaviksi usein enemmän epätavallisuutensa ja tunteisiin vetoavuutensa kuin merkittävyytensä perusteella. Jopa talousuutiset voivat vaikuttaa brutaaleilta ja tiedeuutiset voivat järkyttää. (Stephens, 1997, 117.)

Stereotyyppinen käsitys tabloidilehtien lukijoista on muuttunut aikojen kuluessa, mutta säilynyt kuitenkin koko ajan negatiivisena. Vaikka hyvin tiedetään, että maailmassa miljoonat ihmiset ostavat tabloidilehtiä ja vielä useammat lukevat niitä, siitä, ketä nämä ostajat ja lukijat ovat, on hyvin vähän tukittua tietoa. Tabloideja pidetään monissa maissa eräänlaisina roskalehtinä, ja

ajatellaan myös, että niiden lukijat ovat jotenkin alempiarvoisia kuin ”oikeiden” sanomalehtien lukijat, tai ainakin alempien yhteiskuntaluokkien edustajia. (Bird 1992, 107.)

Elisabeth S. Bird tuli tabloidien lukijoita tutkiessaan siihen tulokseen, että tabloidien lukemista pidetään nolona, eikä sitä haluta muiden näkevän (Bird 1992, 114). Suomalaiset iltapäivälehdet ovat siistejä ja asiallisia esimerkiksi brittiläisiin vastaaviin verrattuna, joten Suomessa kukaan tuskin pelkää menettävänsä uskottavuuttaan, vaikka lukeekin iltapäivälehteä julkisella paikalla. *OHO!*- ja *7 päivää* -tyylisten lehtien lukemista sen sijaan suomalaisetkaan eivät mielellään tunnusta, vaikka kyseisten lehtien levikit ovatkin suhteellisen suuria.

Bird kohtasi tutkimuksessaan esimerkiksi sellaisia lukijoita, jotka lukevat tabloideja vitsinä ja haluavat nimenomaan korostaa, että eivät suhtaudu tabloidilehtien juttuihin tosissaan. Joillekin tämän tyyppin lukijoille tabloidien lukeminen voi olla yritys päästä sisälle tai saada käsitystä kulttuurista, jonka kanssa ei itse varsinaisesti ole tekemisissä. (Bird 1992, 116, 118)

3.3. Sensaatiot Suomessa

Suomessa iltapäivälehtien perinteet eivät ole samaa luokkaa kuin muissa länsimaissa. Maamme vanhimman suomenkielisen iltapäivälehden *Ilta-Sanomien* rinnalla ilmestyi vuoteen 1974 saakka ruotsinkielinen *Nya Pressen* sekä 1970-luvun puolivälissä lyhyen aikaa Oulusta Helsinkiin siirtynyt *Iltaset*. 1950-luvulla lyhytaikainen iltapäivälehtikokeilu oli Uuden Suomen yhtiön julkaisema *Päivän uutiset*, joka aloitti olympiavuoden innoittamana. Uutena nykyaikaisena iltapäivälehtenä markkinoidun lehden tarina kesti kuitenkin vain olympiakesästä kyseisen vuoden loppuun (Tommila 1988c, 290). Nykyinen *Iltalehti* aloitti ilmestymisensä *Uuden Suomen* kolmantena painoksena vuonna 1980. (Löyttyniemi 1988, 344.) Muita lyhytaikaisia iltapäivälehtikokeiluja olivat Helsingissä vuosina 1893–1900 julkaistu *Aftonbladet*, 1960-luvulla Jyväskylässä ilmestynyt *Keski-Suomen Iltalehti* ja 1990-luvun alun *Ilta-Tampere*. (Kivioja 2005, 46.)

Suomen ensimmäinen ruotsinkielinen iltapäivälehti oli *Nya Pressen*, joka alkoi ilmestyä vuonna 1882. Ensimmäinen *Nya Pressen* eli vuoteen 1900 saakka ja ilmestyi välillä painoteknisistä syistä sekä aamupäivä- että iltapäiväpainoksena. Vuonna 1906 perustettu uusi *Nya Pressen* oli aikataulullisesti täysin iltalehti. *Dagens Tidning*, joka perustettiin vuonna 1911, toimi niin ikään iltapäivälehtimarkkinoilla, mutta koska pienillä markkinoilla ei ollut tilaa kahdelle ruotsinkieliselle

iltapäivälehdelle, *Nya Pressen* ja *Dagens Tidning* yhdistettiin *Dagens Pressiksi* 1914. Syksyllä 1921 *Dagens Press* yhdistyi edelleen pääkaupungin toisen ruotsinkielisen iltapäivälehden *Svenska Tidningenin* kanssa *Svenska Tidning – Dagens Press* -nimiseksi lehdeksi. Seuraavana vuonna lehden nimi lyheni *Svenska Presseniksi* ja vuonna 1945 palattiin perinteikkääseen *Nya Pressen* -nimeen. Lehti lopetettiin tappiollisena vuonna 1974 levikin laskun takia. (Tommila 1988c, 169–172.)

Mäntsälän kapina helmikuussa 1932 myötävaikutti merkittävästi *Ilta-Sanomien* syntymiseen. Eljas Erkko päätti tuolloin, ettei kapinan uutisoimiseen riittäisi pelkkä sähkösanoma tai lisälehti. *Ilta-Sanomat* perustettiin kertomaan viimeisimmät tiedot ja täydentämään *Helsingin Sanomia*. Aluksi *Ilta-Sanomat* oli *Helsingin Sanomien* iltapäiväpainos. Vuoteen 1949 saakka lehdillä oli yhteinen toimitus ja päätoimittaja. (Tommila&Salokangas 1998, 190.)

Ilta-Sanomat oli vuoteen 1969 saakka myös tilattava lehti, mutta kotiin kannosta luovuttiin jakelukustannusten noustua. Kotiin kannon loppuminen näkyi ensin levikinlaskuna. Hieman myöhemmin levikkiä kuitenkin kohotti irtonumeromyynnin kasvu, johon vaikutti se, että lehtiä oli mahdollista asetusten muutoksen jälkeen myydä myös elintarvikeliikkeissä. (Löyttyniemi 1988, 346.)

Sotien jälkeen Erkko keskittyi *Helsingin Sanomien* kehittämiseen, eikä hän ollut erityisesti kiinnostunut *Ilta-Sanomien* kehittämisestä, vaikka sensaatiopainotteinen lehti olisi voinut menestyä hyvin suurten kaupunkien kasvaessa. Vasta 1970-luvulla *Ilta-Sanomia* alettiin uudistaa merkittävästi ja kehitys sai uutta vauhtia 1980-luvun taitteessa, kun *Uuden Suomen Iltalehti* ilmestyi kilpailijaksi iltapäivälehtimarkkinoille. (Salminen 1988, 156.) Vaikka *Ilta-Sanomien* levikki nousi 1970-luvulla noin 120 000:een, *Helsingin Sanomissa* *Ilta-Sanomia* pidettiin pelkkänä puuhasteluna. Lehden levikin kasvattaminen kiellettiin, jottei se olisi haitannut *Helsingin Sanomia*. *Iltalehden* tultua markkinoille *Ilta-Sanomatkin* sai jälleen luvan kasvaa. (Saari 2007, 77.)

Ilta-Sanomat on ollut kautta historiansa maltillisempi kuin amerikkalaiset ja keskieuropalaiset iltapäivälehdet. Suomessa iltapäivälehdet ovat olleet ”siistimmin” sensaatiopakuisia kuin suurten markkinoinen tabloidit. (Tommila 1988b, 185.)

Keskisuomalainen alkoi julkaista Jyväskylässä vuonna 1962 *Keski-Suomen Iltalehteä*, jonka taival päättyi vuonna 1970 (Kilpi 2007, 162). *Keski-Suomen Iltalehti* oli alun perin *Sisä-Suomi*-nimisen

kokoomuslehden yksi yritys pelastua tappiollisuudesta, mutta iltapäivälehtikokeilustakaan ei ollut lehden pelastukseksi (Tommila 1988d, 30).

Keväällä 1973 alkoi ilmestyä oululaisen sanomalehti Liiton kustantama *Iltaset*. Lehti ilmestyi aluksi kolmesti viikossa ja sitä tehtiin lähinnä pohjoissuomalaisille lukijoille. Lehti tuotti tappiota ja syksyllä 1973 se myytiin Helsinkiin WSOY:n ja Otavan muodostamalle Yhtyneille kuvalehdille. *Iltaset* pyrki kilpailemaan pääkaupunkiseudun markkinoilla *Ilta-Sanomien* kanssa, mutta kesään 1974 saakka sillä oli myös erillinen painos Pohjois-Suomea varten. Lehden ensimmäinen valtakunnallinen painos ilmestyi maaliskuussa 1974. Lehti tuotti kuitenkin Helsingissäkin tappiota, joten sen julkaiseminen lopetettiin kesällä 1975. Tyyliiltään *Iltaset* oli varsin iltapäivälehtimäinen ja muistutti jo silloin nykyistä, modernia iltapäivälehteä. *Iltaset* käytti myös kuvia huomattavasti näyttävämmin kuin tekstipainotteinen ja ulkoasultaan harmaa *Ilta-Sanomat*. (Saari 2007, 58–59.)

Iltaset oli yhteiskunnallisesti *Ilta-Sanomia* kriittisempi, eikä lehdessä kaihdettu asioiden sanomista niin kuin ne ovat. Ajan mittaan lehti sai kuitenkin yhä vähemmän isoja, kovia uutisaiheita ja siinä alettiin kirjoittaa yhä vähäpätöisemmistä asioista. Virallisen selityksen mukaan lehden kohtaloksi koitui energiakriisistä johtunut painatuskulujen hallitsematon kasvaminen, mutta tekijöiden mukaan lehti kaatui siihen, ettei ollut rahaa eikä iltapäivälehdien tekemisestä ymmärretty juuri mitään. Myös se, että ilmoitusmyyntiä alettiin rakentaa vasta puoli vuotta ennen lehden lopettamista, oli yksi syy lehden taloudellisiin vaikeuksiin. Lehti oli myös liikkeellä liian aikaisin siinä mielessä, että toiselle iltapäivälehdelle ei ollut vielä sosiaalista tilausta. *Iltasia* yritettiin vielä viime hetkillä pelastaa, kun Yhtyneiden kuvalehtien johto yritti myydä sen ruotsalaiselle Bonnier-kustantamolle. Jos Bonnier olisi kauppaan suostunut, *Iltalehtiä* ei olisi luultavasti koskaan syntynyt. (Saari 2007, 61–65.)

Iltasten ilmestymisen loputtua *Ilta-Sanomat* oli Suomen ainoa iltapäivälehti, kunnes *Iltalehti* alkoi ilmestyä *Uuden Suomen* kolmantena painoksena syksyllä 1980. *Iltalehden* tullessa markkinoille uusi aika teki tuloaan, kun ihmiset muuttivat maalta taajamiin ja kaupunkeihin ja kulutuskulttuuri oli murtautumassa esiin. Suomen keskiluokkaistuminen 1980-luvulla tuotti henkistä pohjaa iltapäivälehtien kaltaisille julkaisuille, joiden pitää hengittää samassa tahdissa markkinatalouden ja ihmisten elämäntapojen muutoksen kanssa. Kaupungistumisen myötä paikallisyhteisöllisyys mureni, mikä osaltaan edesauttoi iltapäivälehtien menestystä: lehtien viihteellinen aineisto antoi mahdollisuuden ainakin näennäiseen osallisuuteen laajemmasta maailmasta. Lehdet tarjosivat yhteisiä puheenaiheita ihmisille, jotka eivät tunteneet toisiaan. (Saari 2007, 109.)

Iltalehteä oli suunniteltu *Uuden Suomen* pelastajaksi jo pitkään ennen kuin sen ilmestyminen alkoi. Esikuvina käytettiin saksalaisia ja englantilaisia iltapäivälehtiä. Lehdestä ei haluttu kilpailija *Iltta-Sanomien* kopiota, vaan tavoitteena oli hyödyntää myös aikakauslehtien kiinnostusalueita. Vaikka englantilaisista tabloideista otettiinkin mallia, brittiläisen tabloidijournalismin linjaan Suomessa ei kuitenkaan turvauduttu, koska sillä ei luultavasti olisi ollut menestystä konservatiivisten suomalaislukijoiden keskuudessa. (Saari 2007, 113, 120, 175.)

Iltalehden sisältö oli aluksi osittain sama kuin *Uuden Suomen*. Se oli tarkoitettu auttamaan emolehden levikkiä nousuun ja lisäämään ilmoittajien kiinnostusta lehteä kohtaan. Kun kokeilu osoittautui menestyksekkääksi, *Iltalehti* itsenäistyi omaksi yksiköksi ja sai oman toimituksen ja päätoimittajan. *Iltalehteä* myytiin aluksi vain pääkaupunkiseudulla, ja parin vuoden kuluessa sitä ostettiin alueella lähes yhtä paljon kuin *Iltta-Sanomia*. Vähitellen *Iltalehteä* alettiin myydä myös muissa suurehkoissa kaupungeissa. (Löyttyniemi 1988, 344.)

Iltalehti toi Suomeen ensimmäisenä tavan tehdä samasta aiheesta juttua usean aukeaman verran. Isosta uutistapahtumasta saatettiin kirjoittaa jopa parikymmentä sivua. *Iltta-Sanomien* omaksui tavan vasta myöhemmin, mutta nykyään molemmat lehdet yltyvät yhtä näyttävään uutisointiin. (Saari 2007, 139.) Viime vuosina *Iltta-Sanomien* ja *Iltalehti* ovat muutenkin samankaltaistuneet, vaikka ovatkin toistensa kilpailijoita. Osittain samankaltaisuuden syynä on se, että Suomi on pieni ja varsinkin tabloidien kannalta uutisköyhä maa. Siihen vaikuttaa osaltaan myös se, että lehtien perustuotantoa pyritään tekemään mahdollisimman halvalla ja usein uutiset hankitaan vain puhelimitse soittelemalla. Kun toimittaja lähtee entistä harvemmin juttumatkalle toimituksen seinien ulkopuolelle, journalismi väistämättä köyhtyy ja tasapäistyy. Sisältöä tärkeämpää on toimiva formaatti. (Saari 2007, 175–176.)

Veikko Löyttyniemen mukaan iltapäivälehtimarkkinat ovat kehittyneet Suomessa muiden Pohjoismaiden:

”Iltapäivälehtimarkkinoiden kehitys on ollut Suomessa samanlainen kuin muissakin Pohjoismaissa: myös sekä Norjassa, Ruotsissa että Tanskassa on voitu havaita, että kova kilpailu tai voimakas panostus sisältöön, markkinointiin ja/tai jakeluun on ruokkinut iltapäivälehtien voimakasta levikinkasvua.” (Löyttyniemi 1988, 346.)

Ulla-Stina Westman (1982, 142) puolestaan on sitä mieltä, että suomalaisten iltapäivälehtien kehitys eroaa olennaisesti muista Pohjoismaista. Hänen mukaansa iltapäivälehdet ovat menestyneet kaikkialla muualla paitsi Suomessa. Hän perustelee näkemystään sillä, että vasta vuonna 1976 *Iltta-*

Sanomien levikki ylitti 100 000:n rajan. Iltapäivälehdet tulivat suuren yleisön tietoisuuteen Westmanin mukaan kunnolla sen jälkeen, kun *Iltaset* ilmaantui pääkaupunkiseudun iltapäivälehtimarkkinoille ja kilpailutilanne sai aikaan näkyvän mainoskampanjan. Vaikka *Iltaset* luopuikin yrityksestä, yleisön kiinnostus oli herännyt. (Westman 1982, 143.)

Tanskalaisen kustannusyhtiö Allerin *7 päivää* -lehti alkoi ilmestyä Suomessa vuonna 1992, kun yhtiö toi Tanskassa ja Norjassa menestyneen lehtikonseptin Suomeen. Lehti toi tullessaan varsinaisen viihdejournalismin maahamme. *7 päivää* -lehdessä yhdistyvät aikakauslehtimäisyys ja iltapäivälehdien uutismaisuus. Sen jutut olivat aluksi uutisjuttuja viihteestä ja se toi eräänlaisen uutisjournalismin aikakauslehtiin. Colin Sparksin tabloidiluokituksen mukaisesti *7 päivää* on ääritabloidi, kun suomalaiset iltapäivälehdet ovat perinteisesti olleet tabloidimarkkinoiden keskivaiheilla. *7 päivää* -lehden tyypilliset jutut kertovat julkkiksista, joiden kautta pystytään käsittelemään monenlaisia tunteita, toiveita ja pelkoja. (Saari 2007, 267–270.)

1990-luvun lopulla, kun *7 päivää* -lehdelle ei ollut ilmaantunut muilta kustantajilta kilpailijaa, Aller päätti perustaa kilpailijan itse. *OHO!*-lehden perustamisella vuonna 2002 yhtiö halusi varmistaa johtavan markkina- asemansa juorulehdistössä. Allerin juorulehdet saivat yhtiön ulkopuolisen kilpailijan 2000-luvulla, kun A-lehdet teki tv-lehti *Katsosta* juorulehden vuonna 2003. Nykyisin *Katsokin* on osa Allerin juorulehtiparvea, sillä yhtiö osti sen vuonna 2005. (Saari 2007, 272–273; www.aller.fi.)

4. UUTISKERTOMUKSET YHTEISÖLLISYYDEN RAKENTAJINA

Viestinnän ja sitä kautta myös journalismin ymmärtämisellä yhteisöllisyydeksi tarkoitetaan sitä, että viestinnässä on kysymys ihmisten välisistä suhteista. Viestintä paitsi välittää suhdettamme todellisuuteen, myös yhdistää meidät tiettyyn kulttuuriin, sen sosiaalisiin suhteisiin, tapoihin ja valtarakenteisiin. Tällaisen näkemyksen juuret ovat varhaisia yhteisöjä yhdistäneissä rituaaleissa ja symboleissa. Viestintä ei ole pelkästään joukoille viestimistä vaan myös niiden tuottamista. Joukkoviestintä paitsi kokoaa todellisia joukkoja yhteen, myös luo kuvitteellisia ryhmiä ja yhteisöjä. Todellisille joukoille ja yhteisöille, esimerkiksi samassa työpaikassa oleville tai naapurustossa asuville, joukkoviestintä antaa yhteisiä puheenaiheita, jotka ovat osaltaan tärkeä yhteisöjä koossa pitävä voima. (Kunelius 1998, 13,17.)

Suomessa 1960- ja 1970-lukujen suuri muutto maaseudulta kaupunkeihin rapautti perinteisesti vahvana vaikuttanutta paikallisyhteisöllisyyttä. Todellisten yhteisöjen hajoamisen myötä ihmiset kaipasivat tilalle jotain muuta, mikä oli hyvä mahdollisuus uudenlaisen journalismin kehittymiselle. 1980-luvulla yhteiskunnallisen työnjaon suuret muutokset vaikuttivat niin ikään paikallisyhteisöjen kohtaloon. Perinteisen paikallisyhteisön sijaan vapaa-ajan arkielämä keskittyi ydinperheen ympärille. Erityisesti iltapäivälehdet iskivät tähän saumaan antamalla ainakin mahdollisuuden näennäiseen osallisuuteen laajemmasta maailmasta ja sitä kautta myös toisiaan tuntemattomille naapureille yhteisiä puheenaiheita. (Saari 2007, 109.)

4.1. Journalismi kansanperinteenä

Lehtien pieniä sensaatiojuttuja voidaan pitää kansanperinteen yhtenä ilmenemismuotona siinä mielessä, että ne toimivat samaan tapaan kuin suullisena perimätietona kulkevat tarinat. Ne antavat samaan kulttuuriin kuuluville ihmisille yhteisiä puheenaiheita ja rakentavat ja edesauttavat näin omalta osaltaan yhteisöllisyyttä. Niillä on samankaltainen sosiaalinen funktio kuin varhaisilla edeltäjillään arkkiveisuilla ja jo ennen arkkiveisujen aikaa suullisena perimätietona kulkeneilla kertomuksilla.

Tabloidilehdet paitsi kertovat suullisena perimätietona kulkevista legendoista, ne myös toimivat urbaanilegendojen tavoin rakentamalla uudelleen moninaisia uskomuksia, epävarmuuksia ja stereotyyppisiä kerronnallisissa muodossa. Tapa, millä media ja tabloidilehdet kertovat tarinoitaan,

ei juurikaan eroa vastaavien kertomusten suullisesta välittämisestä. Lisäksi lukijat levittävät lehdistä lukemiaan tarinoita edelleen suullisesti. Kun genrejen väliset rajat hämärtyvät, myös uutistekstit ja kansanperinne lähenevät toisiaan. Esimerkiksi uutiskriteereitä voi löytyä paitsi ”tavallisista” uutisista, myös suullisena perimätietona kerrotuista tai kerrottavista tarinoista. Syyt, miksi kansanperinteen ja uutisten tarinat kiinnostavat ihmisiä, ovat pohjimmiltaan samoja. (Bird 1992, 165–166.)

Jack Lule kirjoittaa kirjassaan *Daily News, Eternal Stories*, että tarinat erittäin keskeinen elementti ihmisten elämässä ja etenkin sosiaalisessa elämässä. Paitsi yksittäiset ihmiset, myös yhteisöt ja yhteiskunnat tarvitsevat tarinoita. Tarinoiden avulla joukko ihmisiä voi määritellä itsensä juuri siksi joukoksi, joksi se itsensä kokee. Näissä tarinoissa elävät ryhmän yhteiset uskomukset, arvot, tavoitteet ja tavat. Näiden tarinoiden avulla perinteitä levitetään eteenpäin jälkipolville. Tarinat tulevat kiinteäksi osaksi kulttuuria ja näin niistä tulee myyttejä. (Lule 2001, 33.)

Historian kertomuksia lööppien muotoon muokannut Anu Lahtinen kirjoittaa kirjassaan *Skandaali!*, että historiantutkijat luonnehtivat kahvikeskusteluissaan tiettyjä historiallisia tapahtumia ”selväksi lööppikamaksi”. Lahtinen tarkastelee kirjassaan sitä, miten tunnettujen historian kertomusten tapahtumat käsiteltäisiin julkisuudessa nykyaikana. Lahtisen mukaan skandaalit eivät ole yksiulotteisia, vaan riippuu näkökulmasta, mediasta ja aikakaudesta, miten niitä käsitellään ja millaiset tapauksen ketäkin kauhistuttavat. Lahtinen muistuttaa, että ”ihmiset ovat kuitenkin kaikkina aikoina kiinnostuneet järkyttävistä ja jännittävistä tapahtumista”. (Lahtinen 2006, 5.)

Lahtisen kirjassa kuvatuissa tapauksissa ja siinä, miten ne on aikanaan koettu, on piirteitä, jotka muistuttavat nykyajan lööppitehtailua. Lööpeillä itsessäänkin on takana jo suhteellisen pitkä historia, sillä ensimmäiset niistä ilmaantuivat katukuvaan jo 1880-luvulla. Tarinat, joita aikana ennen tabloidilehtiä kerrottiin ja selitettiin lauluin, kirjein ja lentolehtisin, siirtyivät vähitellen kerrottaviksi lehtien etusivuilla ja lööpeissä. Vanha tarinankerronnan perinne siis jatkuu edelleen lööpeissä. Lahtinen uskoo, että vaikka nykymuotoiset lööpit katoaisivat, tilalle syntyy uusia kerronnan muotoja, jotka vastaavat ihmisten sensaationälkään ja tarinankaipuuseen. (Lahtinen 2006, 68.)

Elizabeth S. Bird (1992) kirjoittaa, että D. A. Birdin mukaan kansanperinteellä ja joukkoviestinnällä on yhteiset toimintatavat tietynlaisissa tilanteissa sekä samanlaisia rakenteita, tehtäviä ja perinteitä. Viestintä on usein jonkin median välittämää ja perustuu verbaaliin ja nonverbaaliin ilmaisuun sekä

symboleihin, jotka ovat usein ritualistisia ja seremoniaalisia. (Bird 1992, 165.) Nykyviestintä jatkaa samoja perinteitä, jotka ovat olleet ihmisille tärkeitä yhteisöllisyyden rakentajia jo varhaisten sanomalehtien edeltäjien arkkiveisujen ajoista lähtien.

4.1.1. Ikuiset aiheet

Tabloidilehtien human interest -juttujen yhdennäköisyys erilaisten legendojen kanssa on huomattava ja juttujen aihepiirit ovat samankaltaisia kuin perinteisessä kirjallisuudessa. Suosittuja aiheita ovat esimerkiksi eläinten kasvattamat ”villit” ihmislapset sekä ihmisistä ja eläimistä syntyneet risteytymät. Molemmilla aihepiireillä on esikuvansa antiikin tarinoissa.

Tabloidilehdissä myös lääketiede kuuluu yleisimpiin human interest -juttujen aihealueisiin. Esimerkiksi luonnonlääkkeiden esittäminen parannuskeinoksi sairauksiin, joihin koululääketiede ei ole löytänyt ratkaisua, on suosittu juttuaihe. (Bird 1992, 167–168.)

Tällaisten tarinoiden todenmukaisuuden kanssa ei aina olla kovin tarkkoja, vaikka ne onkin useimmiten kehitetty todellisista tapahtumista. Tabloidien tekijät oppivat tunnistamaan oikeanlaiset tapaukset, jotka on helppo pukea myyttiseen ja kansanperinteestä tuttuun kieliasuun ja saada ne näin vaikuttamaan samankaltaiselta kuin monet aiemmin kerrotut tarinat. Myyttinen ja kansanperinteestä tuttu kieli on usein anonymia eli ikään kuin olemassa omana itsenään ilman, että kukaan on sitä varsinaisesti kehittänyt tai kirjoittanut. Kieliasun kehittäjä on ikään kuin unohtunut, kun kansanperinteestä on tullut kaikkien yhteistä omaisuutta. Kansanperinteessä alkuperäisyys ei ole kovinkaan suuressa arvossa, vaan tärkeämpää on tuttuus. Nykypäivän legendoja tosin yritetään usein tehdä uskottavammiksi liittämällä kertomukseen joku tuttu tai sukulainen, jolle kerrottu tapaus on sattunut. Urbanilegendojen uskottavuutta lisää osaltaan myös se, että niitä käsitellään mediassa. Samaan tapaan kuin suullisena perimätietona kulkevien legendojen uskottavuutta pönkitetään sillä, että kerrotaan tapauksen sattuneen kaverin kaverille, lehdissä jutuille uskottavuutta antaa kirjoittajan nimi jutun alussa. Ulkomailla suurimmissa tabloidilehdissä kirjoittajien nimet eivät kuitenkaan aina ole aitoja, koska ei haluta, että lukijat näkevät saman ihmisen kirjoittaneen monta juttua. (Bird 1992, 168–169.)

Tabloidilehdet siis sekä löytävät uusia että kertovat uudelleen jo olemassa olevia legendoja ja kansanperinteeseen perustuvia kertomuksia. Ne kertovat jatkuvasti uudelleen samoja perustarinoita, mutta esittävät ne aina uuteen asiayhteyteen kytkettyinä. Tabloidilehdille on ominaista, että ne

kirjoittavat tapauksista, jotka ovat ihmisille jo jostain muusta yhteydestä ennestään tuttuja. Ne ikään kuin auttavat tarinoita pysymään hengissä ja leviämään laajemmalle. (Bird 1992, 172, 196.)

Tabloidilehtien sensaatiojutuissa on monia aihepiirejä, jotka toistuvat maasta ja aikakaudesta toiseen. Julkisuudenhenkilöt ovat aina suosittu aihe, mutta tavalliset ihmisetkin voivat päästä sensaatiojuttujen keskushenkilöiksi. Esimerkiksi erilaiset vapaaehtoiset sankarit nousevat helposti tabloidijuttujen päähenkilöiksi. (Bird 1992, 57.) Iltaapäivälehdet nostavat monesti esille esimerkiksi henkilöitä, jotka ovat pelastaneet jonkun vedestä tai toimineet neuvokkaasti vaikkapa tulipalotilanteessa ja onnistuneet pelastamaan ihmishenkiä. Tällaisia juttuja on kaikenlaisissa sanomalehdissä, mutta iltaapäivälehdet rakentavat näistä henkilöistä sankareita selvemmin kuin muut sanomalehdet.

Myös erilaiset sairaudet, varsinkin harvinaiset ja vaikeat, ovat sensaatiolehdissä suosittuja juttuaiheita, ja usein niistä kerrotaan juuri tavallisten ihmisten kautta. Tällaisiin juttuihin liittyy itse sairastavien henkilöiden lisäksi perheenjäseniä tai muita omaisia, jotka ovat uhranneet oman elämänsä sairaan ihmisen hoitamiseen. Lääketieteeseen liittyviä suosittuja juttuaiheita ovat myös läpimurrot, esimerkiksi uudet parannuskeinot vaikeisiin sairauksiin. (Bird 1992, 58–59.)

Tabloidien juttutyypit ovat suhteellisen muuttumattomia. Aiheiden osalla samanlaiset jutturakenteet toistuvat lehdissä vuosikymmenestä toiseen. Rakenteet toistuvat myös lyhyemmällä aikavälillä; samantapaisia juttuja löytyy lehdistä lähes viikoittain. Toistuvat ja ennalta arvattavat teemat eivät ole ideologisesti neutraaleja. Sensaatio sanan missä tahansa merkityksessä, samoin kuin tabloidit, ovat myös selvästi konservatiivisia ja puritaanisia. Tämän ominaisuuden ne ovat perineet varhaisilta edeltäjiltään, sekä journalistisessa että kansanperinteellisessä mielessä. (Bird 1992, 77–78.)

Lulen mukaan uutiskertomukset eivät ainoastaan käytä tuttuja tarinarakenteita, vaan ne ovat yhteiskunnallisia kertomuksia, joissa esiintyy kulttuurin jäsenille yhteisiä arvoja ja uskomuksia. Tällaiset uutiskertomukset ovat myyttejä. Entisaikojen tarinankertojien tapaan nykyajan journalistit voivat ammentaa kertomustensa aineksia perinteisten kertomusten rikkaasta aarreatasta ja näiden kertomusten avulla tehdä maailmaa ymmärrettäväksi. Uutisissa kuten myyteissäkin samat tai samankaltaiset tarinat toistuvat. Niissä ei kerrota ainoastaan, mitä tapahtui eilen, vaan mitä on aina tapahtunut. Samat aiheet, kuten tulipalot, tuhoisat katastrofit, rikokset ja rangaistukset, syntymä ja kuolema, voittaminen ja häviäminen toistuvat uutisissa jatkuvasti, vaikka uutiset kertovatkin aina uusista yksittäisistä tapahtumista. (Lule 2001, 18, 20.)

4.1.2 Kirjoittaja tarinankertojana

Vaikka tabloidin kirjoittajan ja lukijan välinen suhde ei olekaan samanlainen kuin perinteisen tarinankertojan ja yleisön suhde, ne ovat kuitenkin vertailukelpoisia. Vanhoissa suulliseen perinteeseen perustuvissa kulttuureissakin tarinankertajat olivat oma erityinen (ammatti)ryhmänsä. Tabloidien kirjoittajat kuuluvat harvoin samaan yhteisöön lukijoidensa kanssa. Kirjoittajat eivät jaa arvomaailmaansa lukijoiden kanssa niin kuin entisajan tarinankertajat jakoivat kuulijoidensa kanssa. (Bird 1992, 194.)

Kaikenlaiset uutiset toimivat välittäjänä, eivät ainoastaan journalistien, vaan myös sanomalehden ja yhteiskunnan institutionaalisten rakenteiden välityksellä. Lehden tekijöiden ja lukijoiden välinen vuorovaikutus perustuu käytäntöihin, jotka ovat molempien osapuolten hyväksymiä. Tekijöillä on kuitenkin valta-asema lukijoita kohtaan. Journalismista tutut kaavamaisuudet juontavat juurensa kansanperinteeseen ja populaarikulttuuriin. Tabloidilehtien jutut vastaavat ihmisten kiinnostukseen kuulla tai lukea hämmästyttäviä, hauskoja ja pelottavia tarinoita. Tehtävä ja muoto ovat tuttuja kansanomaisista tarinoista. Tabloidien kirjoittajat pyrkivät työssään samanlaiseen tarinankerronnan tapaan kuin entisaikojen tarinankertajat, sillä erotuksella, että tabloidilehtien jutut toistavat itseään kliseenomaisesti toisin kuin perinteiset tarinat. (Bird 1992, 195.)

4.2. Kertomus viestinnän muotona

Kertomukset ovat useiden tutkimusten mukaan rakenteeltaan hyvin samankaltaisia eri kulttuureissa. Esimerkiksi Ronald Barthes pitää kertomusta globaalina diskurssin muotona. Toisin kuin esimerkiksi lyyrinen runo, kertomus on käännettävissä kielestä toiseen ilman suurta vahinkoa. Kertomus ei ole samalla tavalla kieleen sidoksissa kuin lyyrinen runo, jolle kielirajan ylittäminen on miltei mahdotonta. (Barthes 1977, 79 Siikalan 1991, 47 mukaan.) Myös Teun A. van Dijk esittää ajatuksen kertomuksen ylikulttuurisesta luonteesta. Hänen mukaansa kertomukselle diskurssityyppinä on ominaista tietty rakenteellinen kaava, joka muodostuu joukosta hierarkkisesti toisiinsa suhtautuvia kertomakategorioita. (van Dijk 1980, 116 Siikalan 1991, 48 mukaan.)

Käytännössä kertomuksen ylikulttuurisuus voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että pystymme ymmärtämään vierasta kulttuuria parhaiten, kun se on puettu kertomuksen muotoon. Kokemuksen, tiedon ja uskomusten ilmaiseminen kertomuksen muodossa edellyttää kuitenkin sekä kertojan että

kuulijan jakamaa yhteistä tietoa maailmasta ja tämän tiedon välitystavoista. Aikaa, paikkaa ja syysuhteita koskevat käsitykset ovat kulttuurisidonnaisia, minkä takia kertomusjuonen seuraaminen voi olla vaikeaa, jos kertoja ja kuulija eivät ole saman kulttuurin edustajia. (Siikala 1991, 48–49.)

Kertomukset leviävät kulttuurialueelta toiselle, ja folkloristit ovat jo kauan sitten havainneet suullisen perinteen ainesten, runoaiheiden ja kertomusten juonityyppien olevan yhteistä kansainvälistä omaisuutta. Suomalaisilla myyttiaiheilla esimerkiksi on vastineensa Aasian ja jopa Etelä-Amerikan perinteissä. Erilaisissa kulttuurimiljöissä näitä yhteisiä aineksia tulkitaan ja arvioidaan eri tavoin, eli ne saavat merkityksensä sen kulttuurisen viitekehyksen puitteissa, johon ne sovitetaan. (Siikala 1991, 49.)

Kertomuksena voidaan pitää mitä tahansa tapahtuman, teon tai toiminnan kuvausta. Koska kuvattava tapahtuma on aina jonkinlainen muutos, on kertomus muutoksen kuvaus. Tapahtuman ja muutoksen kuvaaminen muutoin kuin kertomuksen avulla ei ole mahdollista. (Kinnunen 1991, 83.)

Claude Levi-Starussin mukaan kertomusten taustalta löytyy binaarisia vastakohtapareja, joiden varaan rakentuvien kertomusten taustalla vaikuttavat myytit ovat perusrakenteeltaan samanlaisia eri kulttuureissa. Fiskeen mukaan Levi-Strauss on tutkinut erilaisilta vaikuttavia ja toisiaan tuntemattomien kulttuurien keskuudessa kerrottavia myyttejä, ja havainnut, että ne kaikki perustuvat samaan syvärakenteeseen. Tämä osoittaa, etteivät myytit kierrä heimolta toiselle, vaan että kulttuurin ja luonnon, ihmisen ja jumalan, elämän ja kuoleman ja meidän ja niiden suhde ovat kaikille kulttuureille yhteisiä. Näiden vastakohtaisuuksien varaan rakentuvat myytit, joiden erot ovat pintarakenteen eroja. (Fiske 1992, 161, 169–170.) Usein myös uutisjuttujen tarinoista löytyy vastakkainasetteluja, jotka juontavat juurensa Levi-Starussin tarkoittamiin binaarisiin vastakohtapareihin. Tyyppillisin vastakohtapari on luonto ja kulttuuri, jonka varaan muut vastakkainasettelut rakentuvat (Fiske 1992, 166).

4.3. Uutiset kertomuksina

Uutisista tarinalliseen muotoon taipuvat kovia uutisia helpommin pehmeät uutiset ja human interest -tyyppiset jutut. Uutisjuttujen tarinanomaistuminen on osa journalismin viihteellistymiskehitystä, johon liittyy myös faktan ja fiktion välisen jaon lieventyminen. Juttujen kertomuksellisuutta edesauttaa se, että ne on laadittu kuvien ja kuvatekstien kanssa yhtenäiseksi, loogisesti eteneväksi ja

kasassa pysyväksi kokonaisuudeksi. Uutisen rakentaminen tarinan muotoon ei ole pelkästään pehmeiden uutisten ja vähemmän vakavasti otettavien tiedotusvälineiden ominaisuus, vaan siitä on nähtävissä merkkejä esimerkiksi television pääuutislähetysten kovissa uutisissakin.

Journalismin tutkimuksessa uutisen kertomukseksi määrittelevät näyttävät pitävän lähtökohtana sitä, että mikä tahansa jonkun laatima ja toisen vastaanottama viesti voidaan ymmärtää kertomukseksi. Tästä näkökulmasta kertomus ei ole vain tietty diskurssimuoto, vaan kaikkien diskurssimuotojen ja kaiken inhimillisen viestinnän perustava paradigma. Ne, jotka pitävät kertomuksen kapeampaa määritelmää parempana, mieltävät kertomuksen tietyn tapahtuman tai tapahtumakulun kronologiseksi selostukseksi. Tekstilägiivistiiikan puolella kertomusta ei ole ollut tapana ymmärtää viestinnän paradigmatoksi vaan tietyn diskurssimuodoksi. Uutisissa on erotettavissa tekstilägiivistiiikkojen määrittelemistä kertomustyypeistä lähinnä kuvailevia, ekspositioita ja argumentoivia tekstejä. Tilanneuutiset ovat lähinnä kuvailevia, suunnitelmia selostavat ekspositioita ja puheita selostavat argumentoivia tekstejä. (Pietilä 1995, 43–44.)

Kaikki uutiset eivät täytä kertomuksen minimiehtoja, joiden mukaan kertomuksessa on oltava kolme alkioita, staattinen, aktiivinen ja staattinen eli tilanne, tapahtuma/toiminto ja tilanne (Prince 1973, 16–31 Pietilän 1995, 43 mukaan). Jos uutisessa kuvataan esimerkiksi työllisyystilannetta esittämättä mitään siihen johtaneista syistä tai sen aiheuttamista reaktioista, se ei täytä kertomuksen minimiehtoja, koska siinä on vain ensimmäinen tilanne. Tapahtuma/toiminto ja sen aiheuttama toinen tilanne puuttuvat. (Pietilä 1995, 43.)

Kuneliuksen (2000, 5) mukaan journalismilla on neljänlaisia tehtäviä, joista tarinoiden kertominen on yksi. Kolme muuta ovat tiedonvälitys, julkisen keskustelun ylläpitäminen ja julkisen toiminnan resurssina toimiminen. Journalismi kertoo yleisesti merkittävänä pidettävien uutisten lisäksi koskettavia, pysäyttäviä, inhimillisiä ja tunteisiin vetoavia tarinoita, joiden kautta lukijoille välitettävä kuva todellisuudesta täydentyy. Faktatietojen rinnalle tulevat yksittäisille ihmisille sattuneet tapaukset ja näiden ihmisten omat, subjektiiviset ja yksilölliset kokemukset ja tunteet. (Kunelius 2000, 9.)

Journalismin tarinallista puolta on Kuneliuksen mukaan yritetty aika ajoin vaimentaa, kun on pyritty mahdollisimman objektiiviseen tiedonvälitykseen, mutta 1980- ja 1990-luvulla tarinat ovat palanneet journalismiin. Esimerkkinä hän mainitsee Helsingin Sanomien juttusarjat, joissa

”tavallisten” ihmisten kokemukset ja näkemykset ovat olleet keskeisessä roolissa. (Kunelius 2000, 9, 11.)

Kunelius muistuttaa, ettei tarinoiminen ole vain journalismin lisuke, vaan tarinat ja kertomuksellisuus ovat keskeinen inhimillinen resurssi ihmisten toiminnassa, oman toiminnan näkemisessä ja tulevan toiminnan suunnittelussa. Tarinallisuus on tärkeää myös sikäli, että journalismin tai muun joukkoviestinnän esittämät ”relevantit fiktiot” voivat herättää tärkeää keskustelua. Kuneliuksen mukaan journalismin tutkimuksen pitäisi nähdä nykyistä paremmin, miten yhteiskunnallinen toiminta sekä julkisuuden hyödyntämisen ja hyväksikäyttämisen pyrkimykset muokkaavat tarinallisuutta. (emt. 22) Kunelius kritisoi myös sitä, että tarina ja tieto on journalismissa perinteisesti koettu toisistaan erillisiksi, vaikka fakta useimmiten saakin faktan luonteensa siitä kerronnan mallista, jolla se esitetään (emt. 11).

Justin Lewis (1994, 30) epäilee, että uutiset kiinnostavat ihmisiä vähemmän kuin viihteelliset kertomukset siitä syystä, että uutinen rakentuu eri tavalla kuin perinteinen kertomus. Uutisen tyypillinen rakenne on niin kutsuttu kärjellään seisova kolmio, jossa tärkein asia kerrotaan ensin. Lewisin mukaan uutisen kerrontatapa on verrattavissa siihen, että vitsin idea kerrotaan ennen varsinaista vitsiä tai pelin tulos ennen varsinaista ottelua. Lewis on myös sitä mieltä, ettei tarinamuoto välttämättä sovi uutisiin, vaikkakin se saattaa helpottaa vaikeasti ymmärrettävien uutisten ymmärtämistä.

Kertomus etenee yleensä asioiden kronologisessa syy-seuraus-järjestyksessä, mutta uutinen sen sijaan etenee tärkeimmäksi arvioidusta asiasta vähemmän tärkeisiin. Kertomuksissa kronologia voidaan hajottaa takaumilla ja ennakoinneilla. Uutisessa kronologian hajottaminen johtuu lähinnä uutisteknisistä pakoista, esimerkiksi siitä, että uutisen ymmärrettävyys ei saa kärsiä, vaikka sitä jouduttaisiin lopusta lyhentämään. (Pietilä 1995, 44.)

Marina Ghersettin (2000) mukaan voidaan ajatella, että on olemassa objektiivinen todellisuus, ja että uutiset ovat kertomuksia tästä todellisuudesta. Uutiset sijoittuvat kertomustraditioon, joka on kansainvälinen, transhistoriallinen ja transkulttuurinen. Uutisissa on havaittavissa kaunokirjallisuudesta ja dramaturgiasta tuttu kertomusrakenne. (Ghersetti 2000, 7.)

Bird ja Darenne puolestaan kirjoittavat teoksessaan *Myth, Chronicle and Story*, että uutinen on osa universaalilta vaikuttavaa ikivanhaa käytäntöä, kerrontaa ja tarinointia (Bird&Darenne 1988, 70

Pietilän 1995, 55 mukaan.) Tämä näkemys liittyy homo narrans -käsityskantaa, jonka mukaan ihmisille on kulttuuriolentoina lajityypillistä kertomusten kertominen.

Jack Lulen mukaan myyttien tapaan toimivat uutiskertomukset ovat osa julkisen tarinankerronnan perinnettä. Uutisten tarinoiden tehtävänä on paitsi yhdistää yleisönä toimivaa joukkoa, myös informoida ja sivistää. Tämä tarinankerronnan perinne, johon uutisten historiakin osaltaan pohjautuu, on ollut olemassa jo kauan ennen kirjoitustaitoa. (Lule 2001, 21.)

5. TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, mitä historiallisia sensaatiohakuisten journalismin piirteitä on yhä näkyvissä nykypäivän lehdissä. Keskeinen kysymys siis on, miten pennilehdistön perinne näkyy ja elää nykyjournalismissa. Tätä pyrin selvittämään tarkastelemalla tutkimusaineistoni jutuista, mitä Historia-luvussa esittelemiäni eri aikakausien sensaatiohakuiseen journalismille tyypillisiä piirteitä voi nähdä tämän päivän jutuissa. Lähinnä tarkastelun kohteena ovat juttujen aiheet, juttutyypit, asioiden käsittelytapa, jutuissa käytetty kieli ja kirjoitustyyli sekä juttujen ulkoasu (otsikot, kuvitus, taittoratkaisut). Pienten sensaatioiden juuret ulottuvat myös pennilehtiä kauemmas historiaan, minkä takia myös vertailu arkiveisuperinteeseen on tässä yhteydessä paikallaan. Lisäksi pyrin määrittelemään, mitä yhteisiä sosiaalisia funktioita varhaisilla arkiveisuilla, pennilehdillä ja nykylehdistön pienillä sensaatioilla voisi olla.

Koska aineistoni koostuu kolmen erityyppisen lehden jutuista, tarkastelen myös sitä, miten erilaisten lehtien tyylit kirjoittaa sensaatiohakuisia juttuja eroavat toisistaan, ja mitä yhtäläisyyksiä ja eroja erityyppisten lehtien tavassa tehdä sensaatiohakuisia juttuja on havaittavissa. Tarkastelen myös, kuinka erilainen rooli tai tehtävä pienillä sensaatioilla on aineistoni kolmessa erityyppisessä lehdessä. Lisäksi tarkastelen sitä, toistuvatko tietyt aihepiirit kaikkien lehtien sensaatiohakuissa jutuissa, vai painottuvatko jotkut aihepiirit jossain lehdessä enemmän kuin muissa.

Tutkimukseni kohteena ovat sensaatiohaukiset jutut, joita voidaan pitää keskeisenä osana journalismin viihteellistymiskehitystä siitä huolimatta, että niiden historia ulottuu satojen vuosien taakse. Tarkastelen siksi myös sitä, mitä viihteellistymisen tyypillisiä piirteitä jutuissa näkyy.

Sensaatiohakuisuuden lisäksi käytän aineistoni jutuista käsitettä pieni sensaatio, koska haluan erottaa aineiston jutut isoista tai oikeista sensaatioista ja skandaaleista. Aineistoni jutuissa ovat päähenkilöinä tavalliset ihmiset. Julkisuuden henkilöt olen tarkoituksella rajannut aineiston ulkopuolelle, koska heitä käsittelevät jutut ovat helposti isoja sensaatioita aiheistaan riippumatta.

5.1. Juttujen aiheet

Tarkastelen aluksi juttujen aiheita yleisesti, eli mihin laajempiin aihepiireihin ne liittyvät, kenestä tai mistä jutut kertovat ja onko tietyn lehden jutuista havaittavissa joitain yhdistäviä tekijöitä.

Aihepiirilukittelussa käytän kuutta pääkategoriaa, joista laajimmassa on lisäksi neljä alakategoriaa. Tarkastelen, miten eri lehtien jutut jakautuvat kyseisiin kategorioihin.

Tarkastelen aiheiden yhteydessä myös sitä, ovatko aineistoni jutut uutisia vai kertomuksia, ja jos ne ovat uutisia, jaottelen ne pehmeisiin ja koviin uutisiin. Pyrin määrittelemään, millä perusteella jutut voi jaotella uutisiksi tai kertomuksiksi. Lisäksi tarkastelen, vaikuttaako jutun aihe siihen, onko kirjoittaja tehnyt uutisen vai kertomuksen, eli painottuvatko uutiset toisissa ja kertomukset toisissa aihepiireissä.

Kolmas juttujen aiheisiin perustuva jaottelu on jako hyviin, huonoihin ja neutraaleihin juttuihin. Tarkastelen, kuinka paljon aineistossa on positiivisia, negatiivisia ja neutraaleja juttuja ja vertaan sitä yleiseen käsitykseen huonojen uutisten hallitsevasta asemasta. Myös tässä jaottelussa tutkin aihepiirin vaikutusta siihen, onko jutusta tullut positiivinen, negatiivinen vai neutraali.

5.2. Juttujen paikka, ulkoasu ja tyyli

Vertaan aineistonani olevien juttujen suhdetta lehtien muuhun sisältöön tarkastelemalla, eroavatko aineistoni juttujen aiheet jollain tavoin lehden muiden juttujen aiheista, ja kuinka eri tavalla näitä aiheita käsitellään kuin lehdelle ehkä tyypillisempiä aiheita. Lisäksi selvitän, ovatko sensaatiohakuiset jutut kyseisissä lehdissä selvästi erotettavissa muusta aineistosta esimerkiksi otsikoinnin, kuvituksen, taiton ja jutuissa käytetyn kielen perusteella vai sulautuvatko ne lehden muiden juttujen sekaan. Tarkastelen tässä yhteydessä myös otsikoiden informatiivisuutta sekä sitä, miten hyvin otsikot, ingressit ja nostot kertovat lukijalle, mistä jutussa on kyse ja kuinka tehokkaasti ne houkuttelevat lukemaan.

Tarkastelen myös, vaikuttavatko aineistoni jutut lehden normaalit uutiskriteerit täyttäviltä vai ovatko ne päässeet lehteen ”normaaleja” juttuja väljemmillä kriteereillä. Vertailen myös, annetaanko kyseisissä lehdissä tavallisia ihmisiä käsitteleville sensaatiohakuille jutuille enemmän vai vähemmän tilaa kuin lehdille tyypillisimmille jutuille. Tarkoituksena on myös selvittää, onko pienellä sensaatiolla juttutyypinä jonkinlainen perusteltu asema kyseisissä lehdissä.

Selitän, ovatko aineistoni jutut lehdissä aina tietyssä paikassa ja erotetaanko ne jotenkin lehden muusta aineistosta. Tarkastelen näitä asioita lehdittäin, koska pienillä sensaatioilla on näissä

kolmessa lehdessä keskenään oletettavasti hyvin erilainen rooli. Tarkastelen myös sitä, ovatko aineistoni jutut lehtien vakituista aineistoa eli esiintyykö niitä jokaisessa numerossa tai edes jotenkin säännöllisesti. Jos pienet sensaatiot näyttävät erottuvan jollakin tietyllä tavalla lehtien muusta sisällöstä, pohdin, kuinka näkyvästi tämä erottaminen osoitetaan lukijalle.

Tarkastelen myös sitä, miten asiat jutuissa esitetään, eli käytetäänkö asiallista kieltä ja uutismaista kirjoitustapaa vai onko tyyli kevyempi tai jopa humoristinen. Tämä liittyy olennaisesti sekä juttujen jaottelamiseen uutisiin ja kertomuksiin sekä siihen, ovatko jutut sävyltään positiivisia tai negatiivisia.

5.3. Tarinat ja henkilöt

5.3.1. Päähenkilöt ja muut osalliset

Jaottelen jutut ensin kahteen ryhmään sen mukaan, onko jutussa selvästi nimettävissä päähenkilö tai -hahmo, jonka tarina juttu on tai jonka kautta asioita jutussa käsitellään, vai käsitelläänkö aihetta yleisellä tasolla. Rajaan päähenkilöllisten juttujen ulkopuolelle sellaiset jutut, joissa pääosassa esiintyy jokin tarkasti määrittelemätön ihmisjoukko (esimerkiksi joukko thaimaalaisia sotamieskokelaita, koululaiset, lihavat ihmiset, saksalaisen marketin asiakkaat).

Niistä jutuista, joissa on päähenkilö tai -hahmo, tarkastelen, ovatko jutut sävyltään positiivisia vai negatiivisia ja esitetäänkö henkilö positiivisessa vai negatiivisessa valossa. Lisäksi jaottelen juttuja ja niiden henkilöitä sen mukaan, millaisessa tilanteessa tai asemassa heitä jutuissa esitetään. Tästä kategorijaottelusta tarkastelen, ovatko tiettyjen kategorioiden jutut joko positiivisia tai negatiivisia vai esiintyykö molempia. Lisäksi tarkastelen, esitetäänkö tiettyjen kategorioiden jutuissa henkilöt johdonmukaisesti negatiivisessa vai positiivisessa valossa vai onko esitystavassa vaihteluja kategorioiden sisällä.

Analysoin päähenkilöiden tai -hahmojen asemaa myös silta kannalta, ovatko he jutuissa mahdollisesti jonkinlaisessa uhrin, sankarin tai roiston roolissa. Kartoitan myös, vaikuttaako päähenkilön esittämisen tapa johdonmukaisesti jutun yleissävyyyn. Päähenkilöllisistä jutuista tarkastelen myös, mitä muita henkilöitä ja hahmoja jutuissa esiintyy ja miksi juuri kyseinen henkilö tai hahmo on valittu jutun pääosaan. Pohdin myös näkökulmavalinnan vaikutusta

päähenkilövalintaan sekä valintojen vaikutusta lopputulokseen, eli olisiko kirjoittaja voinut valita päähenkilön toisin ja olisiko toisenlainen valinta tehnyt jutusta kuinka toisenlaisen.

5.3.2. Lukijan asema

Pennilehdistön aikakaudella suuren yleisön tavoittaminen oli tärkeää, ja lehdet pyrkivätkin edustamaan kansan ääntä, taistelemaan epäkohtia vastaan ja olemaan ”pienen ihmisen puolella”. Tarkastelen aineistostani, näkyykö juttujen näkökulmavalinnassa tällainen intressi ja yritetäänkö lukija kenties saada samaistumaan johonkin jutussa esiintyvään henkilöön.

Sensaatiojuttujen ja myös pienten sensaatioiden keskeisiin ominaisuuksiin kuuluu, että ne kertovat ihmisistä yllättävissä tilanteissa, jotka ovat kuitenkin toisaalta sellaisia, joihin kuka tahansa, myös jutun lukija, voi omassa elämässään joutua. Jaottelen aineistoni jutut kahteen ryhmään sillä perusteella, voiko lukija juttua lukiessaan tuntea olevansa enemmän ulkopuolinen tarkkailija, vai voiko hän samaistua tilanteeseen ajatellen, että se olisi voinut tai voisi tapahtua myös hänelle itselleen. Juttujen luokittelu objektiivisesti sen mukaan, voiko lukija samaistua vai tuntea itsensä ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, on täysin mahdoton tehtävä. En tee luokittelua kuitenkaan täysin subjektiivisesti omiin ajatuksiini ja kokemuksiini pohjautuen, vaan pyrin määrittelemään jaottelun tekemiselle muutamia kriteerejä, mikä ei ole kuitenkaan ongelmatonta. Kaikkiin juttuihin, joissa esiintyy ihmisiä, lukija voi omasta taustastaan riippuen jollain tasolla samaistua. Ainoastaan jutuissa, joissa ei suoranaisesti käsitellä henkilöitä ja joissa päähahmoina on eläimiä, samaistuminen on vaikeaa, mutta ei silloinkaan täysin mahdotonta.

Uutiskriteereissä yhtenä keskeisenä uutisen julkaisemisen perusteena voidaan pitää kyseisen tapahtuman läheisyyttä, eli mitä lähempänä jokin tapahtuu, sitä todennäköisemmin sitä koskeva uutinen julkaistaan. Myös lukijan rooliin tapahtuman etäisyys voi vaikuttaa. Esimerkiksi harvalla suomalaisella lukijalla on kokemustensa perusteella helppo samaistua pakolaisleiristä tai muista vastaavista itselle kaukaisista asioista kertoviin tapahtumiin. Maantieteellisen etäisyyden lisäksi asiaan vaikuttaa se, onko tilanne oman elämän kannalta epätavallinen vai arkinen. Myös sukupuoli, kulttuuritausta ja asuin- ja elinympäristö vaikuttavat siihen, millaisiin juttuihin kukin voi samaistua. Yleisesti ottaen ajattelen jaottelussani ”keskivertoa” suomalaislukijaa. Tilanteissa, joissa sukupuoli tai asuin- ja elinympäristö saattavat vaikuttaa samaistumisen mahdollisuuteen, esitän erilaisia näkemyksiä samaistumismahdollisuudesta sen mukaan, mikä on oletetun lukijan tausta.

Samaistuminen tarkoittaa mielestäni tässä tapauksessa sitä, että lukija on joskus ollut tai voi ajatella itse joskus joutuvansa vastaavanlaiseen tilanteeseen. Se, että pystyy ajatuksen tasolla jollain tapaa asettumaan päähenkilön asemaan ja olemaan tämän kanssa samaa mieltä, ei näkemykseni mukaan vielä täytä samaistumisen kriteerejä. Aineistoni jutuissa, joissa kerrotaan erilaisista tutkimustuloksista, varsinaisen samaistumisen lisäksi lukija voi verrata omaa tilannettaan tai kokemuksiaan jutussa esitettyihin tuloksiin

5.3.3. Kertoja ja ulkopuoliset äänet

Faircloughn (1997, 120) mukaan uutisten tarinallisuuteen olennaisesti liittyvä piirre on käyttää kerronnan rinnalla esiintyviä ulkopuolisia ääniä, jotka tuovat juttuun uskottavuutta. Tarkastelen aineistostani, kuka jutuissa pääsee ääneen, ”puhuuko” niissä pelkästään kertoja, vai käytetäänkö myös ulkopuolisia ääniä. Ääneen pääsevät henkilöt luokittelen sen mukaan, esiintyvätkö he jutuissa yksityishenkilöinä eli niin kutsuttuina ”tavallisina ihmisinä”, vai onko heidät päästetty jutussa ääneen asiantuntijoina, ”viran puolesta”. Esitän aineistolleni kysymyksen, miten nämä ulkopuoliset äänet vaikuttavat vaikutelmaan jutun uskottavuudesta. Tarkastelen myös yleisemmin juttujen uskottavuusvaikutelmaa, eli sitä, annetaanko jutussa lukijalle aiheita pitää sitä totena.

5.3.4. Vastakkainasettelu tarinarakenteena

Kaikkia kertomuksia, myös sanomalehtien uutistekstejä, voidaan pitää myyttisinä kertomuksina, joiden taustalta löytyy ikaikainen ja kulttuureille yhteinen tarinoiden rakentumisen tapa, joka perustuu vastakkainasetteluun. Vastakkainasettelua voidaan uutisiin rakentaa myös tietoisesti esimerkiksi päästämällä ääneen jonkin asian kannattaja ja vastustaja ja kirjoittamalla juttu eräänlaiseksi väittelyksi. Tällä tavoin juttuun pyritään saamaan draamaa ja sitä kautta lisäämään lukijan kiinnostusta.

Tarkastelen aineistoni jutuista, esiintyykö niissä vastakkainasettelua ja kuinka selvää ja näkyvää se on. Pyrin määrittelemään, onko vastakkainasettelu jutuissa enemmän tietoisesti haettua draamallisuutta vai vanhaan myyttirakenteeseen perustuvaa, osin tiedostamatonta. Tarkastelen, mitä erilaisia vastakkainasetteluja ja vastakohtapareja jutuista löytyy.

5.4. Mitä jutuilla halutaan viestiä lukijalle?

Vaikka aineistoni jutut ovat sisällöltään pääasiassa kevyitä ja viihteellisiä, ne voivat silti olla opettavaisia. Koska jutut pohjautuvat tyyliltään historiallisten pennilehtien juttuihin ja vielä vanhempiin arkkiveisuihin ja perinteisiin kansantarinoihin, niistä voi olettaa löytyvän erilaisia opetuksia. Luen juttuja läpi etsien niistä opetuksia. Tarkastelen, ovatko opetukset suoraan näkyviä vai enemmän ikään kuin piilossa juttujen sisällä. Pysin myös määrittelemään erilaisia teemoja, mitä opetuksesta mahdollisesti nousee esiin ja pohdin, mistä nämä teemat kumpuavat. Haluan selvittää, korostuuko esimerkiksi hyvän ja pahan vastakkainasettelu ja sitä kautta moraaliset näkökulmat asioihin. Jos tällaisia näkökulmia löytyy, tarkastelen, onko tietynlaisiin aiheisiin suhtautuminen johdonmukaisesti samanlaista, vai löytyykö samankaltaisista aiheista kirjoitetuista jutuista keskenään erilaisia opetuksia.

Tarkastelen myös lehdittäin sitä, korostuvatko tietyt teemat tiettyssä lehdessä. Pohdin myös sitä, miksi lehdet pyrkivät olemaan opettavaisia, jos selviä opetuksia jutuista löytyy. Lisäksi pohdin, onko lehdillä jokin syy korostaa tiettyjä opetusten teemoja.

6. AINEISTON ANALYYSI

Aineistoni koostuu lehtijutuista, joita on yhteensä 50 kappaletta. Jutuista 34 on Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta, 9 Iltalehdestä ja 7 OHO!-lehdestä. Kaikki jutut ovat ilmestyneet maaliskuussa 2005. Valitsin jutut käymällä läpi Helsingin Sanomien, Iltalehden ja OHO!-lehden kaikki maaliskuussa 2005 ilmestyneet numerot. Helsingin Sanomissa keskityin ainoastaan Maailman ihmisiä -palstan juttuihin. Etsin kyseiseltä palstalta sekä Iltalehdistä ja OHO!-lehdistä tutkimusaiheeseeni erityisesti sopivia juttuja. Iltalehdestä ja OHO!-lehdestä valitsin mukaan sellaisia kirjoituksia, joita voi pitää jollain tavalla sensaatiohakuksina. Rajasin tarkoituksella aineistoni ulkopuolelle kaikki julkisuuden henkilöitä koskevat jutut ja keskityin sen sijaan ns. tavallisiin ihmisiin. Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta otin mukaan kaikki muut kuin julkisuuden henkilöitä käsittelevät jutut.

Tarkastelen tässä luvussa aluksi tutkimukseni aineistoa kokonaisuudessaan edellisessä luvussa esittämiäni tutkimuskysymysten avulla. Yleisen analyysin jälkeen tarkastelen vielä tarkemmin kolmea esimerkkijuttua. Lähiluennassa on mukana yksi juttu kustakin tutkimuksessani mukana olevasta lehdestä.

6.1. Mistä jutut kertovat?

OHO!-lehden jutuista kolme kertoo suomalaisista ihmisistä ja loput neljä ulkomaalaisista. Yhtä lukuun ottamatta jutut käsittelevät vaikeita tai suhteellisen harvinaisia sairauksia. Jutuista yksi kertoo liikenneonnettomuudesta ja sen jälkiseurauksista. Jutuissa käsitellään aiheita yksittäisten ihmisten tapausten kautta, mutta juttujen yhteydessä on yleensä myös yleisempää tietoa esimerkiksi jutun kertomasta sairaudesta. Osassa jutuista tämä tieto on kirjoitettu faktalaatikon muotoon.

Iltalehden yhdeksästä jutusta viisi kertoo erilaisten tutkimusten tuloksista. Tutkimuksista neljä on tehty ulkomailla ja yksi Suomessa. Loput neljä juttua kertovat erilaisista arkipäivän tapahtumista, jotka eivät kuitenkaan ole aivan jokapäiväisiä, vaan jollain tavalla hämmästyttäviä. Aiheina ovat muun muassa koulupojan yllättävä kuolema ja rahojen löytäjälle rehellisyydestä aiheutunut ylimääräinen vaiva.

Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutuista suurin osa (15) kertoo erilaisista arkipäivän sattumuksista, jotka liittyvät esimerkiksi kouluun, parisuhteeseen, rikoksiin tai viranomaisten tempauksiin. 34 jutun joukossa on neljä tutkimustuloksia esittelevää juttua, kuusi luonto- ja eläintarinaa sekä neljä juttua, jotka olen luokitellut kategoriaan kekseliäitä ideoita.

Olen luokitellut juttujen aihepiirit kuuteen pääkategoriaan: arkipäivän sattumuksia, luonto ja eläimet, tutkimustuloksia, kekseliäitä ideoita, sairaudet ja lääketiede sekä uskomattomia suorituksia. Näistä laajimmassa eli arkipäivän sattumuksia -kategoriassa on lisäksi neljä alakategoriaa.

Aineistoni jutuista suurin osa kuuluu kategoriaan, jonka nimeksi olen antanut arkipäivän sattumuksia. Tässä kategoriassa on yleisten juttujen lisäksi neljä alakategoriaa: koulu yms., parisuhde, poliisiuutiset ja viranomaisten tempaukset. 22 jutusta kahdeksan ei sijoitu mihinkään alakategoriaan. Koulua ja muita vastaavia laitoksia käsitteleviä juttuja on yhteensä neljä, parisuhde on aiheena kolmessa jutussa, viranomaisten tempauksista kirjoitetaan neljässä jutussa ja poliisiuutisia on mukana kolme. Arkipäivän sattumukset -kategoriaan luokittamani Iltalehden ja OHO!-lehden jutut kuuluvat yleiseen kategoriaan. Kaikissa alakategorioissa on ainoastaan Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan juttuja.

Luonto ja eläimet -kategoriaan kuuluu yhteensä kuusi juttua, joista viisi on Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta ja yksi Iltalehdestä. Tutkimustuloksia-kategoriassa on neljä juttua Helsingin Sanomista ja viisi juttua Iltalehdestä. Kekseliäitä ideoita -kategorian kaikki jutut ovat Helsingin Sanomista. Sairauksiin ja lääketieteeseen liittyviä juttuja on yhteensä seitsemän, joista yksi on Helsingin Sanomista ja loput kuusi OHO!-lehdestä. Uskomattomista suorituksista kertoo kaksi juttua, jotka ovat molemmat Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta.

6.1.1. Uutisia vai kertomuksia?

Aineistoni jutuista selvästi uutismaisia on 18. Lisäksi uutismaisesti rakennettuja mutta aiheensa tai käsittelytapansa puolesta kevyempiä pehmeitä uutisia on 10 kappaletta. Loput 22 juttua ovat kertomuksia. Kun uutisiksi lasketaan sekä kovat että pehmeät uutiset, niitä on yhteensä hieman enemmän kuin kertomusmaisia, reportaasityylisesti kirjoitettuja juttuja.

Olen luokitellut jutun uutiseksi, jos siinä on selkeästi havaittavissa uutiselle tyypillinen kärjelläan seisovan kolmion rakenne ja jos jutussa käytetty kieli on asiallista, eli joukossa ei ole kevyitä puhekielelle ominaisia ilmauksia. Myös uutisen aihe vaikuttaa siihen, olenko määritellyt uutisen kovaksi vai pehmeäksi. Pehmeitä uutisia ovat tässä tapauksessa sellaiset jutut, jotka on rakenteellisesti kirjoitettu uutisen muotoon, mutta joissa on käytetty kevyttä kieltä ja jotka ovat aiheeltaan turhan kevyitä koviksi uutisiksi. Pehmeät uutiset kertovat usein eläimistä tai ulkomailla sattuneista tapauksista, jotka suomalaisen lukijan mielestä voivat vaikuttaa huvittavilta.

Esimerkkejä: Vanhasta jalkavammasta kärsivää norsua hoidetaan akupunktiolla singaporelaisessa eläintarhassa.

Huonoon maineeseen joutuneet turkkilaispoliisit jakoivat naisille kukkia tahriintuneen maineensa kohentamiseksi.

Intialainen kaupunki on palkannut rummuttajia soittamaan sellaisten talojen edustalla, joiden omistajat ovat jättäneet kiinteistöveronsa maksamatta.

Kertomuksiksi olen luokitellut sellaiset jutut, jotka eivät noudata uutiselle ominaista rakennetta vaan etenevät kronologisesti ja muistuttavat tyyliltään enemmän reportaaseja kuin uutisia.

Helsingin Sanomien jutut jakautuvat suhteellisen tasaisesti koviin uutisiin, pehmeisiin uutisiin ja kertomuksiin. Iltalehden jutut jakautuvat melko tasaisesti koviin uutisiin ja kertomuksiin. OHO!-lehden jutut puolestaan ovat kaikki kertomuksia.

Arkipäivän sattumuksista on kirjoitettu saman verran kovia uutisia ja kertomuksia. Pehmeitä uutisia on puolet vähemmän kuin kovia uutisia ja kertomuksia. Alakategorioista parisuhteesta ei ole kirjoitettu lainkaan kovia uutisia, pehmeitä uutisia sen sijaan on yksi ja kertomuksia kaksi. Poliisiuutisiksi luokittelemistani jutuista yksi on varsinainen uutinen ja kaksi muuta ovat kertomuksia. Pehmeitä uutisia ei tässä alakategoriassa ole lainkaan. Viranomaisten tempauksista kertovat jutut ovat enimmäkseen kovia uutisia, mutta mukana on myös yksi pehmeä uutinen.

Luontoon ja eläimiin liittyvät jutut ovat enimmäkseen pehmeitä uutisia. Toiseksi eniten on kertomuksia ja mukana on myös yksi kova uutinen. Tutkimustuloksista on kerrottu enimmäkseen kovan uutisen muodossa, mutta myös kertomuksen muodossa. Pehmeitä uutisia tutkimustuloksista sen sijaan ei ole kirjoitettu lainkaan. Kekseliäistä ideoista on kirjoitettu enemmän pehmeitä uutisia kuin kovia uutisia tai kertomuksia. Sairauksiin ja lääketieteeseen liittyvät jutut ovat suurimmaksi osaksi kertomuksia, mutta tämä johtuu siitä, että kaikki nämä kuusi juttua ovat OHO!-lehden juttuja. Aineistossa on mukana myös yksi lääketieteeseen liittyvä kova uutinen (Helsingin

Sanomista). Uskomattomista suorituksista ei ole tehty kovia uutisia, vaan ainoastaan pehmeä uutinen ja kertomus.

6.1.2. Huonoja uutisia hyvien kustannuksella

Aineiston jutut jakautuvat melko tasaisesti hyviin, huonoihin ja neutraaleihin uutisiin.

Viihteellistyvässä journalismissa huonot uutiset saavat usein hyviä enemmän tilaa, mutta tämä ilmiö ei juuri omassa tutkimusaineistossani näy. Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalla suurin osa jutuista on neutraaleja, toiseksi eniten on hyviä uutisia ja vähiten huonoja uutisia. Maailman ihmisiä -palstalla tällainen jakautuminen on ymmärrettävää sikäli, että palstan tarkoituksena on toimia ulkomaansivujen keventäjänä, joten ulkomaansivuja muuten hallitsevat huonot ja negatiiviset uutiset ovat palstalla vähemmistönä. Maailman ihmisten neutraaleista uutisista suurin osa on kovia uutisia, kun taas hyvistä uutisista suurin osa on pehmeitä uutisia.

Iltalehdestä hyviä uutisia on ainoastaan yksi, huonoja ja neutraaleja on molempia neljä. OHO!-lehden jutuista viisi olen luokitellut hyviksi sillä perusteella, että vaikka ne kertovatkin ikävistä tapauksista, niiden sävy on positiivinen, koska ne ovat eräänlaisia selviytymistarinoita ja niissä esiintyvillä ihmisillä asiat ovat jutuntekohetkellä hyvin. Jutuista kaksi on huonoja, sillä ikävän tapahtuman negatiiviset seuraukset vaikuttavat päähenkilöiden elämään yhä.

OHO!-lehden jutuissa viihteellistymiseen liittyvä negatiivisuus näkyy siinä mielessä, että kaikki aineistoni tapaukset kertovat alun perin negatiivisista tapahtumista. Viihteellistymisen aikakaudella mediassa saavat suurta huomiota aiheet, jotka ovat jollain tapaa äkillisiä, yllättäviä ja poikkeavia. Tavallisille ihmisille sattuneet ikävät tapaukset eivät sinänsä ole välttämättä uutisia, vaikka äkillisiä, poikkeavia ja yllättäviä olisivatkin, vaan niistä tehdyillä jutuilla pyritään vetoamaan lukijoiden tunteisiin. Tällaiset jutut ovat Simo Sipolan (1998, 96) mukaan pelkkää viihdettä, jota toimittajat tekevät pelkästään sensaatiota tavoitellakseen. Aineistoni jutuissa myös Iltalehdessä on tällaisia pelkästään sensaation tavoittelun takia tehtyjä juttuja. Englantilaisen koulupojan kuolemasta ja ruotsalaisnaiselle ilman puudutusta tehdystä keisarileikkauksesta kertovat jutut eivät ole varsinaisesti uutisia, vaan niiden tavoitteena on lukijoiden tunteisiin vetoaminen. Molemmat tapaukset voisivat olla kyllä uutiskriteerit täyttäviä tapahtumia, jos olisivat tapahtuneet lähempänä, jos juttujen toteuttamistapa ei olisi niin selvästi sensaatiohakuinen ja jos niissä olisi esitetty sen verran uskottavia faktoja, ettei lukijan tarvitsisi epäillä jutun todellisuuspohjaa ja uskottavuutta.

Aihepiireistä huonoja uutisia oli eniten arkipäivän sattumuksista kertovien juttujen joukossa, mutta samasta aihepiiristä oli kuitenkin kirjoitettu enemmän neutraaleja kuin huonoja uutisia. Neutraaleja juttuja oli eniten arkipäivän sattumusten aihepiirissä. Seuraavaksi eniten neutraaleja juttuja oli kirjoitettu tutkimustuloksista. Hyviä uutisia oli eniten sairauksiin ja lääketieteeseen liittyvistä aiheista. Tämä selittyy sillä, että OHO!-lehden jutut olivat yhtä lukuun ottamatta tästä aihepiiristä, suurin osa niistä oli kirjoitettu positiiviseen sävyyn ja ne olivat selviytymistarinoita erilaisista sairauksista. Kekseliäistä ideoista sekä luonnosta ja eläimistä oli niin ikään kirjoitettu enimmäkseen hyviä uutisia.

6.2. Juttujen paikka ja asema lehdissä

Maaailman ihmisiä -palsta ilmestyy Helsingin Sanomissa ulkomaan sivuilla lähes joka päivä. Tutkimusjaksolla Maaailman ihmisiä -palsta ei ilmestynyt viitenä päivänä. Päivistä kaksi oli sunnuntaita (6.3. ja 13.3.). Muut päivän olivat torstai (17.3.), lauantai (26.3.) ja keskiviikko (30.3.), jolloin lehdessä oli vain kolme ulkomaan sivua, joista kaksi käsitteli Indonesiassa tapahtunutta maanjäristystä.

Palstalla on tavallisimmin 1–3 lyhyttä, alle 1000 merkin mittaista juttua. Toisinaan johonkin juttuun saattaa liittyä valokuva, mutta useimmiten kaikki jutut ovat kuvattomia. Kyseiset jutut on erotettu selvästi ulkomaan sivujen ”oikeista”, vakavista uutisista, ja ne esitetään aina Maaailman ihmisiä -vinjetin alla. Lukija siis tietää aina niitä lukiessaan lukevansa normaaliin uutistarjontaan verrattuna kevyempää aineistoa ja erottamisen ansiosta osaa todennäköisesti suhtautua juttuihin niiden vaatimalla tavalla.

Maaailman ihmisiä -palstan jutut ovat aiheiltaan kevyempiä tai kevyemmällä otteella toteutettuja kuin muut ulkomaan sivujen jutut. Ne tuovat keveyttä ja toisinaan myös hauskuutta ulkomaan sivujen usein varsin negatiivissävyisten uutisaiheiden joukkoon. Joukossa tosin on myös juttuja, jotka ainakin kotimaan osastossa luokiteltaisiin oikeiksi uutisiksi. Ulkomaan sivulla ne ovat kuitenkin päätyneet Maaailman ihmisiä -palstalle sen takia, että kaukaisen tapahtumapaikkansa takia niitä ei ole arvotettu ”oikeiksi” uutisiksi. Maaailman ihmisiä -palstan jutuilla on samankaltainen rooli kuin MTV3:n kymmenen uutisten loppukevennyksillä. Vaikka uutisissa sattuisi olemaan enimmäkseen negatiivisia aiheita, katsoja halutaan saatella uutisten maailmasta ulos positiivisessa

hengessä. Helsingin Sanomien tapauksessa Maailman ihmisiä -palstan jutut eivät ehkä toimi täysin samalla tavalla uutisten loppukevennyksen kanssa siinä mielessä, että lukija voi vapaammin valita, lukeeko hän ensin sivulla olevat muut jutut vai Maailman ihmisiä -palstan jutut. Kuitenkin jutut ja niiden aiheet ovat sellaisia, että ne jäävät lukijan mieleen samalla tavalla tai ehkä jopa paremmin kuin ns. vakavat uutisaiheet.

Tutkimusjaksolla palsta oli sijoitettu useimmiten viimeiselle ulkomaansivulle niin, että voisi ajatella, että taittoratkaisulla on tietoisesti haettu tällaista loppukevennys-vaikutelmaa. Maailman ihmisiä -palsta ilmestyi Helsingin Sanomissa maaliskuussa 2005 yhteensä 24 kertaa. 20 lehdessä palsta oli sijoitettu viimeiselle ulkomaan sivulle. Kolme kertaa se oli toiseksi viimeisellä ulkomaan sivulla ja kerran toisella ulkomaan sivulla. Lähes poikkeuksetta palsta on taitettu viimeisen sivun ”viimeiseksi” jutuksi.

Iltalehdestä aineistossani mukana olevat jutut sijoittuvat pääasiassa sivujen alalaitoihin tai ovat sivuillaan yksin ilmoitusten ympäröiminä. Jutuista kolme on ulkomaan uutisaukeamalta, jota hallitsee kahdelle sivulle taitettu pääjuttu. Aukeaman vasemman sivun ulkoreunassa on kolme yksipalstaista uutista ja oikean sivun ulkoreunassa Hullu maailma -palsta, joka muistuttaa jossain määrin Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstaa. Aukeaman alareunassa on kaksi juttua, jotka ovat useimmiten joko julkkisjuttuja tai tavallisista ihmisille sattuneista erikoisista tapauksista kertovia pieniä sensaatiojuttuja. Ulkomaan uutisaukeamalta aineistossani mukana olevat jutut ovat näitä aukeaman alalaidan juttuja ja kertovat koulupojan yllättävästä kuolemasta sekä ilman puudutusta tehdystä keisarileikkauksesta.

Aineistoni jutuista kaksi on taitettu kotimaan uutissivuille, joilla ei käsitellä päivän pääaiheita. Molemmat jutut on sijoitettu ilmoitusten väleihin siten, että ne vaikuttavat taittopaloilta, jutuilta, jotka ovat sattuneet olevan sopivan kokoisia sivuille jääneisiin koloihin. Jutuissa ei myöskään ole kuvitusta, joten ne eivät erotu kovinkaan selvästi, vaan ovat ilmoitusten välissä ikään kuin piilossa. Molemmat jutut kertovat lääkkeisiin liittyvistä tutkimustuloksista.

Oman sivunsa tai ilmoitusten kanssa yhteisen sivun on saanut kolme aineistoni juttua. Tuhansia vuosia säilyneestä kalasta kertova juttu on ainoa, joka on saanut paikan sivun ylälaidasta sellaisella aukeamalla, jossa on pelkästään uutisia ja ei lainkaan ilmoituksia.

OHO!-lehdessä aineistossani mukana olevat tavallisten ihmisten sairauksista tai muista vaikeuksista kertovat jutut erottuvat lehden muista jutuista lähinnä sisältönsä perusteella. Suurin ero on se, että julkisuuden henkilöiden sijaan kyseiset jutut kertovat tavallisten ihmisten elämästä. Ulkoasun, taiton, kuvien ja otsikoinnin puolesta jutut ovat hyvin samannäköisiä kuin lehden muutkin jutut. Aineiston jutut ovat myös suurin piirtein samanpituisia kuin lehden muutkin jutut. Tavallisten ihmisten sairauksista, onnettomuuksista ja selviytymistarinoista kertovat jutut ovat lehden vakioaineistoa, sillä jokaisessa numerossa on ainakin ulkomaalaisesta henkilöstä kertova juttu, joka liittyy yleensä johonkin lääketieteelliseen ongelmaan. Lisäksi useimmissa numeroissa on myös suomalaisen ”taviksen” selviytymistarina, joka liittyy usein joko sairauteen tai onnettomuuteen. Jutut on sijoitettu lehden loppupuolelle niin, että kuitenkin sekä niitä ennen että niiden jälkeen on lehden tyypillisempää aineistoa eli julkkisjuttuja. Jos lehdessä on sekä suomalaisesta että ulkomaalaisesta tavallisesta ihmisestä kertova juttu, suomalaisjuttu on sijoitettu lehteen ennen ulkomaalaisjuttua.

6.2.1. Juttujen ulkoasu

Ulkoasultaan Maailman ihmisiä -palsta on sen näköinen, että se ei erityisesti houkuttele lukemaan. Tällaisen vaikutelman syntyyn vaikuttavat paitsi palstan kuvattomuus (useimmiten), myös juttujen otsikot. Suuri osa otsikoista on mitäänsanomattomia tai tylsiä. Tosin joissain tapauksissa melko mitäänsanomaton otsikko saattaa herättää kiinnostuksen siihen, mitä juttu oikeastaan pitää sisällään.

Luokittelin otsikot karkeasti kolmeen luokkaan: informatiivinen, ei-kertova ja jotain kertova. Informatiivisia oli eniten, ei-kertovia toiseksi eniten ja jotain kertovia vähiten.

Esimerkkejä: Informatiivisia: Koululakko internetin välityksellä – 200 000 osallistui; Norja ostaa harjoitusavoja Ruotsista.

Ei-kertovia: Yksi kerrallaan; Hampaaton taistelu tekareista.

Jotain kertovia: Kannustin lapsentekoon; Kiinteistövero kokoon rummuilla.

Kuvituksen käyttö Maailman ihmisiä -palstalla on hyvin vähäistä. Tutkimuskuukauden aikana palstalla oli yhteensä kolme kuvaa, joista ainoastaan yksi liittyi aineistossani mukana oleviin juttuihin. Ainoa kuva oli acehilaisella pakolaisleirillä naimisiin menneestä hääparista. Kaksi muuta tutkimusjaksolla palstalla ollutta kuvaa olivat julkkiskuvia (John Travolta ja Kelly Preston sekä Jamie Oliver). Suuri osa palstan jutuista on sellaisia, että niihin ei varmaankaan ole kovin helposti kuvia saatavilla. Esimerkiksi tavallisista ihmisistä ja heille sattuneista arkisista tapauksista kertovien juttujen kuvittaminen on aika lailla mahdotonta. Koska jutut ovat lyhyitä, ne eivät edes kaipaa

kuvitusta. Tosin jos sivu muuten on kovin tekstipainotteinen ja Maailman ihmisille jää sivulla hyvin tilaa, kuvat keventävät yleisvaikutelmaa.

Iltalehden jutuissa on lähes kaikissa sellainen otsikko, joka jollain tapaa herättää kiinnostuksen ja houkuttelee lukemaan. Otsikoista on selvästi nähtävissä, että niitä mietitty enemmän kuin vertailun kohteena olevien Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan otsikoita. Iltalehden otsikoista lähes puolet oli informatiivisia ja puolet kertoi juttujen sisällöstä jotain, mutta jätti kuitenkin varsinaisen pääasian hieman hämärän peittoon. Ainoastaan yksi otsikko oli ei-kertova (Yöpaita pois!). Ei-informatiiviset, jutusta jotain kertovat otsikot voivat kuitenkin houkutella lukemaan yhtä lailla kuin informatiiviset otsikot, jolleivät jopa paremminkin. Ne herättävät lukijan kiinnostuksen juttua kohtaan, kun lukijan mielessä herää kysymys, mitä näin otsikoitu juttu pitää sisällään.

Esimerkkejä: It-flunssa vie muistin -> mikä ihmeen it-flunssa?
Yli 65-vuotiaiden naisten kannattaa syödä aspiriinia -> miksi kannattaa?

Kuvitusta on noin puolessa Iltalehden jutuista. Viidestä kuvasta kahdessa voidaan puhua niin kutsutusta näyttää-journalismista, eli kuvissa on jutussa esiintyviä henkilöitä, jotka näyttävät jotain jutun kannalta olennaista esinettä tai paikkaa (esimerkiksi kalanjäänne tai pankkiautomaatti). Loput kolme kuvaa ovat kuvituskuvia, joissa on lavastettu jutun sisältöön suoranaisesti tai väljästi liittyvä tilanne. Yksikään kuva ei varsinaisesti tuo juttuun minkäänlaista lisäinformaatiota, mutta ne keventävät juttujen ulkoasua ja saattavat osaltaan kuvateksteineen houkutella lukemaan koko jutun.

OHO!-lehden kaikkien juttujen otsikot ovat periaatteessa sisällöltään informatiivisia, mutta tyyliään kaukana uutisotsikoista. Ne kertovat olennaisen jutun sisällöstä ja niiden dramaattisuuden ja värityksen aste vaihtelee. Osassa jutuista joko pääotsikko tai yläriivi on ”asiallinen”, kun taas toinen on revittelevämpi.

Esimerkkejä: Maija hyvästeli jo läheisensä. MAKSANSIIRTO PELASTI HENKENI
Egyptiläinen Manar selvisi irrotusleikkauksesta. MINULLA OLI KAKSI PÄÄTÄ!

Mielenkiintoinen ilmiö on se, että suurin osa otsikoista on minä-muodossa ja kaikkien otsikoiden esi- tai jälkirivissä mainitaan jutun päähenkilö etunimeltä. Tällaisella otsikointityylillä halutaan kenties luoda juttuihin tarinallisuutta ja tuttavallisuutta. Selviytymistarinaansa kertova kovan kohtalon kokenut haastateltava tavallaan kertoo tarinaansa suoraan lukijalle. Ainoa otsikko, joka ei ole minä-muotoinen, on jutussa, joka on muutenkin rakenteeltaan aineiston jutuista selvästi uutismaisin. Siamilaiskaksosten irrotusleikkauksesta kertova juttu ei etene OHO!-lehden

kertomusmaisille jutuille tyypilliseen tapaan kronologisesti, vaan sen rakenne on uutismainen. Jutun alku kuulostaa lähinnä sadulta, mutta ensimmäisen kappaleen jälkeen juttu etenee pääasiasta taustoihin. Jutun uutismaisuutta syö puhekielimäinen ja liioittelevia ilmauksia vilisevä alku. Ylisanoja, jotka tekevät jutusta vähemmän uutismaisen, on muuallakin jutussa.

OHO:n juttujen ingressit ovat joko olennaiset kohdat jutusta kertovia referaatteja tai muutamia yksityiskohtia kertovia. Koska juttujen otsikot ovat suhteellisen lyhyitä eivätkä kerro juttujen sisällöistä kovin monisanaisesti, ingressit ovat paikallaan herättämään lukijan kiinnostuksen. Samanlaisessa kiinnostusta herättävässä tehtävässä toimivat myös nostot, joita on aineiston seitsemästä jutusta kuudessa vähintään yksi kussakin.

Esimerkkejä: Elimistö hylki uutta elintä (O1)
Sairastuminen aiheutti aviokriisin (O2)
En halua tietää mitään itsemurhan tehneestä (O5)
Harjoittelin 10 vuotta kävelemistä (O6)

Kuvat ovat OHO!-lehdessä saaneet suurin piirtein saman verran tilaa kuin tekstikin. Osa kuvista on täysin juttuihin liittymättömiä, paitsi tietysti siinä mielessä liittyvät juttuihin, että kuvissa esiintyvät samat ihmiset kuin jutuissa. Osassa jutuista on myös informatiivisia kuvia, jotka jollain tavalla selkiyttävät jutussa kerrottuja asioita. Esimerkiksi egyptiläisestä työstä kertovassa jutussa on kuva sekä ennen leikkausta että leikkauksen jälkeen. Samoin norjalaisen tytön kasvojen korjausleikkauksesta kertovassa jutussa on kuvia ennen ja jälkeen leikkauksen. Näistä kuvista lukijalle käy helposti selville, miten tytön ulkonäkö on muuttunut. Rekkakolarijutussa on informatiivisia juttuja törmäyksen aiheuttamista vaurioista.

Mukana on kuitenkin myös täysin turhia kuvia. Esimerkiksi aivoinfarktista toipuneesta jääkiekkoilijasta kertovassa jutussa on kolme hyvin samantyyppistä kuvaa, jotka eivät tuo juttuun mitään lisäarvoa. Samoin maksansiirtopotilaan tarinan kertovassa jutussa päähenkilöstä on kaksi kuvaa, jotka eivät tuo juttuun mitään lisää.

Kuvat luovat tavallaan myös lisää uskottavuutta juttuihin. Vaikka OHO!-lehden jutut kertovat uskomattomista tapauksista, niiden uskottavuus ei samalla tavalla epäilytä kuin esimerkiksi joidenkin Iltalehden juttujen. Kuvat ovat merkittävä tekijä tässä uskottavuuskysymyksessä. Lukijan on helpompi uskoa lukemaansa, kun jutun sisältöä tuetaan kuvilla. Tosin kuvien uskottavuudestakaan ei aina voi olla varma, sillä kuvankäsittelyllä voidaan saada aikaan millaisia kuvia halutaan. Tavallinen lukija kuitenkin tuskin rupeaa epäilemään kuvien aitoutta.

6.2.2. Uutiskriteerit ja tyylit

Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalla on pienten sensaatioiden lisäksi sellaisia juttuja, jotka eivät varsinaisesti täytä lehden uutiskriteerejä, mutta jotka on jostain muusta syystä haluttu saada lehteen.

Esimerkki: Yksi kerrallaan: Ruotsin poliisin päämajan eteen asennetusta turvaportista ei pääse sisään, jos on liian lihava. Portti on suunniteltu niin, että se päästää läpi yhden ihmisen kerrallaan, ja yhden ihmisen painorajaksi on määritelty 105 kiloa. Jos painoa on enemmän, portti ilmoittaa: ”Seis! Yksi kerrallaan!” Vika luvattiin korjata mahdollisimman pian.

Palstalla on myös uutisia, jotka kotimaan-osastossa olisi luokiteltu normaaleiksi uutisiksi, mutta jotka ulkomaan-sivuilla ovat päättyneet Maailman ihmisiä -palstalle. Suuri osa ulkomaan sivujen uutisista liittyy politiikkaan tai onnettomuuksiin, kun taas kotimaan sivuilla uutisoidaan arkisimmistakin asioista. Ulkomaan sivuilla tällaiset arkiset uutiset päättyvät etäisyyden vuoksi Maailman ihmisiä -otsikon alle.

Esimerkki: Lemmikki tyhjensi talon: Ruotsalaisessa kerrostalossa kuusitoista perhettä joutui kahdeksi päiväksi evakkoon, kun talossa asuva nuori mies hukkasi kobrakäärmeen. Kobra löytyi etsintöjen jälkeen lattian alta, ja mies suostui luopumaan käärmeestään.

Jos vastaava tapaus olisi sattunut Suomessa, se olisi varmasti uutisoitu tavallisena uutisena, mutta Ruotsissa tapahtuneena uutinen päättyi kevyempään Maailman ihmisiä -osastoon. Yleisesti ottaen palstan linja on lehdelle tyypillisesti asiallinen. Mitään ei tietenkään tahtoen paisutella eikä aiheilla edes yritetä mässäillä.

Suurinta osaa Iltalehden jutuista yhdistää sensaatiohakuinen lähestymistapa aiheeseen sekä iltapäivälehdille tyypillinen kirjoitustyyli ja asioiden käsittelytapa. Sensaatiohakuinen lähestymistapa näkyy esimerkiksi siten, että tutkimustuloksista on nostettu esiin kokonaisuuden kannalta pieniä yksityiskohtia, joista on saatu tehtyä lukijoiden huomion herättäviä otsikoita.

Esimerkki: Ihottumalääkkeistä syöpää? Juttu kertoo yhdysvaltalaisviraston vaativan varoitusta syöpävaarasta Suomessakin myynnissä olevien ihottumalääkkeiden pakkauksiin. Vaatimusten kerrotaan johtuvan tutkimuksista, joiden mukaan kyseiset lääkkeet saattavat nostaa syöpäriskiä. Tutkimuksen tekijää ei jutussa kerrota. Suomalaisasiantuntija tyrmää jutussa väitteen virheelliseksi ja kertoo, ettei Suomessa ole havaittu syöpäriskiä.

Aineistoni juttuja yhdistävänä tekijänä voidaan pitää myös niiden kyseenalaista ajankohtaisuutta. Osassa jutuista kerrotaan vanhoista tapahtumista ja tutkimustuloksia käsittelevistä jutuista ei aina käy selville, milloin tutkimus on tehty tai julkistettu.

Aineistossani mukana olevat OHO!-lehden jutut on kirjoitettu samaan sensaatiohakuiseen tyyliin kuin lehden muutkin jutut. Otsikoihin ja nostoihin on valittu hämmästyttäviä yksityiskohtia, joilla pyritään lukijan huomion herättämiseen. Suurimmassa osassa lehden muista jutuista aiheena ovat julkisuuden henkilöt, joiden elämästä saatetaan kirjoittaa, vaikka mitään kovin merkittävää ei olisi tapahtunutkaan. Tavalliset ihmiset eivät pääse lehden sivuille ilman, että heillä oikeasti olisi jotain kerrottavaa. Tavallisten ihmisten kohdalla kriteerit siis ovat tiukemmat kuin julkisuuden henkilöiden osalta.

6.3. Juttujen henkilöt ja lukijan asema

6.3.1. Päähenkilöt – uhreja vai sankareita?

Suurimmassa osassa aineistoni jutuista on selvästi nimettävissä päähenkilö tai -hahmo, joka joissain tapauksissa on eläin. Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan osalta aineisto jakaantuu tässä tarkastelussa tasan kahtia, sillä puolessa jutuista on selvästi pääosassa oleva henkilö tai hahmo. Iltalehden jutuista taas suurimmassa osassa ei ole päähenkilöä tai -hahmoa. Selvästi yhden ihmisen tapauksen ympärille rakennettuja juttuja Iltalehden yhdeksästä jutusta on neljä. OHO!-lehden jutut puolestaan ovat kaikki henkilöjuttuja.

Viidessä jutussa, jotka ovat kaikki Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta, pääosassa on epämääräinen joukko henkilöitä. Olen rajannut nämä jutut päähenkilöllisten juttujen ulkopuolelle. Kyseisissä jutuissa esiintyy erimerkiksi ”liki 50 thaimaalaista sotamieskokelasta”, ”turkkilaisia poliiseja” ja ”saksalaisen supermarketin asiakkaat”.

Jutut jakautuivat kahdeksaan eri kategoriaan sen mukaan, millaisessa tilanteessa tai asemassa päähenkilö tai -hahmo esitetään. Selvästi positiivisävyisiä kategorioita ovat onni kurjuuden keskellä, hyväntekijä ja sinnikäs yrittäjä. Selvästi negatiivisia puolestaan ovat epäonnistumiset ja kova kohtalo. Kategorioissa viranomaisia/järjestelmää vastaan, poliisi pelasti tilanteen ja teoista vastuuseen päähenkilöitä esitetään osassa jutuista positiivisessa ja osassa negatiivisessa valossa.

Esimerkkejä: onni kurjuuden keskellä: Onnea acehilaisella pakolaisleirillä (HS18)
epäonnistumiset ja kova kohtalo: Lumipallo tappoi koulupojan (IL1)
viranomaisia/järjestelmää vastaan: Koululakko internetin välityksellä – 200 000 osallistui (HS4)

Helsingin Sanomien jutut, joissa on selkeä päähenkilö tai -hahmo, jakautuvat tasaisesti positiivisiin ja negatiivisiin. Juttujen joukossa on saman verran sävyiltään positiivisia juttuja, joissa päähenkilö tai -hahmo esitetään positiivisessa valossa kuin juttuja, jotka ovat sävyiltään negatiivisia ja joissa päähenkilö tai -hahmo esitetään negatiivisessa valossa. Yhdessä jutussa on päähenkilöinä aviopari, joista nainen esitetään positiivisessa ja mies negatiivisessa valossa. Iltalehden päähenkilöllisistä jutuista suurin osa on sävyiltään negatiivisia ja ainoastaan yksi on positiivinen. OHO!-lehden jutuista negatiivissävyisiä on kaksi ja positiivisia viisi.

Osassa jutuista negatiivisuus tai positiivisuus rakentuu olosuhteista, osassa taas päähenkilön toiminnasta. Pääsääntöisesti sellaisissa jutuissa, joissa olosuhteet ovat negatiiviset, jutun päähenkilö tai -hahmo esitetään jonkinlaisena uhrina. Tällaisissa jutuissa negatiiviset olosuhteet eivät johdu päähenkilöstä tai -hahmosta itsestään, vaan ovat jonkun ”ulkopuolisen” henkilön tai tekijän aiheuttamia. Esimerkiksi onnettomuuteen joutunut rekkakuski oli itse täysin syytön siihen, että moottoripyöräilijä törmäsi hänen rekkansa keulaan (O7). Samoin muutossa kuollut jättiläishummeri ei pystynyt itse vaikuttamaan asuinpaikkaansa, joten sen kova kohtalo oli muiden tekemien ratkaisujen aiheuttama (HS 5).

Kun jutun negatiivisuus johtuu päähenkilöstä tai -hahmosta, kyseessä on useimmiten jonkinlaisesta rikoksesta tai rikkomuksesta kertova juttu, jossa päähenkilö on rikoksen tekijä. Tällaisissa jutuissa keskeisiksi henkilöiksi voivat nousta negatiivisten päähenkilöiden, roistojen, rinnalle henkilöt, jotka ovat toiminnallaan pelastaneet tilanteen ja ansainneet itselleen sankarin aseman. Esimerkiksi hampaista tappelevat humalikot ja poliisi tilanteen selvittäjänä (HS 19).

Päähenkilöllisistä tai -hahmollisista jutuista, joissa päähenkilö esitetään uhrina, suurin osa on yleissävyiltään negatiivisia. Joukkoon mahtuu kuitenkin myös poikkeuksia. Kun suuressa osassa uhri-jutuista kerrotaan tilanteesta, joka tekee päähenkilöstä tai -hahmosta uhrin, poikkeavissa jutuissa entisen uhrin asema on jo parempi ja tunnelin päässä näkyy valoa. Tällainen on esimerkiksi akupunktiohoitoa saavasta norsusta kertova juttu (HS1).

Sankareita on päähenkilöllisissä jutuissa suunnilleen saman verran kuin uhrejakin. Lisäksi kahdessa jutussa tilannetta selvittämään saapunut poliisi nousee sankarin asemaan, vaikka jutun varsinaisena päähenkilönä onkin joku muu. Osa sankareista on entisiä uhreja, varsinkin OHO!-lehden jutuissa, jotka kertovat erilaisten sairauksien kanssa kamppaileista ja kamppailevista ihmisistä. Olen kuitenkin luokitellut heidät sankareiksi sillä perusteella, että jutuissa heidät esitetään sitkeinä selviytyjinä, joita vaikea elämä ei ole lannistanut.

Negatiivisten tekemistensä takia päähenkilö leimautuu roistoiksi muutamassa jutussa. Lisäksi kahdesta jutusta löytyy negatiivisen tilanteen aiheuttajia, joita ei kuitenkaan tekemistensä perusteella voi luokitella varsinaisesti roistoiksi. Purkkakonevarka (HS 20) ja autovaras (HS 9) ovat selvästi roistoja, mutta lemmikkikäärmeensä kerrostalossa kadottanutta miestä (HS 24) tai tekohampaista tapelleita humalaisia (HS 19) ei varsinaisesti voi pitää roistoina.

Päähenkilöiden lisäksi jutuissa esiintyy myös muita henkilöitä. Suuressa osassa aineistoni jutuissa päähenkilöt ovat selvästi päähenkilöitä, mutta osan jutuista olisi voinut kirjoittaa myös toisin sijoittamalla pääosaan päähenkilöksi tai -hahmoksi jonkun nyt sivuosaan jääneen henkilön tai hahmon. Henkilö on selvästi päähenkilö silloin, kun hänet esitetään jutussa aktiivisempina toimijana kuin jutun muut henkilöt. OHO!-lehden jutut ovat yksittäisistä henkilöistä ja heidän kohtaloistaan kertovia juttuja, joten näiden juttujen päähenkilöt ovat itsestään selviä. Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutuissa puolestaan saattaisi monessa olla aineksia isompaankin juttuun ja sitä kautta useampien henkilöiden nostaminen nyt valitun päähenkilön kaltaiseen asemaan olisi mahdollista. Esimerkiksi Saksassa yllättäneestä autovarkaasta kertova juttu on nyt kirjoitettu kertomaan lähinnä omituisesti käyttäytyneen varkaan toiminnasta, mutta sen olisi yhtä hyvin voinut kirjoittaa uhriksi joutuneiden ihmisten näkökulmasta (HS 9). Maailman ihmisiä -palstan jutuista myös kahdessa sellaisessa jutussa, joissa poliisi ”pelastaa tilanteen”, poliisi ei siinä mielessä ole päähenkilö, että tapahtumat on aktiivisesti saanut aikaan joku muu. Poliisi on kuitenkin keskeinen toimija tilanteen ratkaisijana.

6.3.2. Lukija – samaistuja vai ulkopuolinen tarkkailija?

Kaikkien aineistoni juttujen kohdalla lukijan samaistumismahdollisuuden tai ulkopuolisuuden määrittelemisen ei ollut helppoa, eivätkä kaikki jutut jakaudukaan yksiselitteisesti jompaankumpaan kategoriaan. Mukana on esimerkiksi tutkimustuloksista kertovia juttuja, joihin

lukija voi kyllä omaa tilannettaan verrata, mutta mielestäni siitä ei voi kuitenkaan käyttää nimitystä samaistuminen. Päähenkilöllisissä jutuissa lukija ei aina välttämättä pysty samaistumaan jutun päähenkilöön, mutta samaistumiskohteeksi voi löytyä joku muu jutun henkilöistä.

Päähenkilöllisten juttujen jaottelemisen osoittautui helpommaksi kuin päähenkilöttömien juttujen jaottelemisen. Niistä aineistoni jutuista, joissa on selvästi päähenkilö tai -hahmo, vajaa puolet on sellaisia, joihin lukija voi määrittelemieni kriteerien perusteella samaistua. Samaistumisen mahdollisuus edellyttää, että on jotain yhteisiä kokemuksia jutussa esiintyvien henkilöiden kanssa tai pystyy kuvittelemaan itsensä vastaavaan tilanteeseen. Rungas puolet aineiston päähenkilöllisistä ja -hahmollisista jutuista on sellaisia, joissa lukija on enemmän ulkopuolinen tarkkailija. Lukijan aseman ulkopuolisena tarkkailijana määrittävät tässä tapauksessa esimerkiksi olosuhteet, joihin keskiverto suomalaislukija ei ainakaan kotimaassaan voi helposti joutua. Esimerkiksi OHO!-lehden jutuista voi karkeasti jaotellen sanoa, että suomalaisten sairauksista ja onnettomuudesta kertoviin juttuihin keskiverto suomalaislukija pystyy helposti samaistumaan, kun taas siamilaiskaksosten irrotusleikkauksista kertovissa jutuissa suomalaisen lukijan rooliksi jää olla ulkopuolinen tarkkailija. Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutuista rikosjutut ovat eläinjuttujen lisäksi mielestäni sellaisia, joihin samaistuminen voi keskivertolukijan näkökulmasta olla hankalaa ja joissa lukija on siis näkemykseni mukaan ulkopuolinen tarkkailija.

Juttuja, joihin lukija voi nähdäkseni helposti samaistua ovat jo aiemmin mainitsemani OHO!-lehden suomalaisten sairauksista kertovat jutut. Niiden päähenkilöt ovat tavallisia suomalaisia, joiden taustoja kertomalla heidän ”tavallisuuttaan” korostetaan ja heidät pyritään tuomaan mahdollisimman lähelle lukijaa. Juttujen päähenkilöt voisivat olla esimerkiksi kenen tahansa naapureita. Keskivertolukijalla on siis varmasti paljon yhteisiä kokemuksia juttujen päähenkilöiden kanssa ja sen takia samanlaisen kohtalon kuvittelemisen omalle kohdalle on helppoa. OHO!-lehden jutuissa päähenkilöt, tavalliset suomalaiset, ovat myös kohtalaisen isokokoisissa valokuvissa, jotka osaltaan edesauttavat sitä, että lukija kokee heidät jollain tavalla tutuiksi, vaikkei heitä ennestään tunnekaan. Juttuja pyritään tuomaan lähelle lukijaa myös otsikointityylillä. Minä-muotoisten otsikoiden kautta etunimillä puhutellut juttujen päähenkilöt kertovat tarinansa ikään kuin suoraan lukijalle.

Esimerkki: Maija hyvästeli jo läheisensä, MAKSANSIIRTO PELASTI HENKENI
”- Masennuin syvästi ja harkitsin jopa itsemurhaa. Lasteni ajattelemisen sai minut onneksi järkiini. Jalkani parani aikanaan ja pääsin myös silmäleikkaukseen, näkökykynsä takaisin saanut nainen kertoo.” (O1)

Ulkomaalaisista ihmisistä kertovia juttuja, joihin lukija voi ainakin jossain tilanteissa samaistua, ovat luokitukseni mukaan raskauden sokeuttamasta brittinaisesta kertova juttu (O2) sekä ilman puudutusta keisarileikkaukseen joutuneesta ruotsalaisnaisesta kertova juttu (IL6). Nämä jutut tosin ovat sellaisia, että mieslukija kokee itsensä todennäköisesti enemmän ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, ja samaistumisen mahdollisuus on ainoastaan naispuolisella lukijalla. OHO!-lehden jutussa kuitenkin kerrotaan myös perheen tilanteesta, joten miespuolinen lukija voinee samaistua naisen aviomiehen asemaan tai tilanteeseen, vaikka itse päähenkilöön samaistuminen ei olisikaan mahdollista.

Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutussa, jossa pulaan joutunutta autoilijaa auttamaan pysähtynyt henkilö varasti autettavan auton ja romutti sen (HS 9), lukija pystyy samaistumaan autettavan asemaan. Juttu on tässä tapauksessa rakennettu niin, että päähenkilönä on ”arvaamaton auttaja”, joten samaistumiskohteena ei ole jutun päähenkilö. Vaikka itse päähenkilöön samaistuminen onkin vaikeampaa kuin sivuhenkilön asemaan asettuminen, lukijan rooli ei ole kokonaan ulkopuolisen tarkkailijan.

Tyypillisiä päähenkilöllisiä tai -hahmollisia juttuja, joissa lukija on ulkopuolinen tarkkailija, ovat pääsääntöisesti eläimistä kertovat jutut, ulkomailla tapahtuneista oudoista rikoksista kertovat jutut, sekä ulkomailla tavallisille ihmisille sattuneista uskomattomista tapauksista kertovat jutut, jollaisten tapahtuminen kotimaassa tuntuu hyvin epätodennäköiseltä tai jopa mahdottomalta. Tällaisia juttuja ovat muun muassa iranilaisesta ja italialaisesta avioparista kertovat jutut (HS 3 ja HS 31), joissa parien erimielisyyksiin johtaneet asiat kuulostavat keskivertolukijan korvaan sellaisilta, että vastaavien puimista Suomessa tai ainakaan niiden uutisoimista lehtien palstoilla on vaikea kuvitella.

Esimerkki: ”Iranilainen nainen vaatii eroa miehestään esittäen syyksi sen, että mies ei ole peseytynyt yli vuoteen. (--) Kun pariskunta avioitui kahdeksan vuotta sitten, mies oli piinallisuuteen asti siisti. Hän meni suihkuun kolme kertaa päivässä ja vietti siellä tuntikausia’, Mina kertoi. ’Mutta sitten kaikki muuttui yhtäkkiä. Nyt ei kukaan, en minä, lapsemme, eivätkä hänen työtoverinsa, voi sietää häntä.’”

Eläinjutuista norsuille annettavasta akupunktiohoidosta (HS1) sekä jättiläishummerin kohtaloksi koituneesta muutosta (HS5) kertovat jutut ovat sellaisia, etteivät ne tarjoa lukijalle samaistumisen mahdollisuuksia. Sen sijaan juttu, jossa kerrotaan kadonneesta lemmikkikäärmeestä ja kerrostalon evakuoimisesta tapahtuneen takia, on sellainen, että vastaavan voisi kuvitella tapahtuvan myös kotimaassa ja sen takia se tarjoaa lukijalle mahdollisuuden samaistumiseen.

Päähenkilöttömistä jutuista suurimmassa osassa lukija on selvästi ulkopuolinen tarkkailija. Jutuista osa tarjoaa lukijalle ehdollisia samaistumismahdollisuuksia riippuen siitä, pystyykö lukija henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai kokemustensa perusteella vertaamaan itseään esimerkiksi johonkin tutkimustuloksi esittelevään juttuun. Esimerkiksi ihottumalääkkeiden mahdollisista haittavaikutuksista kertova juttu (IL 5) tarjoaa samaistumismahdollisuuden lukijalle, joka käyttää tai on joskus käyttänyt lääkkeitä, joista jutussa kerrotaan. Samoin tietokoneella paljon työskentelevä lukijaa voinee samaistua it-flunssasta kertovaan juttuun (IL6), tai ainakin ajatella, että työskentelytottumusten takia kyseinen tauti saattaa joskus iskeä omalle kohdalle. Iltalehden jutussa, joka esittelee keinoja hyvän unen saamiseksi (IL9), lukija voi samaistua helposti ja verrata omia nukkumistottumuksiaan jutussa esitettyihin. Se on aineistoni päähenkilöttömistä jutuista ainoa, joka tarjoaa samaistumis- tai vertailumahdollisuuden keskivertolukijalle taustoihin katsomatta.

6.3.3. Kuka jutuissa puhuu?

Jutuissa pääsevät kertojajäänen lisäksi ääneen juttujen päähenkilöt ja viran puolesta puhuvat asiantuntijat. Joissain tapauksissa ulkopuoliset äänet lisäävät juttujen uskottavuutta, mutta aina niillä ei ole merkitystä sen kannalta, kuinka uskottavalta juttu lukijasta vaikuttaa. Yhdessäkin jutussa ulkopuolinen ääni ei vähennä jutun uskottavuutta.

Kaikkiaan 18 jutussa äänessä on ainoastaan kertoja. Näistä jutuista puolet on sellaisia, että ulkopuolisen äänen käyttäminen olisi voinut lisätä niistä syntyvää uskottavuusvaikutelmaa. Tavalliset ihmiset pääsevät ääneen kolmasosassa 11 jutussa. Niistä kahdessa ulkopuolinen tavallisen ihmisen ääni ei vaikuta jutun uskottavuuteen. Yhdessä Helsingin Sanomista olevassa jutussa sekä yhdessä OHO!-lehden jutussa ”taviksen” lisäksi ulkopuolisena äänenä on ”viran puolesta” esiintyvä henkilö uskottavuutta lisäämässä. Kahdessa jutussa, jotka molemmat ovat Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta, lainataan muiden lehtien kirjoittamia tekstejä jutun aiheesta. Kummassakaan tapauksessa muihin lehtiin viittaaminen ei vaikuta jutun uskottavuuteen lainkaan.

”Viran puolesta” ääneen päässeitä ulkopuolisia ääniä esiintyy yhteensä 21 jutussa. Lisää uskottavuutta nämä asiantuntijajäänet tuovat 15 juttuun. Kuudessa jutussa virkansa puolesta puhuvan asiantuntijan ääni ei vaikuta jutun uskottavuusvaikutelmaan. Lisää uskottavuutta juttuihin tuovat asiantuntijajäänet ovat erilasiin tutkimuksiin tai muihin hankkeisiin liittyviä asiantuntijoita.

Joissain tapauksissa kerrotaan myös heidän nimensä, mikä lisää vaikutelmaa siitä, että kyseessä on todellinen juttu ja oikea asiantuntija. (Esimerkiksi teentutkimuskeskuksen johtaja Mridul Hazarika, HS29.) Toisaalta suuri osa tällaisista jutuista kertoo kaukaisten maiden pienistä asioista, jolloin suomalaislukijalla ei ole juurikaan mahdollisuutta tarkistaa tietojen paikkaansa pitävyyttä tai asiantuntijoiden nimiä. Poliisiuutisissa nimettömien poliisien päästäminen ääneen suorilla lainauksilla ei sen sijaan aineiston valossa näyttäisi vaikuttavan uskottavuusvaikutelmaan. Tavallisen ihmisen ääneen päästäminen lisää uskottavuutta sellaisissa jutuissa, joissa pääosassa ovat ihmisen omat kokemukset. Jos asiat on esitetty jutussa muuten uskottavasti, tavallisen ihmisen äänellä ei juuri ole merkitystä jutusta syntyvän uskottavuusvaikutelman kannalta.

6.3.4. Vastakkainasettelua

Suurimmassa osassa aineistoni jutuista esiintyy jonkinlaista vastakkainasettelua. Ainoastaan noin viidesosa aineistoni jutuista on sellaisia, joissa ei ole havaittavissa vastakkainasettelua.

Suurimmassa osassa jutuista, joissa vastakkainasettelua esiintyy, vastakkain ovat saman asian kaksi puolta, esimerkiksi kannattaja ja vastustaja. Noin puolessa vastakkainasettelua sisältävistä jutuista vastakkain on Claude Levi-Straussin myyttiteoriasta tuttuja vastakohtapareja. Tyypillisin tällainen pari on luonto ja kulttuuri. Muita yleisiä ovat me ja ne, järjestys tai normit ja kapina niitä vastaan sekä miehen ja naisen välinen vastakkainasettelu.

Jutuissa, joissa vastakkainasettelun taustalla eivät vaikuta suoranaisesti binaariset vastakohtaparit vaan vastakkainasettelulla on haluttu luoda tekstiin jännitettä, vastakohtia edustavat esimerkiksi huonosti käyttäytyvät ja kiroilevat jalkapallotähdet ja koulumaailma (HS8), helpompi elämä mantereella ja kannustinrahalla palkittu vaikeampi elämä saarella (HS10), kalasairaalan perustajat ja sen toiminnan tarpeellisuuden epäilijät (HS14), rehellisyyteen pyrkivä löytäjä ja häneen epäillen suhtautuva pankki (IL3) sekä työtään tekevä rekka-autoilija ja itseltään hengen riistävä moottoripyöräilijä (O5). Vaikka tämäntyyppisissä jutuissa vastakkainasettelun päällimmäisenä tarkoituksena vaikuttaa olevan draaman ja jännitteen rakentaminen juttuun, taustalta löytyy kuitenkin lähemmin tarkastellen myös myyttiteoriaan pohjaavia vastakohtapareja, kuten hyvä ja paha sekä järjestelmä ja sen vastustaminen.

Esimerkkejä klassisesta luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelusta ovat aineistossani esimerkiksi ihmisen toimesta akupunktiohoitoa saava norsu (HS1), kerrostalollisen asukkaita evakkoon ajanut

karannut käärme (HS24), nukkuvan ihmisen väkisin herättävä nurkkaan pakeneva herätyskello (HS27), koulupojan hengen vienyt vierimään lähtenyt jättiläiskokoinen lumipallo (IL1) sekä ihmiset, joiden elämä ei sairastumisen takia olekaan sujunut suunnitelmien mukaan (O1 ja O2).

Jutuissa, joissa sukupuolet ovat jännitettä luovana vastakohtaparina, asetelma on aineistoni jutuissa kahdessa tapauksessa sellainen, että mies kuvataan pahaksi ja nainen hyväksi. Hyvän ja pahan vastakkainasettelua löytyy myös joistain rikoksia käsittelevistä jutuista, esimerkiksi jutussa, jossa pulaan joutunutta autoilijaa auttamaan pysähtynyt henkilö varasti ja romutta autettavan auton (HS9).

Järjestyksen ja järjestelmän vastustajia löytyy heitäkin useista aineistoni jutuista. Koululakon aikaansaanut israelilaiskoululainen vastusti koulujärjestelmää (HS4), thaimaan armeijaan pyrkinet sotamieskokelaat yrittivät kiertää tiukkaa järjestelmää teknisten apuvälineiden avulla (HS2) ja amerikkalaisen yliopiston opiskelijat kuvasivat pornoa, minkä takia heidät erotettiin yliopistosta (HS33).

6.4. Juttujen opetus – mitä lukijalle halutaan sanoa?

Jutuissa, joissa esiintyy vastakkainasettelua varsinkin hyvän ja pahan välillä tai joissa tekijät yrittävät vastustaa jotain järjestelmää tai järjestystä, vedotaan usein jollain tavalla lukijan moraaliin ja jutun tehtävänä on olla jollain tavalla opettavainen. Suurimmasta osasta aineistoni jutuista on löydettävissä jonkinlainen opetus. Jutuissa muun muassa peräänkuulutetaan rehellisyyttä sekä kriittistä suhtautumista joihinkin asioihin ja ihmisiin, muistutetaan, kuinka omalla toiminnalla voi vaikuttaa asioihin, pyritään kumoamaan ennakkoluuloja sekä muistutetaan elämän yllättävyydestä ja ennakoimattomuudesta.

Erilaisista uusista keksinnöistä kertovat jutut ovat pääasiassa positiivisia ja niissä korostetaan tekniikan ja teknisten laitteiden tai muiden modernien keksintöjen helpottavan kiireisen nykyyhmissä elämää. Tällaisia juttuja löytyy aineistostani pääasiassa Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta. Jutuissa kerrotaan esimerkiksi saksalaisen supermarketin uudesta asiakkaiden sormenjäljillä toimivasta maksujärjestelmästä (HS17), herätyskellosta, joka pakottaa nukkujan nousemaan sängystä (HS27) sekä teepilleristä, joka tekee teen nauttimisesta aiempaa vaivattomampaa (HS29). Aineistosta löytyy kuitenkin myös yksi tekniikkaan hieman kriittisemmin

suhtautuva juttu, joka kertoo ruotsalaisen poliisiaseman turvaportista, joka ohjelmointivirheen takia ei päästä yli satakiloisia ihmisiä sisään (HS7). Ja vaikka tekniikan kehittymiseen suhtaudutaan jutuissa pääasiassa myönteisesti, kaikkea muuta ”modernisaatiota” ei pidetä välttämättä hyvänä asiana. Tästä esimerkki on Turkista kertovat jutut, joissa mm. eläinten latinankielisiä nimiä muutetaan niin, etteivät ne muistuta kansallisuuksien tai alueiden nimiä (HS13) ja pyhän Nikolauksen patsas vaihdetaan nykyaikaisempaan joulupukkiin (HS22).

Yleisesti ottaen Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutut ovat loppukevennys-tyyppisiä pieniä uutisia, joita voi pitää jollain tapaa jopa merkityksettöminä. Usein ne kertovat ulkomaisista pienistä asioista, joilla ei ole suomalaislukijalle sinänsä mitään uutisarvoa. Kuitenkin näistä jutuista voi kohtalaisen helposti löytää runsaastikin erilaisia opetuksia. Todennäköistä kuitenkin on, ettei juttuja varsinaisesti ole tarkoitettu opettavaisiksi. Se, että osassa niistä opetus löytyy selvästi, voi johtua kirjoittajan tiedostamattomasta näkökulmavalinnasta, jolla hän tulee esimerkiksi moralisoineeksi epärehellisiä tekoja tai kumoamaan vallitsevia ennakkoluuloja. Joukossa on kuitenkin myös sellaisia juttuja, joissa esimerkiksi moralisoimisen mahdollisuus olisi ollut olemassa, mutta jotka on kuitenkin kirjoitettu neutraalisti niin, etteivät ne ota kantaa siihen, onko teko, esimerkiksi purkkakoneiden varastaminen (HS20), oikein tai väärin.

Jutuissa, joissa on jonkinlainen moraalinen näkökulma, peräänkuulutetaan yleensä rehellisyyttä ja korostetaan, että kyseenalaisista teoista kuuluu joutua vastuuseen. Tämäntyyppisen opetuksen tai sanoman sisältävistä jutuista suurin osa kertoo jotain järjestelmää vastaan kapinoineista henkilöistä. Jutut kertovat esimerkiksi epärehellisin keinoin armeijaan pyrkivistä thaimaalaismiehistä (HS2), kiinteistöveron maksamatta jättäneistä intialaisista (HS16) ja opiskelijabileissä pornoa kuvanneista yhdysvaltalaisista yliopisto-opiskelijoista (HS33). Moralisoivien juttujen joukosta löytyy kuitenkin myös sellaisia, joissa on selkeä vastakkainasettelu väärintekijän ja uhrin välillä. Tällainen juttu on tavallaan pienen ihmisen eli uhrin puolella vaatiessaan väärintekijää vastuuseen teoistaan. Esimerkki tällaisesta on oikeudessa riitojaan ratkoneesta italialaisesta avioparista kertova juttu, jossa elatusmaksujen maksamisesta ja seksistä vaimonsa kanssa kieltäytynyt mies hävisi vaimolleen oikeudessa (HS31).

Muutamassa aineiston jutussa lukijoita kehoitetaan varovaisuuteen tai kriittisyyteen. Jutut haluavat ikään kuin muistuttaa lukijaa siitä, ettei kaikki ole välttämättä sitä miltä näyttää, eikä liian sinisilmäinen kannata olla. Jutut varoittavat esimerkiksi epärehellisistä miehistä (HS3), maantiellä apua tarjoavista arvaamattomista auttajista (HS9). Yksi Iltalehden juttu muistuttaa lukijoita siitä,

että oma pyrkimys olla rehellinen ei aina ole pelkästään hyvä asia, vaan silloinkin voi joskus joutua vaikeuksiin (IL3). Kaksi erilaisista amerikkalaisista tutkimuksista kertovaa juttua kehottaa lukijoita suhtautumaan tutkimustuloksiin kriittisesti. Näissä jutuissa suomalaistutkijat kommentoivat amerikkalaisten tutkimusten tuloksia ja mitätöivät kommentteillaan amerikkalaistutkijoiden tekemiä kohua herättäviä löydöksiä (IL 4), (IL5).

Opetuksen voi katsoa löytyvä myös sellaisista jutuista, jotka kertovat omalla toiminnallaan asioihin vaikuttaneista tai vaikuttamaan pyrkineistä ihmisistä sekä sellaisista tapauksista, joissa ihmiset toimivat hyväntekijöinä. Tällaisilla jutuilla muistutetaan lukijoita siitä, kuinka omalla toiminnallaan voi vaikuttaa asioihin, toisinaan myös silloin, kun vastapuolella on iso kasvoton toimija. Ison järjestelmän epäkohtia halusi vastustaa esimerkiksi internetin välityksellä suuren koululakon organisoinut israelilaisnuorukainen (HS4). Toimijana voivat olla myös viranomaiset, jotka toiminnallaan pyrkivät helpottamaan tavallisten kansalaisten elämää, kuten kroatialaisella Korculan saarella, missä viranomaiset palkitsevat kannustinrahalla lapsia hankkivia pariskuntia (HS10). Eräänlaiseen hyväntekeväisyyteen kehottaa juttu, joka kertoo Norjan ostavan lääketieteellisiin opetustarkoituksiin aivoja ruotsista (HS21). Jutussa kerrotaan, että vapaaehtoisia luovuttajia on liian vähän. Tällaisen toteamuksen tavoitteena voi olla muistuttaa lukijaa mahdollisuudesta elinten luovuttamiseen, kun itse ei niitä enää tarvitse. Tähän hyväntekeväisyyskategoriaan luokittelin myös jutut, joissa kerrotaan eläimiä pelastaneista tai auttaneista ihmisistä (HS1, HS14, HS26), sillä myös niiden voi nähdä kehottavan lukijoita toimimaan eläinten hyväksi, sellaisissakin tilanteissa, joissa siitä ei olisi itselle varsinaista hyötyä.

Elämän yllättävyydestä ja ennakoimattomuudesta muistutetaan seitsemässä aineistoni jutussa. Juttujen esittelemien elämän yllättävien tapahtumien ja sattumusten joukossa on niin negatiivisia kuin positiivisiakin tapauksia. Positiivisesta yllättävyydestä kertoo juttu, joka esittelee pakolaisleirillä tavanneen ja avioituneen pariskunnan (HS18). Positiivinen on myös Iltalehden juttu, joka kertoo maanviljelijän tekemästä löydöstä, 5000 vuotta vanhasta kalafossiilista (IL2). Muut kategorian jutut kertovat negatiivisista tapauksista, kuten ison kissan hyökkäyksen kohteeksi joutuneesta lemmikkikissaansa etsineestä brittimiehestä (HS28), lumipallon alle jääneestä ja kuolleesta skotlantilaisesta koulupojasta (IL1) sekä kohtalokkain seurauksin moottoripyöräilijän kanssa kolaroineesta rekkakuskista (O5).

Osa jutuista, jotka olen sanomansa puolesta luokitellut kategoriaan ”ei kannata luovuttaa”, kuuluvat osaltaan myös elämän yllättävyydestä ja ennakoimattomuudesta muistuttavaan kategoriaan.

Tällaisia ovat jutut, jotka kertovat vakavasti sairastuneista henkilöistä, jotka ovat kuitenkin jaksaneet olla sitkeitä taistelijoita ja selvinneet sairauksistaan tai oppineet elämään niiden kanssa (O1, O2, O6). Myös Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan juttu acehilaisesta pakolaisleirin hääparista (HS18) muistuttaa paitsi elämän yllättävyydestä, myös siitä, että aina kannattaa uskoa parempaan, vaikka asiat muuten eivät olisikaan parhaalla mahdollisella tolalla. Luovuttamista vastaan ja urhean yrittämisen puolesta puhuvat myös OHO!-lehden jutut, jotka kertovat poikkeavina syntyneistä lapsista, joita on leikkausten avulla pystytty hoitamaan niin, että he pystyisivät jatkossa elämään ”normaalimpaa” elämää. Jutut kertovat irrotusleikkauksesta selvinneistä siamilaiskaksosista (O3), ylimääräisen pään irrotusleikkauksesta selvinneestä egyptiläisvauvasta (O4) sekä norjalaistytöstä, jolla ei ollut syntyessään leukaluuta, mutta jolle se on leikkauksissa pystytty tekemään (O7). Tällaisista hurjalta kuulostavista ja harvinaisista tapauksista kertovien juttujen tehtävänä on paitsi vakuuttaa lukijalle, että lähes kaikesta on mahdollista selvittää nykylääketieteen avustuksella, myös saada lukija ymmärtämään, että omassa elämässä asiat voivatkin olla moneen muuhun verrattuna hyvin, vaikka joskus oma elämä tuntuisikin olevan huonossa jamassa.

Itsestä ja omista asioista huolehtimisen tärkeydestä muistuttavista jutuista suurin osa kertoo erilaisista tutkimustuloksista, jotka liittyvät jollain tavalla ihmisen hyvinvointiin. Jutuissa esimerkiksi muistutetaan nukkumisen tärkeydestä (HS34) sekä annetaan neuvoja hyvän unen saamiseen (IL9). Yksi jutuista kehottaa huolellisuuteen ja lemmikkieläimistä huolehtimiseen. Kyseisessä jutussa kokonainen ruotsalaiskerrostalo joutui evakuoituksi yhden talon asukkaan kadotettua lemmikkikäärmeensä (HS24).

Tutkimustuloksista kertovat myös ne kaksi juttua, jotka pyrkivät kumoamaan ennakkoluuloja. Jutuista ensimmäinen käsittelee tutkimusta, jossa selvitettiin eri kansallisuuksien nukkumiseen käyttämää aikaa (HS11). Jutun näkökulma on valittu siten, että se lähtee liikkeelle australialaisia koskevan väsymättömyyden ennakkoluulon kumoamisesta. Muuten juttu voisi kuulua myös edelliseen itsestä huolehtimisesta muistuttavaan kategoriaan. Toinen tämän kategorian juttu kertoo tutkimuksesta, jonka tulosten mukaan esikoiset ovat muita lapsia fiksumpia (HS15). Se pyrkii kumoamaan ainakin ennakkoluulon siitä, että asioiden vanhemmilta sisaruksilta tekisi nuoremmista sisaruksista vanhempia fiksumpia.

6.5. Esimerkkitapaukset lähiluennassa

Tarkastelen seuraavaksi lähemmin kolmea esimerkkijuttua, joita olen valinnut yhden jokaisesta lehdestä. Jutut edustavat lehdille tyypillisiä pieniä sensaatioita, ja niitä lähilukemalla löytyy yksityiskohtia, jotka ovat kyseisten lehtien pienille sensaatioille ominaisia. Analyysissa vastakkainasettelut ja muut vanhoista kertomuksista tutut tarinarakenteet pääsevät esiin paremmin kuin yleisessä koko aineistoa koskevassa analyysissa. Lähiluennassa tulee esille myös se, miten näiden kolmen esimerkkilehden tavat käsitellä samankaltaisia aiheita eroavat toisistaan ja mikä niitä yhdistää.

6.5.1. Arvaamaton auttaja (HS9)

Aihepiiriltään juttu kuuluu arkipäivän sattumukset -kategoriaan ja siinä tarkemmin poliisiuutisten alakategoriaan. Vaikka se onkin luokiteltu poliisiuutisten kategoriaan, se ei ole rakenteeltaan uutinen, vaan paremminkin kertomus. Näin siksi, että juttu ei etene uutiselle ominaisen kärjellään seisovan kolmion mukaisesti tärkeimmästä asiasta vähemmän tärkeisiin, vaan tapahtumat on kuvattu kertomukselle ominaiseen tyyliin kronologisesti. Aiheensa puolesta juttu olisi voinut olla myös uutinen, mutta kirjoittajan valinta esittää asiat kronologisesti tekee siitä kertomuksen. Kirjoittaja on käyttänyt jutussa myös puhekielen sanoja sekä puhekielelle ominaista tyyliä, mikä myös osaltaan vaikuttaa siihen, ettei juttua voi luokitella uutiseksi. Puhekielelle ominaisia ilmauksia jutussa ovat muun muassa *muitta mutkitta tiehensä, kaasuttaa, kulkupeli, ajokki ja avulias hurjastelija*. Sisällöltään kyseinen juttu on huono uutinen, koska arvaamattoman auttajan hyökkäyksen kohteeksi joutuneiden kannalta tapahtuma oli pelkästään negatiivinen.

Arvaamaton auttaja

► Ystävällinen autoilija pysähtyi Saksassa Aachenin lähellä tarjoamaan hinausapua tien poskeen jääneelle toiselle autolle. Hän kiinnitti hinausköyden ajoneuvoon mutta kaasuttikin sitten niin äkkiä pois paikalta, etteivät hinattavan auton omistajat ehtineet sisään kulkupeliinsä.

Sitten auttaja ajoi suoraan kohti bensa-asemaa, käänsi oman ajokkinsa viime hetkessä sivuun mutta sai hinattavan auton törmäämään täydellä voimalla päin bensapumppua.

”Huoltoaseman pitäjä kuuli melua ja tuli ulos. Hän näki kuljettajan irrottavan hinausköyden törmäysautosta ja ajavan muitta mutkitta tiehensä”, poliisi kertoi. Avuliasta hurjastelijaa ei ole tavoitettu.

Reuters

Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan aineistoksi kyseinen juttu on siinä mielessä tyypillinen, että se kuuluu palstan tyypillisimpään aihekategoriaan arkipäivän sattumukset. Tutkimusaineistoni valossa Maailman ihmisiä -palstan jutut ovat enimmäkseen uutisia, mutta kun jaotellaan jutut kolmeen ryhmään, koviin uutisiin, pehmeisiin uutisiin ja kertomuksiin, jokaisessa ryhmässä on suunnilleen sama määrä juttuja. Arkipäivän sattumuksia -kategoriassa kovia uutisia on

saman verran kuin kertomuksia. Siksi kyseinen juttu kertomuksena on Maailma ihmisiä -palstan jutuksi melko tyypillinen. Negatiivisen aiheensa vuoksi se sen sijaan poikkeaa palstan vallitsevasta linjasta, sillä suurin osa palstan jutuista on joko neutraaleja tai positiivisia. Aihepiirikategorioista kuitenkin arkipäivän sattumuksissa, joihin tämäkin juttu kuuluu, esiintyy enemmän huonoja uutisia kuin muissa aihepiireissä.

Jutun otsikko ei ole kovinkaan informatiivinen, mutta siinä on kuitenkin jotain, joka houkuttelee lukemaan. *Arvaamaton auttaja* on sanapari, joka herättää lukijan kiinnostuksen, vaikka sinänsä se ei kerro jutun sisällöstä juuri mitään. Saman päivän Maailma ihmisiä -palstan toinen juttu kertoo brittiläisten koululaisten matkivan jalkapalloilijoiden huonoja tapoja. Myös tämä juttu on otsikoitu samaan tapaan tylsäkösti kahdella sanalla (*Mallia sankareilta*). Tyyllillisesti nämä kaksi otsikkoa ovat yhdenmukaisia ja samalla tavalla niukasti informatiivisia, mutta kuitenkin omalla tavallaan kiinnostuksen herättäviä. Tämä on osoitus siitä, että otsikon ei välttämättä tarvitse olla informatiivinen pystyäkseen herättämään lukijan kiinnostuksen.

Arvaamattoman auttajan tapaus on siinä määrin yllättävä, että se kiinnostaa lukijaa myös muuten kuin pelkästään otsikkonsa osalta. Lukijalle tarjoutuu tilaisuus samaistua uhrin asemaan, sillä keskiverto suomalaislukija voinee helposti kuvitella joutuvansa auton kanssa tilanteeseen, jossa täytyy turvautua ulkopuoliseen apuun. Jutun varsinaisen päähenkilön, pulaan joutuneelle autoilijalle pelkkää harmia aiheuttaneen arvaamattoman auttajan eli roiston asemaan samaistuminen sen sijaan lienee useimmalle lukijalle hankalaa. Tämä onkin esimerkki jutusta, jossa samaistumiskohde löytyy helposti, vaikka se ei olekaan jutun varsinainen päähenkilö. Tarkoituksena on selvästi, että lukija löytää samaistumiskohteen nimenomaan uhrista eikä päähenkilöstä eli roistosta. Uhri on tavallinen ihminen, kuka tahansa meistä, kun taas arvaamaton auttaja on omituisesti ja yleisten sääntöjen vastaisesti käyttäytyvä roisto. Tässä tapauksessa juttu on rakennettu siten, että roisto on valittu päähenkilöksi, mutta jutun näkökulma olisi voinut olla toisenlainen, jos päähenkilöksi olisi nostettu uhri.

Tavallisen ihmisen ja sääntöjä rikkovan roiston välisen vastakkainasettelun taustalla vaikuttaa hyvän ja pahan välinen vastakkainasettelu. Hyvä, paha aavistamaton ja apua tarvitseva ihminen joutuu pahan, omaa etua tavoittelevan tai muille tahallaan harmia aiheuttavan rikollisen hyökkäyksen kohteeksi. Levi-Starussin myyttiteoriasta tuttujen vastakohtaparien mukaisesti tässä ovat vastakkain me (tavalliset ihmiset) ja ne (roistot). Apua tarvitseva ja paha aavistamaton tavallinen ihminen edustaa myös jonkinlaista järjestystä, jota pahat mielessä muka apua tarjoava

rikollinen toiminnallaan horjuttaa. Koska jutun kaksi osapuolta ovat selvästi toisiaan vastaan, vastakkainasettelu rakentaa juttuun myös draamallisuutta.

Juttu on suurimmaksi osaksi kertojan esittämää, mutta loppupuolella ääneen on päässyt yhden repliikin verran myös virkansa puolesta puhuva poliisi. Poliisi kertoo asioita, jotka olisi voinut kirjoittaa yhtä lailla epäsuorana esityksenä ilman, että se olisi vaikuttanut jutun uskottavuuteen millään tavalla. Poliisin repliikki on muun jutun kanssa niin samantyylistä tekstiä, että sillä ei ole varsinaisesti edes juttua elävöittävää merkitystä. Aineistoni jutuissa juuri poliisiuutisissa viran puolesta esiintyvän ulkopuolisella äänellä ei ole juuri merkitystä jutun uskottavuuteen, kun taas muut virkansa puolesta ääneen pääsevät henkilöt useissa tapauksissa parantavat juttujen uskottavuusvaikutelmaa.

Koska juttu perustuu pitkälti hyvän ja pahan väliseen vastakkainasetteluun, se myös pyrkii vetoamaan lukijan moraaliin. Arvaamattoman auttajan toimintaa ainakin rivien välissä paheksuva juttu muistuttaa lukijaa siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Uhrin näkökulmasta katsottuna juttu myös varoittaa arvaamattomista auttajista ja muistuttaa, että aina ei kannata olla liian hyväuskoinen ja sinisilmäinen, tai voi joutua huijatuksi. Toisaalta juttu on myös muistutus elämän yllättävyydestä: koskaan ei voi ennakoida, mitä seuraavaksi tapahtuu. Opettavuudessaan kyseinen juttu on Maailman ihmisiä -palstalle tyypillinen, sillä jonkinlainen opetus löytyy lähes jokaisesta palstan jutusta. Usein opetukset korostavat nimenomaan sitä, mikä on oikein ja mikä väärin.

6.5.2. Sormet paljastavat miehen väkivaltaisuuden (IL4)

Kyseinen juttu kuuluu tutkimustulosten aihekategoriaan ja on rakenteeltaan uutismainen. Uutisen kannalta olennainen tieto on sijoitettu otsikkoon ja ingressiin niin, että jutun leipätekstiosuus alkaa taustoista. Juttu kuitenkin etenee otsikko ja ingressi mukaan luettuina kärjellään seisovan kolmion mukaisesti toimittajan tärkeimmäksi valitsemasta asiasta vähemmän tärkeisiin ja taustoihin. Jutusta ei käy ilmi, milloin uutisoitava tutkimus on tehty, mikä osaltaan heikentää sen uutisarvoa. Tulos ei ole siis välttämättä kovin uusi, mutta on ollut sisällöltään tai ainakin yksityiskohdiltaan sen verran kiinnostava, että on päätynyt uutiseksi Iltalehteen.

Aineistossani mukana olevista Iltalehden jutuista reilu puolet kertoo erilaisista tutkimustuloksista, joten aiheensa puolesta kyseinen juttu edustaa Iltalehdelle tyypillistä pientä sensaatiota.

Tutkimustulosuutiset ovat lehdelle tyypillisten pienten sensaatioiden pääryhmä. Toiseen pääryhmään kuuluvat yleensä ulkomaisista tavallisista ihmisistä kertovat jutut, joissa päähenkilölle on sattunut jotain todella yllättävää ja harvinaista, ja jotka toisinaan herättävät epäilyksen, ovatko jutut totta ollenkaan. Tutkimustulosuutisissa totuudellisuus ei ole samalla tavalla kyseenalaista, sillä niissä asiantuntijat niin kotimaasta kuin ulkomailta kommentoivat kyseisten tutkimusten tuloksia.

Sormet paljastavat miehen väkivaltaisuuden

Tutkimuksen mukaan miehet, joiden nimetön on huomattavasti etusormea pidempi, ovat erityisen aggressiivisia.

UUSI TUTKIMUS

ALBERTAN yliopistossa Kanadassa tehty tutkimus juontaa juurensa miesten testosteronialtistukseen kohdussa. Mitä enemmän miehenalku on saanut testosteronia, sitä pitempi hänen nimettömänsä on.

Yliopiston tohtori **Peter Hurd** ei löytänyt 300 ihmistä käsitäneessä tutkimuksessa samaa ominaisuutta naisilta.

Kehitysbiologian professori **Hannu Sariola** Helsingin yliopistosta ei ole kuullut vastaavista tutkimuksista.

- Kuulostaa melko sensaatiohakuiselta rajatiedolta, Sariola naurahtaa.

Hetken pohdittuaan Sariola lieventää kantaansa.

- Kyllähän tässä jotain viljoja voi olla. Testosteroni kuitenkin vaikuttaa aggressiivisyyden, m. v. s. sormista

RIINA JUSSILA

voisi päätellä ihmisen luonteen. Se ei kuulosta oikealta.

Jääkiekkoilijat tutkittaviksi

Psykoterapeutti **Pekka Jolkkosen** mielestä kanadalaisen tutkimuksen tuloksia voidaan pitää mahdollisina.

Jolkkonen työskentelee Miessakit ry:n Lyömätön linja -ohjelmassa, jossa tarjotaan neuvontaa väkivaltaisille miehille. Apua saa vuosittain noin 120 miestä.

- Kyllähän väkivaltaisuutta voidaan tutkia monesta näkökulmasta. Terapeuttisesta lähtökohdasta ajateltuna käytökseen kuitenkin vaikuttavat eniten ihmisen kasvuolot, Jolkkonen toteaa. Kanadalainen Hurd on

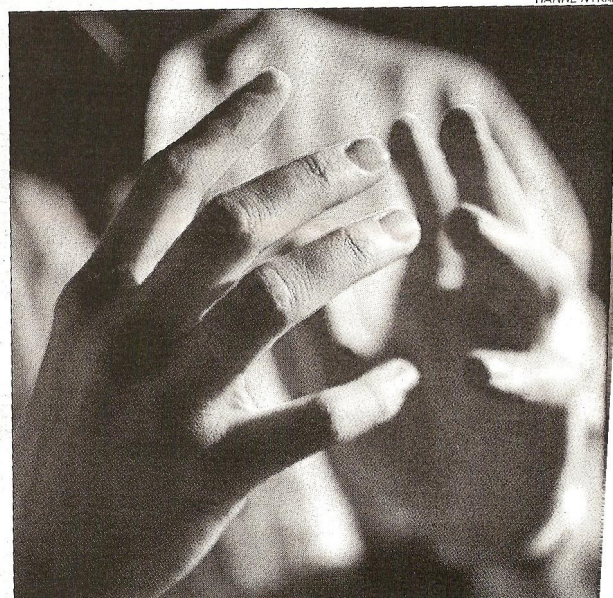
kuitenkin vakuuttunut tutkimustulostensa totuudemmukaisuudesta ja hän on jo etsinyt miesten sormien ja masentuneisuuden välistä yhteyttä. Seuraavaksi hän aikoo tutkia jääkiekkoiljojen sormien ja jäähyäärien yhteyttä.

Vaikuttaa myös sydänkohtauksiin

Jo aiemmin ulkomaiset tutkijat ovat pohtineet sormien pituuden yhteyttä muun muassa urheilusuorituksiin, sydänkohtauksiin sekä seksuaaliseen suuntautumiseen. Nämä kaikki perustuvat teoriaan kohdussa tapahtuvasta testosteronialtistuksesta.

- Mitä pidempi nimetön poikavauvalla on, sitä pienempi hänen riskinsä saada sydänkohtaus nuorella iällä, julistaa tohtori **John Manning** Liverpoolin yliopistosta.

Hänen mielestään lyhyillä nimettömillä varustettujen vauvojen vanhempien tulisi varautua lapsen sydäntautiriskiin opettamalla tälle erityisen terveitä elämäntapoja.

SE SELVIÄÄ SORMISTA Tutkimuksen mukaan miesten pitkät nimettömät johtuvat testosteronialtistuksesta kohdussa.

Sormista paljastuvasta väkivaltaisuudesta kertova juttu on sisällöltään suhteellisen neutraali, mikä on myös melko tyypillistä Iltalehden pienille sensaatioille. Tässäkin tapauksessa lehden pienet sensaatiot noudattavat kahta päälinjaa, sillä negatiivisia ja neutraaleja juttuja on suurin piirtein saman verran. Tutkimustuloksista kertovat jutut ovat pääasiassa neutraaleja. Jutut jakautuvat lisäksi suhteellisen tasaisesti koviin uutisiin ja kertomuksiin, joista kovia uutisia on kuitenkin hieman enemmän. Iltalehdestä peräisin olevista aineistoni jutuista pehmeät uutiset puuttuvat kokonaan.

Jutun otsikko on sikäli informatiivinen, että se kertoo uutisen pääasian. Ingressissä asiaa selvennetään vielä sen verran, että lukijalle syntyy kuva siitä, millaiset sormet tutkimuksen mukaan kertovat miehen olevan väkivaltainen. Otsikko pelkästään on jo sisällöltään niin kiinnostava, että se houkuttelee lukemaan. Otsikon mahdollisesti herättämiin kysymyksiin saa kyllä jo heti ingressissä vastauksen niin, että itse jutun lukeminen saattaa lukijalta jäädä. Lisäksi jutun kuvateksti kertoo, mistä väkivaltaisen miehen tuntomerkeiksi ingressissä paljastuvat pitkät nimettömät johtuvat. Näissä muutamassa helposti ja nopeasti luettavassa tekstielementissä paljastetaan lukijalle niin paljon olennaista tietoa, että lukijan houkuttelevuus lukemaan juttu kokonaisuudessaan on hankalaa. Vaikka otsikko, ingressi ja kuvateksti muodostavatkin yhdessä hyvän informatiivisen kokonaisuuden, jutun houkuttelevuuden kannalta niiden muodostama tietopaketti ei ole toimivin mahdollinen. Juttuun liittyvällä kuvalla, jossa näkyy ihmisen kädet, ei ole jutun kannalta mitään olennaista informaatioarvoa eikä se ole myöskään sen näköinen, että sen tehtävänä olisi houkutella jutulle lukijoita.

Tämä tutkimustuloksista kertova juttu ei sinänsä tarjoa lukijalle suoranaista samaistumisen mahdollisuutta, koska siinä ei ole lainkaan päähenkilöä, johon olisi helppo samaistua. Samaistumisen sijaan lukija voi kuitenkin mahdollisesti verrata itseään tutkimustuloksiin tarkastelemalla omia tai lähipiirin miesten sormia ja käyttäytymistä. Vertailumahdollisuudesta huolimatta lukijan rooli on kuitenkin ulkopuolisen tarkkailijan. Näin on myös aineistoni muissa tutkimustuloksista kertovissa jutuissa. Osassa niistä lukija voi omasta elämäntilanteestaan riippuen mahdollisesti verrata omaa tilannettaan tutkimustuloksiin, mutta samaistumisen mahdollisuutta tutkimustulosjutut eivät lukijalle tarjoa. Osittain samaistumismahdollisuuden puute johtuu myös siitä, ettei kyseisissä jutuissa ole päähenkilöitä, vaan ne käsittelevät aiheitaan yleisellä tasolla. Myös muiden aihepiirien päähenkilöttömät jutut tarjoavat lukijalle useimmiten ulkopuolisen tarkkailijan roolin samaistumisen mahdollisuuden sijasta.

Jutussa oleva vastakkainasettelu on draamallista ja perustuu kirjoittajan rakentamaan amerikkalaisten ja suomalaisten tutkijoiden väliseen väittelyyn. Tutkimuksen tehnyt amerikkalaistutkija pyrkii perustelemaan tutkimuksensa tuloksia, kun taas suomalaiset asiantuntijat kommentoivat tutkimuksen tuloksista jutun otsikkoon nostettua sormien piteuden ja väkivaltaisuuden yhteyttä sensaatiohakuiseksi rajatiedoksi. Tämän vastakkainasettelun taustalta löytyy selvästi ”meidän” ja ”niiden” välinen vastakkainasettelu, jossa ”niiden” edustaja puolustaa tietoa, jota ”meidän” edustaja pitää vähintäänkin kyseenalaisena. Vastakkainasettelussa lähdetään sellaisesta oletuksesta, että oman kulttuurin edustajien näkemykset edustavat normaalimpaa linjaa,

kun taas vieraan kulttuurin edustajien näkemykset näyttäytyvät jokseenkin epänormaaleina ja ehkä jopa hieman kummallisina.

Jutussa ovat siis kertojan lisäksi äänessä uutisoidun tutkimuksen tehnyt amerikkalaistutkija, suomalainen kehitysbiologian professori, suomalainen psykoterapeutti ja aiemmin vastaavankaltaista tutkimusta tehnyt liverpoolilaisen yliopiston professori. Uskottavuuden kannalta kaikki tuovat juttuun näkemyksiä, jotka eivät pelkästään kertojan esittäminä voisi olla yhtä uskottavia kuin näiden ulkopuolisten äänten itsensä esittäminä. Suomalaisen lukijan kannalta uskottavammilta vaikuttavat suomalaisasiantuntijat, jotka tuntuvat suhtautuvan tutkimuksen tuloksiin ulkomaalaisia kollegojaan realistisemmin. Tähän tulkintaan varmasti vaikuttaa lukijan kuuluminen asiantuntijoiden kanssa samaan kulttuuriin. Amerikkalainen tai brittiläinen lukija voisi pitää maanmiestensä näkemyksiä uskottavampina kuin pienestä ja kaukaisesta Suomesta tulevien kommentoijien. Tässäkin mielessä ”meidän” ja ”niiden” välinen vastakkainasettelu näkyy jutussa selvästi.

Jutun opetus on kehottaa lukijaa suhtautumaan kriittisesti erilaisiin tutkimustuloksiin, varsinkin ulkomaalaisiin sellaisiin. Juttu on esimerkki tapauksista, joissa suomalaisasiantuntijat on pantu kommentoimaan ja kommenteillaan jopa kumoamaan amerikkalaisten tai muiden ulkomaalaisten tekemiä tutkimuksia. Kriittiseen suhtautumiseen kehottavien juttujen joukossa tutkimustuloksia kriittisesti tarkastelevat jutut ovat vain yksi alakategoria. Kriittisestä suhtautumisesta toisiin ihmisiin muistutetaan aineistossani muun muassa edellä analysoimassani Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutussa.

6.5.3. Maija hyvästeli jo läheisensä, Maksansiirto pelasti henkeni (O1)

Tämä juttu kuuluu sairauksien ja lääketieteen aihekategoriaan. Aineistossani mukana olevaksi OHO!-lehden jutuksi se on monella tapaa hyvin tyypillinen. Aineistoni OHO!-lehden jutuista kuusi seitsemästä kuuluu sairauksien ja lääketieteen aihekategoriaan. Kyseinen juttu on tyypillinen myös siinä mielessä, että se on rakenteeltaan kertomus, kuten kaikki aineistossani mukana olevat OHO!-lehden jutut. Koska OHO! on aikakauslehti ja tutkimusaineistoni kaksi muuta lehteä ovat sanomalehtiä, on ymmärrettävää, että OHO!-lehden jutut ovat kaikki kertomuksia, kun taas Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalla ja Iltalehdessä on paljon uutisia. Sairauksien painottumista aiheena lehtien muodon välinen ero ei sen sijaan selitä. Sairaudet ovat kuitenkin aihe,

josta saa helposti kirjoitettua ihmisläheisiä ja lukijoita koskettavia juttuja tavallisista ihmisistä. Siksi on ymmärrettävää, että aihepiiri on OHO!-lehdessä niin suosittu.

Helsinkiäällä Maija Hämäläisellä, 66, on tänä keväänä juhliavuosi, sillä hänelle tehdystä maksansiirtoleikkauksesta tulee kuluneeksi kymmenen vuotta. Uskomattoman selviytymistarinan kokenut Maija oli menettä henkensä, mutta nyt hän elää täysipainoista terveen naisen arkea.

OHO! Kymmenisen vuotta sitten Maija Hämäläinen toimi kutsusummittajana sairaanhoitajana neuro- ja psykogeriatrissella poliinikalla. Aviomies oli juuri toipunut suuresta ohimielikkauksesta, kun yhäkkin Maija rupesi kärsimään pahaväimästä, joka ilmenei vuosittain aamuisin. Pirteä nainen viitsailikin olevansa pienin pain. Maija hakeutui työpsykologin

lääkärille verikokeisiin, ja tulos oli järkyttävä. Maksat olivat huippukokossa ja Maijalle valettiin nopeasti vatsatauti sairaalasta. Viikossa potilaan kunto huonosi merkittävästi. Iho keltosi, ja vatsa turpoasi tuodotomaksi. Maijalla todettiin vatsan aiheuttama maksasairaus. Normaalisti kakskiloisen elin oli surkastunut mitättömän pieneksi.

Leikkaus ainoa mahdollisuus

Maija siirrettiin alkututkimusten jälkeen sairaalasta toiseen. Hän ei muuta siltä ajasta juuri muistakaan. Pelkästään siinä siinä makaminen tuotti tuskaa, ja lääkitys ja sairaus pitivät hänet naisen satakiloiseksi. Maija kutsui kaikki läheisensä poispäin myöten sairaalan tekemään leikkaukseen.

Sopiva maksaa esitettiin kolme vuorokautta ja siirto tehtiin lupausena. Maksat saapui viime tilauksessa, ja Maija teisti hengentien menettymisen rajolla. Kuolema olisi ollut vain tunnin päässä, mutta onneksi elinsiirto onnistui. Välikä lääkitys, sairaus ja raskas leikkaus valkottivat Maijaan.

–Pahin sekava, niin ja kaulin harjoja, joihin uskon. Kaviti

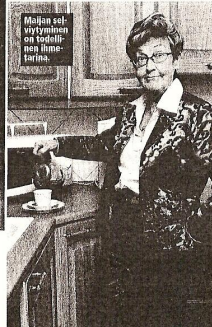
ri ole. Maksansiirrot eivät kymmenen vuotta sitten olleet yleisiä, joten Maija ja hänen läheisensä eivät tieneet leikkauksesta juuri mitään. Selvästi oli kuitenkin se, että maksansiirto olisi ollut mahdollisuus selvitä hengiksi.

Näin harjoja

–Tilasin taksin tarkkailtiin koko ajan. Minun piti pitää ympeyriä tai kolmio enkä enää onnistunut saamaan mitään kokonaisuutta, aina sivut jäivät auki. Piti Maija vatsa estäköön maksat vuorokausiksi. Hänet siirrettiin joidenkun päivien kuluttua kirurgiseen sairaalaan, eikä minkään siltä edeltävistä ajasta jaut-

Maija hyvästeli jo läheisensä
MAKSANSIIRTO
PELASTI HENKEVI

Elimestö hyki uutta elintä

Maijan selviytyminen on todellista ihme. Hän on nyt täysin terve.

–Leikkauksella tulin taas mielestäni puhua etäkköiden silkkomodon rupsahamisesta. Vaikka tilanne korjautui, kokemus on raskaasti vatsan näköiselle, Maija toteaa. Maijan voimat palasivat hitaasti, mutta kymmenen leikkauksen kaltaista leikkauksesta hänen elämänsä alkoi yltyä maksaa. Arvot kohosivat ja Maija kärsi kovista kivuista. Tilanne äityi pahemmaksi ja uutta maksansiirtoa ruvettiin kaavailmaan. Lopulta Maijalle löydettiin suomenkielinen lääkehoito, joka tuhoosi veren ja oli vartmaan kannottava hoitettava, hän kuvailee.

Kun leikkauksesta oli kulunut kaksi vuotta, Maija löysi Uudenmaan Munuais- ja Siirtopotilaiden yhdistyksen, Uumaa. Siinä lähtien hän on työskennellyt siirtopotilaiden tukihenkilönä. Reipas nainen rentuää autollaan apua leikkauksen odottavien tai siitä toipuvien tukia tarvittaessa.

Näistä kaikista soduksista, Maijan maksat täyttivät tilaa keuhkoihin kymmenen vuotta. Uskomattoman näin on. Totoin ennen leikkauksista kahta vuotta elinikä, josta maksan työstänsä valmistettiin ja siinä mevan naimisiin. Nyt uskallan jo toivoa, että olen täällä vielä kun perit lapsenlapsi aviat koulutelle. Nämä ovat ihania ajatuksia. Maija toteaa väkivoimalla. –Suunnat armoni vapaa-

–Se oli todella kova paikka. Uusin ihoni hyvin huoneeksi ja tarpeettomaksi. Olin aina pitänyt työstäni ja ihmisten auttamisesta. Nyt tunsin olevani vain raste kaikille. Miesmäärän syvästi ja härkätin sin jopa isemurtaa. Lasteni ajattelminen sai minut onneksi jirtäin. Lakkain ponnin aikansa ja päätin myös silmäleikkauksen, mikäkytynsä takaisin saanut näin kerros.

Henkiseen oloonsa Maija sai apua siirtopotilaiden psykologin ohjeistuksesta lääkäriltä, jota hän tapasi puolitoina vuotta. Terapia ja lääkyt auttoivat jaksamaan eteenpäin.

Ryhdyin tukihenkilöksi Kun leikkauksesta oli kulunut kaksi vuotta, Maija löysi Uudenmaan Munuais- ja Siirtopotilaiden yhdistyksen, Uumaa. Siinä lähtien hän on työskennellyt siirtopotilaiden tukihenkilönä. Reipas nainen rentuää autollaan apua leikkauksen odottavien tai siitä toipuvien tukia tarvittaessa.

Maksansiirto

- Suomessa tehdään keskimäärin 50 maksansiirtoa vuodessa.
- Nein 90 prosenttia kaikista siirteistä toimii vuoden kuluttua leikkauksesta. Suomessa on potilaita, jotka ovat eläneet 20 vuotta siirvaimensa vatsassa.
- Suurin osa maksansiirtoista tehdään pitkäaikaisia maksatautiä sairastaville potilaille. Tavallisimpia maksansiirtoja johtavia syitä ovat maksan sisäisten tappeloiden tulehdukset ja surkastuminen, alkoholimaksakirroosi, maksasyöpä, maksan viivutulehdukset tai maksan toiminnan äkillinen pettäminen esimerkiksi lääketeiden sivuvaikutusten takia.
- Keskimääräinen maksansiirron odotusaika on potilaalle noin kaksi kuukautta.
- Siirrämissäksä saadaan luovuttajalta, joka on todettu aivokuolleeksi.
- Useimmat maksansiirron saaneet voivat elää normaalisti ja palata työelämään ilman ruokaa, liikunta- tai muita rajoituksia.

toistuyhön enkä ke tiscini enää tarpeettomaksi. Olen rohkauttanut muuta masentuneita siirtopotilaita kertomalla, että minun maksani on jo kymmenen vuotta ja tässä sitä vielä parhailtaan ihyillä eteenpäin.

Teisti Katja-Maria Lempiäinen. Foto: Anni Lahti

Vaikka jutussa ja sen aiheessa on paljon negatiivisia aineksia, juttu on kuitenkin perusvireeltään positiivinen, sillä se kertoo jo voitetusta sairaudesta. Jutussa kerrotaan päähenkilön vaikeista ajoista ja kamppailusta sairauden kanssa, mutta siinä kuitenkin samalla myös kannustetaan lukijaa muistamaan, että vaikeistakin koettelemuksista on mahdollista selvitä. Jos juttu olisi tehty ennen kuin päähenkilö tiesi varmasti paranevansa, jutusta olisi tullut hyvin erilainen ja todennäköisesti paljon negatiivisempi. Myös sellaisessa tapauksessa, että päähenkilöllä ei olisi niin positiivinen asenne, jutun lopputulos voisi olla huomattavasti negatiivisempi kuin se nyt on. OHO!-lehden tämänkaltaisille jutuille on tyypillistä, että ne kertovat selviytyjien tarinaa, eli juttu tehdään siinä vaiheessa, kun pahin on jo ohitettu ja asioita pystytään käsittelemään positiivisella otteella. Aineistoni OHO!-lehden jutuista ainoastaan kaksi on negatiivisia. Niistä toinen poikkeaa myös aihepiiriltään muista OHO!-lehden jutuista, sillä se kertoo onnettomuuteen joutuneesta rekkakuskista, joka kärsii onnettomuuden seurauksista yhä. Toinen negatiivinen juttu kertoo raskauden sokeuttamasta brittinaisesta.

Esimerkkijutun otsikosta ja sen esirivistä ilmenee, että päähenkilö on elänyt vaikeita aikoja, jolloin hän on joutunut hyvästelemään läheisensä. Pääotsikko kertoo lukijalle, mikä päähenkilön pelasti ja miten hän on vaikeiden aikojen jälkeen tässä kertomassa selviytymistarinaansa lukijalle. Pääotsikon minä-muotoisuus on OHO!-lehden jutuille tyypillinen piirre. Sen avulla päähenkilö puhuu tavallaan suoraan lukijalle ilman, että tarinan välittäjänä toimii jutun kertoja. Otsikon esirivissä päähenkilöstä puhutaan pelkästään etunimellä, mikä on myös OHO!-lehden otsikoita yhdistävä piirre. Lukija voi minä-muotoisuuden ja pelkän etunimen käyttämisen avulla tuntea päähenkilön itselleen läheisemmäksi kuin siinä tapauksessa, jos otsikko olisi kirjoitettu kolmannessa persoonassa ja henkilöstä puhuttaisiin koko nimellä. Minä-muotoisesta otsikosta huolimatta itse juttua vie kuitenkin suurimmaksi osaksi eteenpäin kertojan ääni, vaikka päähenkilökin on päässyt ääneen usean repliikin verran. Lukijan huomiota herättämässä jutussa on myös yksi nosto, joka on taitossa sijoitettu heti otsikon alapuolelle. Sitaatti kertoo otsikossa mainitun maksansiirron jälkeisistä vaikeuksista.

Jutun päähenkilö tulee lukijalle läheisemmäksi myös kuvien avulla. Hänestä on jutun yhteydessä kaksi kuvaa, jotka eivät sinällään ole informatiivisia sen enempää kuin kertovat, minkä näköisestä ihmisestä juttu kertoo. Lukijalle käy selväksi, että päähenkilö on tavallinen suomalainen nainen, joka istuu olohuoneessaan ja kaataa keittiössään itselleen kahvia, kuten kuka tahansa meistä. Tilaa kuvat ovat saaneet aukeamalla suunnilleen yhtä paljon kuin tekstikin.

Vaikka kyseessä on lähinnä yhden ihmisen selviytymistarina, se on saatu osaksi laajempaa asiakokonaisuutta tekemällä jutun yhteyteen faktalaatikko, jossa kerrotaan yleistä tietoa maksansiirroista. Faktan avulla lukija pystyy suhteuttamaan jutun esittelemää tapausta muihin vastaaviin.

Jutussa vastakkainasettelua on ihmisen omien toiveiden ja suunnitelmien sekä elämän yllättävyyden välillä. Tällaisen vastakohtaparin taustalla voi nähdä vaikuttamassa Levi-Straussin binaarisista vastakohtapareista luonnon ja kulttuurin välisen vastakkainasettelun. Ihminen kulttuurisena olentona haluaisi elää omaa elämäänsä tietyn kaavan tai tiettyjen suunnitelmien mukaan, mutta luonto ei välitä ihmisen suunnitelmista vaan voi päättää toisin, ja ihminen voi joutua esimerkiksi kohtaamaan jonkin sairauden tai onnettomuuden. Kulttuurista puolta tässä tapauksessa edustaa myös lääketiede, joka mahdollistaa eräänlaisen taistelun luonnonvoimia vastaan ja vaikeidenkin sairauksien parantamisen. Luonto ja kulttuuri ovat joutuneet käymään keskenään kamppailua, ja tässä tapauksessa ainakin tässä vaiheessa kulttuuri on saanut tässä kamppailussa voiton.

Juttuun sisältyvä opetus muistuttaa elämän yllättävyydestä ja siitä, että kaikki ei aina suju suunnitelmien mukaan. Toinen vahvasti näkyvä opetus on, että kaikesta voi selviytyä, eikä vastoinkäymisten edessä kannata lannistua, vaikka niistä selviytyminen voi välillä näyttää mahdottomalta. Koska kaikki aineistossani mukana olevat OHO!-lehden jutut ovat hyvin samankaltaisia, niistä löytyy kaikista tavalla tai toisella myös samat opetukset.

7. PÄÄTELMIÄ

Kolmessa suomalaisessa hyvin erityyppisessä lehdessä vanhojen tarinoiden, arkiveisujen ja pennilehdistön perinteet näkyvät jollain tavalla kaikissa, mutta näkymisen tavat vaihtelevat lehdittäin jonkin verran. Aiheiden puolesta lehtien pieniä sensaatioita hallitsevat arkiset mutta jollain tavalla yllättävät tapaukset, sairaudet ja onnettomuudet sekä erilaiset tutkimustulokset. Aiheiden painottumisella ja lehtien sensaatiohakuisuuden tasolla näyttäisi olevan sellainen yhteys, että arkiset aiheet painottuvat Helsingin Sanomissa, joka on tyyppiltään niin kutsuttu laatulehti. Sitä hieman sensaatiohakuisempi Iltalehti keskittyy aineistoni jutuissa erilaisiin tutkimustuloksiin, joista on nostettu esiin sensaatiohakuisuuteen sopivia yllättäviä löydöksiä. Suomalaiseksi sensaatiolehdiksi luokiteltava OHO!-lehti keskittyy aiheisiin, esimerkiksi sairauksiin, jotka eivät yllättävyydessään ole jokapäiväisiä. Karkeasti yleistäen voi siis todeta, että vähiten sensaatiohakuinen Helsingin Sanomat kertoo tavallisemmista ja arkisemmista aiheista suuremmin dramatisoimatta, kun taas toisessa ääripäässä oleva kovasti sensaatiohakuinen OHO! käsittelee jutuissaan harvinaisempia tapauksia ja pyrkii vetoamaan lukijan tunteisiin dramatisoimalla juttuja ja tekemällä niistä lukijaa puhuttelevia kertomuksia. Iltalehti puolestaan sijoittuu näiden kahden ääripään väliin ja on selvästi sensaatiohakuisempi kuin Helsingin Sanomat, mutta kuitenkin vähemmän dramaattinen ja tunteisiin vetoava kuin OHO!.

7.1. Aiheet

Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan juttujen aiheiden pääpaino on siis erilaisissa arkipäivän sattumuksissa, jotka voisivat periaatteessa sattua kenelle tahansa tavalliselle kansalaiselle. Vaikka jutut kertovat ulkomailla sattuneista tapauksista, moniin niistä suomalainenkin lukija pystyy samaistumaan kuvitellen, että vastaava arkinen mutta tapaus olisi voinut sattua myös hänelle. Maailman ihmisiä -palstan jutut kiinnostavat lukijaa juuri arkipäiväisyytensä takia, vaikka osassa juttuja tapaukset ovatkin sen verran omituisia, ettei vastaavia satu kohdalle ainakaan kovin usein omassa elämässä. Vaikka palstan juttujen pääpaino on arkisissa aiheissa, mukana on myös muita aiheita, joita kaikkia on lehdessä lähestytty sen asiallisen linjan mukaisesti niin, ettei mitään ole lähdetty suotta paisuttelemaan huomion tavoittelemisen toivossa. Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan aihevalikoima oli tutkimusaineistoni lehdistä monipuolisin, vaikka siinäkin oli yksi selvästi hallitseva aihekategoria.

Iltalehdestä tutkimukseni aineistossa puolestaan painottuivat erilaisista tutkimustuloksista kertovat uutiset. Hallitsevan pääaihekatégorian lisäksi Iltalehden jutut jakautuivat kahteen muuhun kategoriaan, arkipäivän sattumuksiin ja luontojuttuihin. OHO! oli aineistoni lehdistä aihevalikoimansa puolesta selvästi yksipuolisin. Sen jutuista suurin osa kertoi erilaisista sairauksista ja lääketieteen saavutuksista niihin liittyen. Seitsemästä jutusta ainoastaan yhden aiheena ei ollut sairaus. Kyseinen juttu kertoi liikenneonnettomuuteen joutuneesta miehestä.

Aihepiirien painottumisesta eri lehdissä voi päätellä, että laatu-lehtenä pidetty Helsingin Sanomat pyrkii myös kevyellä Maailman ihmisiä -palstalla palvelemaan lukijaa mahdollisimman kattavasti kirjoittamalla juttuja erilaisista aihepiireistä. Se pyrkii myös arkisia aiheita painottamalla olemaan lähellä lukijaa. Hieman sensaatiohakuisemmassa Iltalehdessä aiheiden kirjo ei ole yhtä monipuolinen kuin Helsingin Sanomissa ja pääpaino on aiheissa, joista saa helposti esiin sensaatiota ruokkivaa tietoa. Kuitenkin arkipäivän sattumukset ovat aihevalikoimassa hyvänä kakkosena niin, että lehti pyrkii siten pääsemään myös lukijaansa lähelle. Vaikka osa aiheista onkin kirjoitettu puhtaasti sensaatiota tavoittelevasti, mukana on myös juttuja, jotka pyrkivät osoittamaan, että Iltalehti osaa olla myös asialinjalla. Vaikka tutkimustulosuutisissa on sensaatiohakuinen lähestymistapa, niillä halutaan myös osoittaa, ettei lehti sisällä pelkkää viihdettä. OHO!-lehden suppea aihevalikoima kertoo mahdollisesti siitä, että lehti on löytänyt aihepiirin, josta sen on helppoa tehdä jokaiseen numeroon samalla tyyllillä sensaatiohakuinen lukijan huomion kiinnittävä juttu. Lähelle lukijaa OHO! pyrkii näissä aiheissa kirjoittamalla tavallisista ihmisistä, jotka ikään kuin suoraan puhuttelevat lukijaa, vertaistaan. Vaikka aihepiirien painotukset näissä kolmessa lehdessä vaihtelevatkin melkoisesti, kaikkien yhteisenä tavoitteena on kuitenkin päästä lukijan lähelle ja saada hänet kiinnostumaan. Tavoite on yhteinen, mutta keinot sen saavuttamiseen ovat jokaisella lehdellä erilaiset, kunkin yleiselle linjalle ja tyyllille ominaiset.

7.2. Juttujen luonne

Aineistoni jutuissa oli määrällisesti paljon uutisia sen takia, että jutuista suurin osa oli Helsingin Sanomien Maailma ihmisiä -palstalta. Jos juttutyypit kuitenkin jaotellaan kolmeen ryhmään eli koviin uutisiin, pehmeisiin uutisiin ja kertomuksiin, eniten oli kertomuksia. On vaikea sanoa, olisiko jokin juttutyyppi toista ominaisempi pienille sensaatioille. Tässä aineistossa painottuivat kolmijaon perusteella kertomukset, mikä on ymmärrettävää ainakin siksi, että juttujen pääosassa

olivat useassa tapauksessa ns. tavalliset ihmiset ja aiheita oli kenties luontevampaa käsitellä kertomuksen kuin uutisen muodossa.

Myös juttutyypin perusteella tarkasteltuna Helsingin Sanomat on näistä kolmesta lehdestä monipuolisin. Maailman ihmisiä -palstan jutuissa jako koviin ja pehmeisiin uutisiin sekä kertomuksiin on suhteellisen tasainen. OHO! puolestaan on tässäkin suhteessa näistä kolmesta lehdestä yksipuolisin, sillä kaikki sen jutut olivat kertomuksia. Tähän tosin vaikuttaa sekin, että se on kolmesta lehdestä ainoa aikakauslehti. Iltalehden jutut jakautuivat melko tasaisesti koviin uutisiin ja kertomuksiin, mutta pehmeiden uutisten puuttuminen joukosta kokonaan teki siitä Helsingin Sanomia yksipuolisemman. Lehden yleinen tapa käsitellä asioita näyttäisi vaikuttavan juttutyypin valintaan aihepiiriä enemmän. Sanomalehdissä aihe määrittää juttutyypin valintaa enemmän kuin aikakauslehdessä.

Journalismin viihteellistymiseen liittyvä huonojen uutisten korostuminen hyvien kustannuksella ei tutkimukseni aineistossa juuri näy. Osaltaan siihen vaikuttaa se, että määrällisesti iso osa aineistostani on Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalta, jonka rooli on keventää ulkomaansivujen uutistarjontaa. Iltalehdestä huonoja uutisia oli enemmän kuin hyviä, mutta neutraaleja saman verran kuin huonoja. Tämä voi johtua siitä, että Iltalehti on luonteeltaan Helsingin Sanomia sensaatiohakisempi, ja sensaation on ajateltu yleensä painottuvan enemmän huonoihin kuin hyviin uutisiin. Vaikka sensaatiojournalismissa usein painottuvatkin negatiiviset asiat ja vaikka OHO!-lehti on aineistoni lehdistä sensaatiohakuisin, sen jutuista suurin osa on positiivisia. OHOn käsittelemissä aiheissa on kyllä lähtökohtaisesti ainekset negatiivisiin juttuihin, mutta näkökulmaksi on valittu positiivinen suhtautuminen negatiivisiin asioihin, mikä on eräänlaista positiivisen hengen nostatusta.

Vaikka viihteellistymiseen liittyvä negatiivisuus ei aineistossani suurissa linjoissa juuri näy tai ainakaan korostu, se tulee esiin muutamissa yksittäisissä jutuissa, jotka on selvästi tehty ainoastaan sensaation tavoittelun vuoksi. Koska tällaisiakin juttuja on joukossa, yleinen käsitys sensaatiojournalismin negatiivisuudesta ei pääse häviämään.

7.3. Asema, paikka ja ulkoasu

Vaikka Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutuilla ei ole sinänsä isoa uutisarvoa, niillä on silti oma selvä roolinsa lehden ulkomaan sivuilla. Ne saattelevat lukijan ulos usein hyvin negatiivissävyyisestä ulkomaan uutisten maailmasta. Kevyinä mutta usein helposti mieleen jäävinä juttuina ne myös täyttävät sanomalehden yhteisöllistä tehtävää tarjoamalla ihmisille (hauskoja) puheenaiheita. Muiden tutkimuksessani mukana olleiden lehtien sensaatiohakuksilla jutuilla ei ole samalla tavalla helposti määriteltävää roolia kuin Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutuilla.

Iltalehden jutuista osa on selvästi huomionherättäjiä, joilla pyritään saamaan lukija hämmästyseen. Tällaiset jutut ulkomaan uutisaukeaman alalaidassa tulevat helposti huomatuiksi ja jäävät myöskin mieleen. Sen takia myös ne tarjoavat ihmisille yhteisiä puheenaiheita ja luovat näin yhteisöllisyyttä. Iltalehdessä on kuitenkin myös sellaisia sensaatiohakuksia juttuja, jotka sijoittelunsa puolesta vaikuttavat lähinnä taittopaloilta. Ne on taitettu mainosten keskelle tai muuten huomaamattomiin paikkoihin niin, että ne vaikuttavat sijoittelunsa puolesta jollain tavalla merkityksettömiltä. Ainakaan niillä ei ole suurta uutisarvoa eikä niillä tavoitella lukijan huomiota. Iltalehden tyyli näyttääkin olevan sijoittaa selvästi ”myyvät” sensaatiohauksiset jutut näkyvälle paikalle, mutta jättää vähemmän myyvät, esimerkiksi tutkimustuloksista kertovat jutut hieman piiloon.

OHO!-lehdessä ”tavisjutuilla” on selkeästi oma paikkansa ja asemansa lehdessä, vaikka ne eivät sijoittelunsa puolesta arvotukaan lehden jutuista kärkipäähän. Lehden linjan mukaan julkisuuden henkilöt ovat tavallisia ihmisiä merkittävämpiä, mutta myös tavallisilla ihmisillä on sikäli tärkeä roolinsa lehden sivuilla, että he tuovat lehden tavallaan lähemmäs lukijaa.

Ulkoasultaan tutkimuksessani mukana olleiden kolmen lehden sensaatiohauksiset jutut eroavat toisistaan paljon. Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palsta ei ole erityisen houkuttelevan näköinen, mihin vaikuttavat kuvattomuus sekä tylsähdöt otsikot. Vaikuttaa siltä, ettei lukija houkuttelemisen olekaan tässä tapauksessa olennaista, vaan palsta on enemmän rutiinia sekä tekijöille että lukijalle. Se on kuin tuote, jonka lukija tietää lehdestä tietystä paikasta löytävänsä, ja jota ei sen takia tarvitse mainostaa tai tehdä näkyväksi esimerkiksi näyttävän kuvituksen ja otsikoinnin avulla. Lisäksi se on normaaliin uutistarjontaan verrattuna ulkomaan sivujen vähemmän tärkeää aineistoa, joten senkään takia sitä ei ole ulkoasullisesti syytä korostaa. Jos palsta olisi säännöllisesti kuvallinen, sen luonne olisi luultavasti jossain määrin erilainen, kuin se on nyt.

Kuvallisena siitä tulisi huomiota herättävämpi. Toisaalta kuvat voisivat kuitenkin myös parantaa uskomattomilta vaikuttavien juttujen uskottavuutta, jos aiheista olisi ”kuvatodisteita”. Maailman ihmisiä -palstan kohdalla uskottavuudella ei kuitenkaan ole samanlaista merkitystä kuin normaalien uutisten uskottavuudella, joten kuvattomuudella ei sikäli ole suurta merkitystä.

Iltalehdessä kuvattomia ovat jutut, jotka vaikuttavat eniten uskomattomilta. Tämä herättää epäilyksen siitä, ovatko jutut oikeasti totta, vai ovatko ne mahdollisesti keksittyjä. Juttujen sensaatiohakuisen luonteen takia kyseisten juttujen uskottavuuden merkitys on kuitenkin yhtä vähäinen kuin Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan juttujen. Iltalehdessä nämä kyseiset jutut kertovat yksittäisistä ulkomaalaisista tavallisista ihmisistä. Esimerkiksi tutkimustuloksista tai suomalaisista tavallisista ihmisistä kertovissa jutuissa on kuvitusta, mikä herättää helposti ajatuksen, että kyseiset jutut ovat enemmän totta kuin kuvattomat jutut. Sen suurempaa informatiivista tehtävää Iltalehden kuvilla ei näytä olevan, vaan ne toimivat lähinnä juttujen tekstimassaa keventävinä elementteinä ja joissain tapauksissa saattavat yhdessä otsikon kanssa muodostaa kokonaisuuden, joka houkuttelee lukemaan. Otsikointia onkin Iltalehdessä ainakin aineistoni valossa mietitty, ja myös sijoittelunsa puolesta merkityksettömiltä vaikuttavien juttujen otsikot ovat kiinnostavia tai houkuttelevat lukemaan. Otsikon kiinnostavuus ei aina synny informatiivisuudesta, vaan otsikko voi olla kiinnostava myös kertoessaan jutun sisällöstä vain vähän. Tällöin sen teho perustuu lukijan uteliaisuuden herättämiseen.

OHO!-lehden otsikot ovat tarkoituksellisesti huomiota herättäviä, mutta myös omalla tavallaan asiallisia. Ne koostuvat ylärivistä ja pääotsikosta, joista useissa tapauksissa toinen on asiallinen ja toinen räväkkä. Vaikka otsikoiden pääasiallisena tarkoituksena onkin huomion herättäminen, ne ovat samalla myös informatiivisia. OHO!-lehden otsikoiden tyypillinen piirre minä-muotoisuus on varmasti eräänlainen keino pyrkiä puhuttelemaan lukijaa suoraan jutun päähenkilön suulla. Kyseinen otsikointitapa erottaa OHOn selvästi muista aineistoni lehdistä. Lehden jutuissa käytetään paljon myös ingressejä ja nostoja, jotka yhdessä otsikoiden kanssa muodostavat kokonaisuuden, josta lukijaa saa ennakkokuvan jutusta. Lehden kuvituslinjana vaikuttaa olevan isojen kuvien käyttö, vaikka siihen ei varsinaisesti aihetta olisikaan. Tästä seuraa, että lehdessä on paljon merkityksettömiä, juttuun varsinaisesti liittymättömiä kuvia. Osassa aiheista kuvilla on kuitenkin myös informatiivista merkitystä, mutta kuvia käytetään jutuissa yhtä suurena elementtinä huolimatta siitä, onko niillä informatiivista merkitystä vai ei.

Lehtien erilaisista tavoista sijoitella sensaatiohakuksia juttuja lehteen, otsikoida niitä ja käyttää tai olla käyttämättä niissä kuvitusta käy selvästi ilmi lehtien suhtautuminen kyseisiin juttuihin. Sensaatiohakuksilla jutuilla on näissä kolmessa lehdessä selvästi erilainen rooli ja merkitys. Helsingin Sanomissa ne ovat ulkomaansivun kevennys. Joukossa on paljon juttuja, jotka ovat vain hauskoja tapauksia, mutta myös juttuja, jotka kotimaan sivuilla olisivat uutisia, mutta ulkomaan sivuilla ne ovat etäisyytensä takia päätyneet Maailman ihmisiin. Iltalehdessä pienet sensaatiot ovat toisaalta huomionherättäjiä, toisaalta taas vaikuttavat silkalta sivujen täytteeltä, mutta ovat myös osoitus siitä, ettei lehden sisältö ole pelkkää viihdettä. Juttuja yhdistää kuitenkin iltapäivälehtimäinen tapa käsitellä asioita. OHO!-lehdessä kyseisten juttujen keskeisin rooli on tuoda lehden jutut lähemmäs lukijaa tavallisista ihmisistä kirjoittamalla. Näin lehti osoittaa, että sitä kiinnostavat myös tavalliset ihmiset, eikä se halua kirjoittaa pelkästään julkkiksista.

Tutkimustuloksista kertovat jutut sijoitetaan Helsingin Sanomien ulkomaan sivuilla lähes poikkeuksetta Maailman ihmisiin ja luokitellaan näin muuta uutistarjontaa kevyemmäksi aineistoksi. Iltalehdessä samoista tutkimuksista kertovat jutut ovat osoitus siitä, että lehti tekee myös ”oikeita” uutisia viihteen rinnalle. Tämä on hyvä esimerkki pienten sensaatioiden moninaisesta roolista. Riippuu siis lehdestä, mitä pienillä sensaatioilla halutaan korostaa. Siksi samanlaiset jutut voivat yhdessä lehdessä edustaa viihteellisempää sisältöä ja toisessa taas olla osoitus siitä, että lehdessä on myös asiaa.

7.4. Päähenkilöt ja lukijan asema

Suurella osalla aineiston jutuista on päähenkilö tai -hahmo, joka tuo käsiteltävän aiheen lähemmäksi lukijaa. Aihe ei jää vain abstraktille tasolle, kun sitä käsitellään henkilön tai jonkin muun hahmon kautta. Henkilöiden ja hahmojen avulla jutuista tulee inhimillisempiä. Jutut, joissa ei ole päähenkilöä tai -hahmoa, käsittelevät esimerkiksi erilaisia tutkimustuloksia ja olivat luonteeltaan erilaisia, lukijalle etäisempiä, kuin päähenkilölliset jutut. Tällä perustella lähemmäs lukijaa pyrkivät Helsingin Sanomat ja OHO!, kun taas Iltalehti runsaasti tutkimustulosuutisineen jäi hieman etäisemmäksi. Jos Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutuista lasketaan henkilöllisiksi jutuiksi myös sellaiset jutut, joiden pääosassa oli epämääräinen joukko henkilöitä, suurin osa palstan jutuista oli henkilöllisiä. Tämän voi ajatella olevan vastapainoa muille ulkomaan uutisille, joissa asioita käsitellään useimmiten tavalliselle ihmiselle etäisemmällä tavalla, tai ainakin tavalliset ihmiset ovat uutisten päähenkilöinä harvemmin.

Uhri ja sankari -jaottelussa esiin nousi klassisia asetelmia, jotka muistuttavat jollain tavalla kansanperinteestä tuttuja tarinamalleja. Uhrista oli tullut uhri useimmiten olosuhteiden pakosta, roistot saivat ansionsa mukaan ja tilanteiden pelastajat nousivat sankareiksi. Asetelmissä näkyi selvästi hyvän ja pahan välinen vastakkainasettelu ja jako hyväntekijöihin ja pahantekijöihin. Myös uhrista sankariksi nousseet sitkeät taistelijat esitettiin positiivisessa valossa, ikään kuin vanhoissa sankaritarinoissa.

Jaottelusta uhreihin, sankareihin ja roistoihin tai huijareihin kirjoittaa myös Jack Lule kirjassaan *Daily News, Eternal Stories*. Nämä kolme henkilötyyppiä kuuluvat Lulen listaaman seitsemän uutisissa esiintyvän päämyytin joukkoon. Lulen mukaan sankarimyytti on yksi uutisten hallitsevimista myyteistä, ja historian valossa ihmiset näyttävät aina tarvinneen sankaritarinoita. Sankarit muistuttavat ihmisiä siitä, että kaikesta on mahdollista selviytyä. Utisten sankarit voivat olla yhtä hyvin tavallisia ihmisiä kuin julkkiksia. Uhritarinat ovat Lulen mukaan tuttuja jo antiikin Kreikasta ja varhaiskristillisiltä ajoilta. Tarinat muistuttavat elämän haavoittuvuudesta ja rajallisuudesta. Roistoa vastaavana myyttisenä henkilönä Lule kirjoittaa huijarista, joka ei ole pelkästään ovela ja juonitteleva, vaan puoliksi inhimillinen ja puoliksi eläimellinen hahmo. Huijarin tehtävänä on tuottaa muille kärsimystä ja se pitää muita ihmisiä pilkkanaan. Lulen mukaan nämä ja muut myyttiset hahmot esiintyvät uutisissa jatkuvasti, vaikka kirjoittajat ja lukijat eivät sitä tulisikaan ajatelleeksi. (Lule 2001, 22–24.) Myös omasta aineistostani oli helppoa löytää Lulen määrittelemiä perusmyyttejä, jotka ovat osoitus vanhojen tarinarakenteiden hyödyntämisestä yhä uudelleen ja uudelleen satojen vuosien päästäkin. Samankaltaiset keskushahmot hallitsevat nykyajan uutisia kuin hallitsivat aikanaan arkkiveisuja ja myöhemmin pennilehtien sensaatiojuttuja. Samankaltaiset aiheet ovat kiinnostaneet ihmisiä kautta historian.

Lukijan asema jutuissa joko samaistujana tai ulkopuolisena tarkkailijana on harvoin täysin yksiselitteinen, sillä se riippuu jokaisen lukijan omista kokemuksista ja suhtautumisesta jutuissa käsiteltäviin asioihin. Henkilöjuttuihin samaistuminen on luonnollisesti helpompaa kuin henkilöttömiin tai vaikkapa elämistä kertoviin juttuihin. Osassa jutuista varsinaisen samaistumisen voi korvata vertailu omaan tilanteeseen. Juttujen etäisyys eli se, ovatko uutisoitavat asiat tapahtuneet lähellä vai kaukana, vaikuttaa siihen, onko juttuun helppo samaistua vai lukeeko sitä enemmän ulkopuolisena tarkkailijana. Etäämmällä tapahtuneet asiat herättävät useammin pelkkää ihmettelyä kuin lähellä tapahtuneet, ja lähellä tapahtuneisiin puolestaan on helpompaa samaistua. Koska tässä tutkimuksessa suuri osa jutuista kertoi ulkomailla sattuneista tapauksista, jutut tarjosivat useammin mahdollisuuden ihmettelyyn ulkopuolisena kuin samaistumiseen. Jutuissa,

joissa lukija hämmästelee ulkomailla tapahtuneita outoja asioita, syntyy helposti klassinen me vastaan ne -asetelma, jossa oman kulttuurin asiat tuntuvat normaaleilta ja vieraan kulttuurin asiat oudoilta. Tässä tutkimuksessa helpoimman samaistumiskohteen tarjosivat OHO!-lehden suomalaisista tavallisista ihmisistä kertovat jutut.

Sekä samaistuminen että ulkopuolisen tarkkailijan rooli voivat omalla tavallaan auttaa lukijaa kokemaan jonkinlaista yhteisöllisyyttä. Samaistumistapauksissa lukija voi kokea, että hänellä on jotain yhteistä jutun henkilöiden kanssa ja hän voi kokea olevansa heidän kanssaan samaa joukkoa. Ulkopuolisen tarkkailijan rooli taas korostaa me vastaan ne -asetelmaa, joka auttaa lukijaa kokemaan yhteisöllisyyttä oman kulttuurin edustajien kanssa, kun vastapuolella ovat jotenkin omituisesti toimivat tai käyttäytyvät vieraan kulttuurin edustajat. Toisaalta ihmetystä herättävät vieraissa kulttuureissa tapahtuvista omituisuuksista kertovat jutut tarjoavat lukijalle puheenaiheita, joista puhumalla hän voi kokea yhteisöllisyyttä omaan lähipiiriin kuuluvien ihmisten kanssa. Molemmissa tapauksissa jutuilla on samanlaisia sosiaalisia funktioita, kuin vuosisatojen takaisilla edeltäjillään. Kuten James W. Carey kirjoittaa, lehtiä ei lueta pelkästään informaation hankkimiseksi, vaan toiminnalla on myös yhteisöllinen ulottuvuus. Kyse on joukossa olemisesta tilanteesta, jossa ei opita mitään uutta, vaan jossa maailmasta hahmottuu tietty kuva. Viestinnällä on siis Careyn mukaan paitsi tiedonvälitystehtävä, myös rituaalinen rooli, jonka avulla ihmisen on helpompi kokea olevansa osa tiettyä kulttuuria. (Carey 1994, 85–86.)

Aineistoni jutuissa esiintyneet ulkopuoliset äänet eli tavalliset ihmiset ja viranomaiset toivat juttuihin lähinnä väriä ja elävyyttä, mutta joissain tapauksissa myös lisää uskottavuutta. Uskottavuus voi lisääntyä ulkopuolisen äänen vaikutuksesta siitä riippumatta, onko puhujana tavallinen kansalainen vai viranomainen. Helsingin Sanomien jutuissa tavallisen ihmisen ääni vaikutti jutun uskottavuusvaikutelmaan vähiten ja OHOn jutuissa eniten. Vastaavasti viran puolesta ääneen päässeet lisäsivät jutun uskottavuutta eniten Helsingin Sanomissa ja vähiten OHOssa. Tästä voi tehdä sellaisen johtopäätöksen, että Helsingin Sanomat luottaa lähteenä viranomaisiin myös pienissä sensaatioissa, kun taas OHO! päästää ääneen mielellään myös tavallisia ihmisiä ja pyrkii olemaan tavallisen ihmisen tasolla oleva lehti.

7.5. Vastakkainasettelu

Suurella osalla aineistoni jutuista löytyi jonkinlaista vastakkainasettelua. Osassa jutuista se oli rakennettu tietoisesti tuomaan juttuihin lisää jännitettä ja draamaa, mutta osassa se vaikutti olevan jutun taustalla ikään kuin luonnostaan. Myös niissä jutuissa, joissa vastakkainasettelu oli tietoisesti rakennettu asian eri osapuolten välillä, taustalta oli löydettävissä perinteisiä vastakohtapareja, jotka ovat tuttuja mm. Claude Levi-Straussin myyttiteoriasta. Tämä on jonkinlainen todiste siitä, että eri kulttuureissa kaikkien tarinoiden taustalla vaikuttaa pohjimmiltaan yhteinen myyttirakenne, vaikka kirjoittaja ei sitä kirjoittaessaan tietoisesti miettisikään. Luonnon ja kulttuurin vastakohtaparin varaan rakentuva binaaristen vastakohtaparien jaottelu on siinä määrin kattava, että se on helposti löydettävissä kaikkien sellaisten juttujen taustalta, joissa voi havaita edes jonkinlaista vastakkainasettelua.

Osassa jutuista vastakkain olivat vallitseva järjestelmä tai järjestys ja sen vastustajat. Tällaisessa tapauksessa vastakkainasettelun taustalla voi nähdä olevan myös toiseen tunnettuun myyttiteoriaan pohjaava hallitsevan luokan ja sen vastustajien välinen kamppailu. Roland Barthesin mukaan on olemassa valtamyyttejä, jotka ovat historian kuluessa hallitsevan aseman saavuttaneen yhteiskuntaluokan tuotoksia, ja vastamyyttejä, joilla hallitsevan luokan vastustajat pyrkivät kapinoimaan hallitsevaa luokaa ja sen käsityksiä ja toimintatapoja vastaan. (Fiske 1992, 116–117.)

7.6. Opetukset

Vaikka pienet sensaatiot vaikuttavat ensilukemalla kevyiltä ja suhteellisen vähämerkityksisiltä pieniltä jutuilta, niistä on kuitenkin tarkemmalla lukemisella helposti löydettävissä erilaisia opetuksia ja sanomia. Kevyet jutut eivät suoranaisesti saarnaa, mutta ne ovat piilo-opettavaisia. Ne eivät ole kaiken aikaa moralisoimassa, mutta antavat ihmisille kuitenkin ajattelemisen aihetta.

Jutuissa peräänkuulutetaan lehdestä riippumatta hyvin perinteisiä arvoja, kuten rehellisyyttä, kriittisyyttä, ennakkoluulottomuutta ja oman toiminnan vaikutusten muistamista. Niissä tehdään usein myös hyvin selväksi, että paha saa palkkansa ja vääristä teoista joutuu vastuuseen. Ne puolustavat heikomman asemaa jo ovat pienen ihmisen puolella. Pienen ihmisen puolella oleminen oli pennilehtien sensaatiohakuisten juttujen keskeinen tehtävä jo 1800-luvulla, kun kyseiset lehdet pyrkivät olemaan tavallisen kansalaisen asialla. Myös opettavaisuus on juttujen historiallinen piirre,

sillä kautta aikojen kerrotut suullisena perimätietona levinneet kansantarinat ovat olleet opettavaisia. Myös tässä mielessä pienet sensaatiot toteuttavat vuosisatoja vanhaa tarinankerronnan perinnettä ja sen tehtäviä.

Vaikka perinteiset arvot ovatkin jutuissa kunniaissa, myös monenlaisiin uudistuksiin suhtaudutaan myönteisesti ja niiden puolesta puhutaan. Uudistuksiin osataan kuitenkin suhtautua myös kriittisesti, eli aivan kaikkia modernisointipyrkimyksiä tai tekniikan uusia tuulia ei kehuta, jos kritisointia löytyy enemmän kuin kehuttavaa.

Erityisesti Helsingin Sanomat vaikuttaa olevan ”hyvällä asialla” myös näissä kevyemmissä jutuissa muistuttaessaan muun muassa hyvien tekojen ja rehellisyyden merkityksestä. Koska sitä pidetään yleisesti laatulehtenä, sillä voidaan ajatella olevan kansalaisia kunnollisuuteen kehottavan tiedotusvälineen leima, jota se pyrkii noudattamaan myös lehden kevyiden juttujen osalta. OHO! puolestaan vaikuttaa tavallisen ihmisen kannustajalta, joka haluaa muistuttaa, että kaikesta voi selvitä, koska ”Maija ja Petrikin selvisivät”. Toisaalta se auttaa lukijoita myös huomaamaan, että joihinkin muihin verrattuna omat asiat voivat olla hyvin, vaikka välillä tuntuisikin surkealta.

7.7. Normaalit ja epänormaalit

Kolmesta tutkimuksessani mukana olleesta lehdestä OHO! pyrkii korostamaan lukijan normaaliutta kirjoittamalla tuntemattomien ihmisten harvinaisista kohtaloista. Vastakkain asettuu lukijan edustama ”meidän” joukko ja jutuissa esiintyvien ”niiden” joukko. ”Meihin” kuuluvat ne, joiden elämä on tasaisen tylsää, kun taas ”niitä” ovat ne, joita elämä on koetellut yllättävällä tavalla. Kuten todettua, tällainen vastakkainasettelu ei ole uusi asia, vaan pikemminkin ikaikainen tapa rakentaa ihmisiä kiinnostavia tarinoita. Helsingin Sanomien jutuissa samankaltainen vastakkainasettelu näkyy myös, mutta sille tyypillinen ominaisuus vaikuttaa olevan jonkinlainen vahingonilo. Jutut voivat kertoa kamalista tapauksista, mutta ne on kuitenkin kirjoitettu sellaisella tyyllillä, että niissä naureskellaan rivien välissä muille. Tästä tulee väistämättä mieleen vahojen arkkiveisujen tyypillinen piirre: mitä kamalampi tapaus, sitä mehevämpi kertomus ja shokeeraavampi otsikko. Myös muille naureskeleminen korostaa ”meidän” normaaliutta ja muiden eli ”niiden” omituisuutta. Sekä Helsingin Sanomat että OHO! siis korostaa jutuissaan lukijan tavallisuutta verrattuna jutuissa esiintyvien ihmisten erilaisuuteen. Näin ne pyrkivät rakentamaan yhteisöllisyyttä tai jonkinlaista

yhteenkuuluvuuden tunnetta lukijoiden välille. Tehtävä on siis sama kuin aikoinaan arkkiveisuilla ja pennilehdillä: tavallisen rahvaan yhteisöllisyyden rakentaminen ja sen tunteen vahvistaminen.

Vahingonilo ja muille naureskeleminen liittyy myös Mihail Bahtinin käyttämään karnevalismin käsitteeseen. Karnevaalit olivat keskiajan historiallinen kansanjuhla, joka merkitsi kaikkien hierarkioiden, esteiden, normien ja kieltojen väliaikaista sortumista ja niiden korvautumista ”vapaaseen ja välittömään kontaktiin” perustuneella kommunikaatiolla. Karnevalistisuus puolestaan viittaa tekstistrategiaan, jolla karnevaalin henki siirtyy taiteeseen. Bahtin mukaan on olemassa samanaikaisesti vakavia ja hauskoja lajityyppejä (”serio-comical”), jotka ovat erityisen karnevalistisen maailmankuvan kyllästämiä. (Koivunen 1991, 88–89.)

Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstalla karnevalistinen luonne näkyy siten, että vakavassa lehdessä osa tavallaan vakavista aiheista on sijoitettu kevyelle palstalle, jolloin kamalillekin asioille on lupa nauraa. Tavallisina uutisina niitä kuuluisi kauhistella, mutta Maailman ihmisiä -palstan juttuina niille voi nauraa vahingoniloisena tai sillä asenteella, että ihmiset toisella puolella maailmaa ovat todella omituisia.

7.8. Lopuksi

Loppuyhteenvedon voi todeta, että vanhojen kansantarinoiden, arkkiveisukertomusten ja pennilehtien perinne elää ja voi hyvin suomalaisessa nykylehdistössä. Pieniä sensaatioita esiintyy lukuisissa lehdissä, ja erityyppisissä lehdissä niillä on jonkin verran erilaisia rooleja. Useissa perinteisissä sanomalehdissä on samankaltainen palsta kuin Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä, josta lukija tietää löytävänsä näitä hämmästyttäviä juttuja.

Rajasin aineistostani tarkoituksella pois kaikki julkisuuden henkilöitä käsittelevät jutut ja keskityin tarkastelemaan tavallisista ihmisistä kirjoitettuja juttuja. Tavallisten ihmisten tapausten lisäksi mukana on kuitenkin myös juttuja, joissa kirjoitetaan yleisistä asioista henkilöimättä niitä keneenkään. Julkisuuden henkilöiden rajaamiseen tutkimuksen ulkopuolelle oli useita syitä. Yksi on aineiston rajaaminen sen kokoiseksi, että sitä oli helppo käsitellä. Varsinkin OHO!-lehden osalta pienien sensaatioiden määrittäminen muuten kuin tavallisiin ihmisiin keskittymällä olisi ollut vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Toinen syy rajaamiseen oli juuri se, että tavallisista ihmisistä ja yleisistä, ei kovin merkittävistä aiheista kirjoitetut sensaatiotyypiset jutut oli helppo sijoittaa

pienen sensaation määritelmän sisään. Toki julkisuuden henkilöistäkin kirjoitetaan myös pieniä sensaatiojuttuja, mutta niiden sensaatioarvo on aina kuitenkin tavallisen ihmisen sensaatioarvoa suurempi sen takia, että henkilöt ovat yleisesti tunnettuja. En usko, että julkisuuden henkilöistä kertovien juttujen rajaaminen tutkimuksen ulkopuolelle vaikutti lopputulokseen. Samat tarinarakenteet toistuvat varmasti myös julkkisjutuissa ja myös niiden juttujen avulla lukijoiden ja juttujen henkilöiden välille luodaan ”meidän” ja ”niiden” välistä vastakkainasettelua.

Aiheeseen liittyen voisi olla mielenkiintoista tutkia, kuinka paljon isot sensaatiojutut noudattavat samoja tarinarakenteita kuin pienet sensaatiot. Myös niiden roolia ja sosiaalista funktiota pieniin sensaatioihin verrattuna olisi mielenkiintoista selvittää. Toinen mielenkiintoinen vertailukohta pienille sensaatiolle voisivat olla tavalliset uutiset, eritoten sanomalehtien tyypilliset pienet uutiset, jotka kertovat erilaisista onnettomuuksista ja rikoksista. Niissä on paljon samaa kuin esimerkiksi Helsingin Sanomien Maailman ihmisiä -palstan jutuissa, kuitenkin sillä erotuksella, että ne kertovat kotimaisista tapauksista, joihin lukijan on helpompi samaistua kuin ulkomaisista tapauksista kertoviin vastaavanlaisiin juttuihin.

LÄHTEET

Asplund, Anneli (1994): *Balladeja ja arkkiveisuja*. Suomalaisia kertomalauluja. Tampere: SKS.

Bird S. Elizabeth (1992): *For Enquiring Minds*. A Cultural Study of Supermarket Tabloids. Knoxville: The University of Tennessee Press.

Boberg, Stig (1970): *Pressens historia*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB.

Bruck, Peter A. (1991). Leser gehen die Augen auf. Teoksessa Peter A. Bruck (toim.): *Das Österreichische Format*. Kulturkritische Beiträge zur Analyse des Medienerfolges „Neue Kronen Zeitung“. Edition Atelier.

Carey, James W. (1994): Viestintä kulttuurisesta näkökulmasta. Tiedotustutkimus 1994: 2.

Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fiske, John (1996): *Merkkien kieli*. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino.

Ghersetti, Marina (2000): *Sensationella berättelser*. En studie av nyheter från Angola 1987 och om prinsessan Diana 1997 i dagstidningar, radio och TV. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation Göteborgs universitet.

Hemánus, Pertti (2002): Lehdistö eilen. Teoksessa Ruusunen, Aimo (toim.): *Media muuttuu*. Helsinki: Gaudeamus.

Hughes MacGill, Helen (1968): *News and the Human Interest Story*. New York: Greenwood Press.

Kilpi, Timo (2007): *Uutisia, historiaa ja puheenaiheita*. Ilta-sanomat 75 v. Helsinki: WSOY.

Kinnunen, Aarne (1991): Kertomuksen teoreettista pohdintaa. Teoksessa Kyömäki, Juha (toim.): *Nykyajan sadut*. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto. Gaudeamus ja Yleisradio.

- Kivioja, Pasi (2005): *Alaston lööppi*. Millaiset uutiset myyvät tabloid-lehtiä - ja miksi? Lähitarkastelussa Ilta-Sanomien lööpit, etusivut ja myyntiluvut vuonna 2002. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos.
- Koivunen, Anu (1991): Narreja vai narraajia? – tekstit, yleisöt ja populaarikulttuurintutkijat. Teoksessa Koivunen, Anu, Riikonen, Hannu ja Selenius, Jari (toim): *Bahtin-boomi!* Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A N:o 22.
- Kunelius, Risto (1998): *Viestinnän vallassa*. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Juva: WSOY.
- Kunelius, Risto (2000): Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tiedotustutkimus 2000:3
- Lahtinen, Anu (2006): *Skandaali!* Historian parhaat lööpit. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Lewis, Justin (1994): The Absence of Narrative: Boredom and the Residual Power of Television News. Teoksessa Liebes, Tamar (edit.): *Narrativization of the News*. Journal of Narrative and Life History, vol 4, numbers 1&2.
- Lule, Jack (2001): *Daily News, Eternal Stories*. The Mythological Role of Journalism. New York: The Guilford Press.
- Lund, Erik (1982): Erikois-, puolue ja populaarilehdistö. Tanska. Teoksessa Östgaard, Einar: *Lehdistö pohjoismaissa*. Juva: WSOY.
- Löyttyniemi, Veikko (1988): Sanomalehdistön rakenne ja talous 1940-luvulta 1980-luvulle. Teoksessa Tommila, Päiviö: *Suomen lehdistön historia 3*. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Jyväskylä: Gummerus.
- McQuail, Denis (1992): *Media Performance*. Mass Communication and the Public Interest. London: Sage Publications.
- Niederfrieden, Alina (1991): Der Journalist im Kommerz. Teoksessa Peter A. Bruck (toim.): *Das Österreichische Format*. Kulturkritische Beiträge zur Analyse des Medienerfolges „Neue Kronen Zeitung“. Edition Atelier.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2004): *Media markkinoilla*. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Helsinki: Loki-kirjat.

Niinimäki, Pirjo-Liisa (2007): *Saa veisata omalla pulskalla nuotillansa*. Riimillisen laulun varhaisvaiheet suomalaisissa arkkiveisuissa 1643-1809. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Musiikintutkimuksen laitos. Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisuja 14.

Pietilä, Veikko (1995): *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista*. Tampereen Yliopisto. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A (86).

Präntare, Bo (1982): Ennen demokratiaa – kaupallisuuden ehdoin. Populaarilehdet Ruotsissa. Teoksessa Östgaard, Einar: *Lehdistö pohjoismaissa*. Juva: WSOY.

Puhakka Kimmo (2001): *Laivahylky on loputon uutislähde*. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos.

Rentola, Ilkka (1983): *Normaalijournalismin säännöt*. Yhdysvaltalaisen journalismin oppikirjallisuuden esittämän ideaalityypin tarkastelua. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A.

Saari, Heikki (2007): *Isku tajuntaan!* Suomalaisen iltapäivälehdistön lyhyt historia. Helsinki: Johnny Kniga.

Salminen, Esko (1988): Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980. Teoksessa Tommila, Päiviö: *Suomen lehdistön historia 3*. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Jyväskylä: Gummerus.

Siikala, Anna-Leena (1991): Kertomukset, kulttuurinen tieto ja kansanperinne. Teoksessa Kytömäki, Juha (toim.): *Nykyajan sadut*. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto. Gaudeamus ja Yleisradio.

Sipola, Simo (1998): Lisää koskettavuutta – miten käy uutisen? Teoksessa Kantola, Anu; Mörä, Tuomo: *Journalismia! Journalismia?* Juva: WSOY.

Sparks, Colin (2000): Introduction. The Panic Over Tabloid News. Teoksessa Sparks, Colin & John Tulloch (ed.): *Tabloid Tales. Global debates over media standards*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Stephens, Mitchell (1997): *A History of News*. Orlando: Harcourt Brace & Company.

Thompson, John B. (2000): *Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age*. Polity Press.

Tommila, Päiviö (1988a): *Suomen lehdistön historia 3*. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Jyväskylä: Gummerus.

Tommila, Päiviö (1998b): *Suomen lehdistön historia 5*. Hakuteos Aamulehti – Kotka Nyheter. Jyväskylä: Gummerus.

Tommila, Päiviö (1988c): *Suomen lehdistön historia 6*. Hakuteos Kotokulma – Savon lehti. Jyväskylä: Gummerus.

Tommila, Päiviö (1988d): *Suomen lehdistön historia 7*. Hakuteos Savonlinna – Övermarks Tidning. Jyväskylä: Gummerus.

Tommila, Päiviö & Salokangas Raimo (1998): *Sanomia kaikille*. Suomen lehdistön historia. Helsinki: Edita.

Torvinen, Taimi (1982): *Ulkomaisen sanomalehdistön historia*. Espoo: Weilin+Göös.

Westman, Ulla-Stina (1982): Rautakaudesta kulta-aikaan. Suomi. Teoksessa Östgaard, Einar: *Lehdistö pohjoismaissa*. Juva: WSOY.

Östgaard, Einar (1982): *Lehdistö pohjoismaissa*. Juva: WSOY.

LIITE 1

Aineistona olevien juttujen otsikot ja julkaisupäivät

Helsingin Sanomat:

- HS1 Akupunktiota norsulle 1.3.2005
- HS2 Kova hinku inttiin 1.3.2005
- HS3 Iranilainen nainen vaatii eroa haisevasta miehestään 3.3.2005
- HS4 Koululakko internetin välityksellä – 200 000 osallistui 3.3.2005
- HS5 Muutto oli liikaa jättiläishummerille 4.3.2005
- HS6 Ajoissa kouluun 5.3.2005
- HS7 Yksi kerrallaan 5.3.2005
- HS8 Mallia sankareilta 7.3.2005
- HS9 Arvaamaton auttaja 7.3.2005
- HS10 Kannustin lapsentekoon 8.3.2005
- HS11 Uni maistuu Australiassa 9.3.2005
- HS12 Poliisit jakoivat kukkia naisille Turkissa 10.3.2005
- HS13 Poliitiikkaa eläinten nimillä 11.3.2005
- HS14 Kaloille oma sairaala Etelä-Koreaan 11.3.2005
- HS15 Fiksut esikoiset 13.3.2005
- HS16 Kiinteistövero kokoon rummuilla 14.3.2005
- HS17 Sormipeliä kaupan tiskillä 14.3.2005
- HS18 Hääonnea acehilaisella pakolaisleirillä 15.3.2005
- HS19 Hampaaton taistelu tekareista 15.3.2005
- HS20 Purkkavarkaas löysivät kätkön 16.3.2005
- HS21 Norja ostaa harjoitusavoja Ruotsista 18.3.2005
- HS22 Pyhimys vaihtui joulupukkiin 18.3.2005
- HS23 Ruotsalaiset lihovat, mutta elävät kauemmin 19.3.2005
- HS24 Lemmikki tyhjensi talon 19.3.2005
- HS25 Naisten traktorikurssista kiista Norjassa 20.3.2005
- HS26 Tsunamipennulle löytyi koti 23.3.2005
- HS27 Takuuvarma herätys 24.3.2005
- HS28 Baskervillen kissa 24.3.2005
- HS29 Teepilleristä korvike kiireiselle 24.3.2005
- HS30 Vuorelle on päästävä 29.3.2005
- HS31 Seksipanttaaja hävisi vaimolleen oikeudessa 29.3.2005
- HS32 Lemuavilla lenkkareilla rahaa 29.3.2005
- HS33 Maineensa veroinen yliopisto 31.3.2005
- HS34 Unenpuute vaivaa Amerikkalaisia 31.3.2005

Iltalehti:

- IL1 Lumipallo tappoi koulupojan 1.3.2005
- IL2 Kala säilyi 5000 vuotta! 9.3.2005
- IL3 Yritti olla rehellinen – sai poliisin peräänsä 11.3.2005
- IL4 Sormet paljastavat miehen väkivaltaisuuden 11.3.2005
- IL5 Ihottumalääkkeistä syöpää? 12.3.2005
- IL6 Keisarileikkaus ilman puudutusta 16.3.2005
- IL7 It-flunssa vie muistin 18.3.2005

IL8 Yli 65-vuotiaiden naisten kannattaa syödä aspiriinia 22.3.2005

IL9 Yöpaita pois! 24.3.2005

OHO!:

O1 Maija hyvästeli jo läheisensä MAKSANSIIRTO PELASTI HENKENI 2.3.2005

O2 Aivokasvain vaurioitti Emman näköhermoja RASKAUS TEKI MINUSTA SOKEAN 2.3.2005

O3 Leikkaus pelasti siamilaiskaksoset DARIA JA OLGA JAKOIVAT SELKÄRANGAN 9.3.2005

O4 Egyptiläinen Manar selvisi irrotusleikkauksesta MINULLA OLI KAKSI PÄÄTÄ! 16.3.2005

O5 Ossi koki jokaisen autoilijan pahimman painajaisen MOOTTORIPYÖRÄILIJÄ AJOI PÄIN REKKAANI 16.3.2005

O6 Petrin vasen puoli halvaantui SAIN KAKSI AIVOINFARKTIA! 22.3.2005

O7 Amalie syntyi ilman leuka- ja poskiluuta SAIN UUDET KASVOT KYLKILUUSTA 22.3.2005